

BİLİM ve SANAT

60

AYLIK KÜLTÜR DERGİSİ ARALIK 1985

(KDV Dahil) 300 TL

KALICI BARIŞA ÖZLEM İNSAN HAKLARI VE İŞKENCE

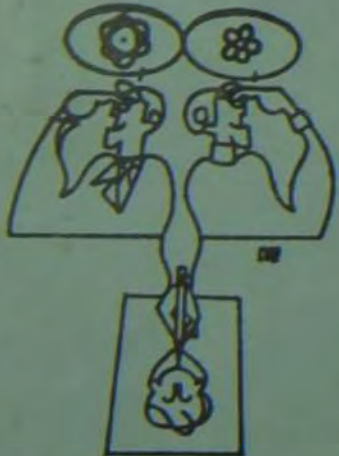
6. YILA ULAŞAN OKUYUCU DESTEĞİ

**BİLİM ve
SANAT**

aydınlığının

6. yılında

OKUYUCULARIMIZI
KUTLUYORUZ

1981'in
güç koşullarında
yola çıkan
derginiz 6. yılına
siz
okurların
temel desteği
ile ulaştı.

Değerli çabalarınızın
ve katkılarınızın
daha da
nitelikli bir
Bilim ve Sanat
yaratacağına
inanıyoruz.

Bilim ve Sanat'a
abone olun.

Abonelikler
armağan ederek
dosluklarınızı
pekiştirin

Abonelik için,
açık adresinizi bildirmeniz ve
posta çeki hesabımıza
veya adresimize
abone karşılığını
yatırmanız yeterlidir.

Abone:
Yıllık 2200,
altı aylık 1200 liradır.
Yurtdışı 40 DM.

Adres: Sümer Sok. 36/1-A
Kızılay-Ankara Tel: 30 11 66

Posta Çeki No : 12 526-1

BİLİM ve SANAT

Sahibi:
ALİ NAKİ ÖNER

Genel Yayın Yönetmeni:
VARLIK ÖZMENEK

Genel Yayın Danışmanı:
GÜNEY GÖNENÇ

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü:
İRFAN AYDIN

Yayınma Adresi: Sümer Sk. 36/1-A Kızılay-ANKARA.
Tel: 30 11 66 • Posta Çeki No: 125261 • İstanbul Tem-
silcisi: **Dikna S. ERDEN** • İzmir Temsilcisi: **Taner ÜNLÜ**
Tibaş Hanı 5/506 Konak. Tel: 14 86 08 • İsveç Temsil-
cisi: **Gürhan UÇKAN**, Box 38 045, 10064 Stockholm •
F. Almanya Temsilcisi: **Duran TAŞAN**, Alemannen
Str. 1 4040 Neuss • Dizi: **abc**, Telefon: 30 11 66
• Film: **DENK** Tel: 29 84 30 • Baskı: **SANEM Matbaa**
cılık A.Ş. • Dağıtım: **ETKİN**, Tel: 527 60 11 (İst.) •
Atene: Yıllık 2200, Altı Aylık 1200 TL / Avrupa Yıllık 40
DM ABD (Uçakla) 30 Dolar, Avustralya 35 Avust Doları

"ULUSLARARASI BARIŞ YILI" NDA KALICI BİR BARIŞ
ÖZLEMİ

BİLİM ve SANAT 4

1986 ULUSLARARASI BARIŞ YILI 6

İŞKENCEDE ALGILAMA DARALMASI ve KANIKSAMA
M.Kemal Göze 7

"NE MUTLU 72 DİLDE, 7'DEN 70'E OKUNABİLMEK"
Hüsnü Göksel 8

İNSAN HAKLARI ve İŞKENCE
Nevzat Helvacı 10

ERBİL TUŞALP: "İŞKENCENİN SALT İŞKENCECİLERİN
ÜRÜNÜ OLMADIĞINA İNANIYORUM"
Söyleşi: Tufan Aydın-Taner Gürel 13

CÜNEYT ARCAÜREK: "İŞKENCE İNSAN HAKLARININ
UYGULANMAMASININ SİMGESİDİR"
Söyleşi: Jülide Gülizar 16

ABU FİRAZ: "ABD DÜNYAYI TERÖR YARIŞINA
SOKUYOR"
Söyleşi: İrfan Aydın 18

SEROL TEBER: "BİLİM ADAMLARI BARIŞTAN YANA
TAVIR ALMAK ZORUNDADIRLAR 20

"NAZİ DÖNEMİNDE BİLİM"
Güney Gönenc 24

H.FEHMİ GÜNEŞ: "EN BÜYÜK TERÖR OLAYLARININ
SORUMLULARI CEZAEVİNDE DEĞİLDİR"
Söyleşi: Ahmet Abakay 26

NECDET BULUT'U ANIYORUZ 29

YILDIZ SAVAŞLARI
Feride Çiçekoglu 30

VERGİ YASALARINDA ÖNGÖRÜLEN DEĞİŞİKLİKLERİN
SOSYO-POLİTİK BOYUTU
İzzettin Önder 32

NÜKLEER SANTRALLAR
Teoman Alptürk 34

METROPOLLERİMİZDE ULAŞIM SORUNLARI ve
RAYLI SİSTEMLER
Gökhan Menteş 36

YARATMANIN KARMAŞIK SÜREÇLERİ
Afşar Timuçin 37

KÜBALI PİYANİST PRATS: "GERÇEKÇİ MÜZİK
DÜNYAYI DOĞRU KAVRAR"
Söyleşi: Yasemin Çongar 38

M.TALİ ÖNGÖREN: "SİNEMADA KAN DAVASI SONA
ERMELİDİR"
Söyleşi: Erkut Tanrıseven 40

SİNAMADA ELEŞTİRMEN-YÖNETMEN ÇEKİŞMESİ
Oğuz Onaran 42

GENÇLİK ve İLETİŞİM SORUNLARI
Hıfzı Topuz 43

İSMAİL SEFA GÜNER'İN ARDINDAN
A.İhsan Beyhan 46

SİYASET ve ÖĞRETMEN
Nihat Aksoy 48

KARİKATÜRLER
Ferruh Doğan, Nezih Danyal, Tan Oral

"ULUSLARARASI BARIŞ YILI" NDA KALICI BİR BARIŞ ÖZLEMİ

1985 "Uluslararası Gençlik Yılı" boyunca, gençliğin en temel istemleri, ifadesini "Katılım, Gelişme ve Barış" sözcüklerinde buluyordu. 1986 yılında ise, barış isteminin, bu kez yalnızca gençlerin değil, tüm insanlığın en temel dileği olarak özel bir önem kazanmasına tanık olacağız.

Bize bu olanağı, bundan dört yıl önce oybirliğiyle almış olduğu karar uyarınca 1986 yılını "Uluslararası Barış Yılı" ilan eden Birleşmiş Milletler Örgütü sağlıyor.

"Gençlik Yılı" ile "Barış Yılı" arasında son derece anlamlı bir ilişki bulunuyor. 1985 yılı boyunca insanlığın yarını demek olan gençlerin sorunlarını özel bir biçimde irdeleme olanağına kavuşmuştuk. 1986 yılında ise, insanlığın ve gezegenimizin yarınına nokta koymamak anlamına gelen barış sorununa özel bir ağırlık vereceğiz. Birleşmiş Milletler Örgütü'nün Kuruluş Bildirisi'nde ifade edilen, "daha sonraki kuşakları, bir ömür boyu içinde insanlığa iki kez anlatılmaz acılar vermiş olan savaşın dehşetinden kurtarmak" amacının tam olarak gerçekleşmediğini bilerek, bu amaç doğrultusunda çabalarımızı yoğunlaştıracğız.

Akla şöyle bir soru gelebilir: Yüzlerce yıl barış ülküsünü dilinden düşürmeyen insan-oğlu, bu amacında henüz başarıya ulaşamadığına göre, özel bir yıl barış davasına ne kazandırabilir?

Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Javier Perez de Cuellar bu soruyu yanıtlarken, özel bir yıl süresince genel bir barış için gerekli olan koşulların yaratılamayacağını çok açık olduğunu vurguluyor. Bunun yanı sıra da, Birleşmiş Milletler Örgütü'nün kuruluşunun 40. yılına gelen bu yıl içinde "yeni ve etkin" çabaların gösterilmesinin zorunluluğuna dikkat çekiyor. Özellikle de, "Barış Yılı"nda, "yaşamımız için büyük bir tehlike oluşturan nükleer silahların sayısının azaltılması ve sınırlandırılması yönünde bir gelişme" olması dileğinde bulunuyor.

Genel Sekreter Perez de Cuellar'ın bu dileğine biz de içtenlikle katılıyoruz.

Dileğimizin ne ölçüde gerçekleşeceği, dergimizin yayına hazırlandığı günlerde yapılan Gorbaçov-Reagan doruğuna büyük ölçüde bağlı bulunuyor. Bu görüşmelerde atılacak adımlar, bizlerin ve gelecek kuşakların yaşamı üzerinde derin etkiler yaratacak düzeydedir. Ancak doruk öncesindeki olumsuz gelişmelere bakarak, bunun bugün için bir hayli zor olduğunu da eklemeliyiz.

Hangi sonuç çıkarsa çıksın, yalnızca doruk toplantısının yapılmış olması bile, barış için mücadele veren milyarlarca insanın elde ettiği bir sonuç olacaktır. Çünkü barış için elde edilen her kazanım, barış için mücadele veren milyarlarca insanın çabasına doğrudan doğruya bağlıdır.

1986 "Uluslararası Barış Yılı" da bize barış doğrultusundaki çabalarımızı yoğunlaştırmaya olanağını verecektir.

Daha "Barış Yılı" başlamadan bu konudaki çalışmalarda bir artış olması görüşümüzü doğrulamaktadır. Barış Yılı "hazırlıkları titiz bir biçimde sürdürülmüştür: Bölgesel seminerlerin yapılması, "Barış Yılı" programının hazırlanması, ulusal kutlama komitelerinin kurulması, "hükümetler dışı" örgütlerin hazırlık toplantıları, barış için gösterilen çabaların yoğunlaştırılması anlamına gelmiştir.

Bizim ülkemizde yansıma bulamamış olan bu gelişmelere bakarak "Barış Yılı"nın daha şimdiden amacına büyük ölçüde ulaştığını söylemek abartma olmayacaktır.

"Barış Yılı"nda "Yıldız Savaşları" "Uluslararası Barış Yılı" silahlanma girişimlerinin hız kazandığı bir döneme rastlıyor. Gerçekte, yalnızca silahlanma çabaları artmakla kalmıyor, nükleer silahlanma konusunda son derece köklü değişikliklerin yapılması amaçlanıyor.

Hiçbir ulus ulusal güvenliğinden vazgeçemez; hiçbir ulus da bir diğerinden ulusal güvenliğinden vazgeçmesini isteyemez. Bunun sözünü etmek bile bize anlamsız geliyor.

Ne ki nükleer silahlanmanın tirmandırılması, her zaman "ulusal güvenlik" arayışına bağlanmıştır. Bu yarışın başlamasıyla birlikte, ne denli nükleer silah sahibi olunursa, ulusal güvenliğin de o denli korunacağı anlayışına bel bağlanmıştır. 1970'lere gelindiğinde iki sistem arasında nükleer silahlar arasında bir denge kurulmuş ve dehşetin caydırıcılığına dayanan bir "barış" anlayışı egemen olmuştur.

"Ulusal güvenlik" gerekçesiyle tirmandırılan nükleer yarış, "ulusal güvenlik" gerekçesini de yerle bir etmiştir. Nükleer silahların kullanılmasıyla birlikte hiçbir ulus kendini güvenlik içinde hissedemeyecektir. Sözü edilebilecek tek şey "ulusal ve evrensel bir yıkım" dır.

Amerika Birleşik Devletleri yönetimi bugüne dek güvenliği kendi tarafına, yıkımı da

karşı tarafa bırakacak "çözüm" ler peşinde koşmuştur. "Sınırlı" bir nükleer savaş doktrini bunun için ortaya atılmıştır. Karşı tarafın füze sistemini henüz ateşlenmeden avlayacak hassas füze sistemi bunun için geliştirilmiştir. Ancak bunların hiçbirinin "güvenlik" ve "yıkım" ı bağdaştırmaktan kurtaramayacağı belli olmuştur.

Nükleer silahların son sözü söylediği günümüzde, "evrensel" bir güvenlik sistemi yaratmadan, "ulusal" güvenliğin sağlanabileceğini düşünmek mantıkla bağdaşır olmaktan çıkmıştır. Bu açık mantıksızlık nedeniyledir ki, giderek daha çok sayıda insan nükleer silahlardan tümüyle kurtulmak için mücadele etmektedir. Ulusal güvenliğini sağlamak isteyen ülkeler ve barış için mücadele eden insan oğlu için aklın emrettiği tek çıkar yol vardır: Silahsızlanmak ve nükleer silahlardan kurtulmak!

Şimdi ABD yönetimi akıl dışı bir arayışı zorlamaktadır. Bu arayışın adı "Yıldız Savaşları" projesidir.

ABD yönetimi, ABD semalarında kurulabilecek bir füze avlama sistemi ile kendini güvenceye alabilmeyi hesaplamaktadır. "Yıldız Savaşları" projesi, ABD yönetiminin, "güvenliği" kendisine, "yıkımı" da karşı tarafa bırakmak yolunda bulduğu en son formüldür. Böyle bir arayışın kimseye "güvenlik" sağlamayacağı bugüne dek yapılan silahlanma yarışının ortaya çıkarttığı doğal bir sonuçtur. Ancak ABD yönetimi ve sırtını dayadığı dev silah tekelleri böyle bir yarıştan çıkar ummaktadır.

Dev silah tekelleri şimdiden hazırlıklarını tamamlamış durumdadır. Wall Street'de sanayi firmalarının hisselerinin 1986 içinde yüzde 8 yükselme göstermesi, uzay ve havacılık firmalarının hisselerinin ise yüzde 20 oranında artması beklenmektedir.

Şimdiye dek silahlanma "ışı" nde fazla etkin olamamış olan şirketler de bu alana el atmaktadır. Kapitalist dünyanın dev tekellerinden General Motors firması, gene büyük bir tekel olan Hughes Aircraft'ı almak için 5 milyar dolar harcamıştır. Chrysler firması da, Gulfstream Aerospace firmasını 640 milyon dolara satın almıştır. Ford ve Boeing firmaları da "uygun" firmaları almak için arayış içine girmişlerdir.

"Uluslararası Barış Yılı" nı dev silah tekelleri böylesine arayışlarla karşılamaktadır. İmalat sanayii çıktısının üçte birinden fazlasının Pentagon'un emrinde olduğu bir ülkede bu arayışların "sonuçsuz" kalmasının oldukça zor olduğu da takdir edilecektir.

Ancak dünya, silah tekellerinden ve onların uzantılarından oluşmuyor. Barış isteyen milyarlarca insan etkin ve canlı bir güç oluşturuyor. Son günlerde İngiltere'de ve Hollanda'da yapılan dev gösteriler de bunu kanıtlıyor.

● "Barış Yılında Türkiye"

Gururuna oldukça düşkün bir ulusuz. Ancak yaşadığımız çağda ulusal gururun nasıl anlaşılması gerektiği de bir soru olarak karşımızda duruyor.

Örneğin, "fetih masalları", "pehlivan tefrikaları" ya da savaşçı bir geçmişle mi gurur duyacağız, yoksa genç Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşuyla, ulusal kurtuluş savaşıyla ya da bağımsız ve bağılantısız, onurlu dış politikasıyla mı?

Hangi geleneği sürdüreceğiz, hangi geleneğe sahip çıkacağız?

Sorun burada yatmaktadır.

Yaşadığımız çağda, bizi onurlandıracak, ulusal gururumuzun artmasına neden olabilecek olan girişimler ancak ve ancak çağımızın barış, ulusal bağımsızlık ve özgürlükten yana olan içeriğine uygun düşen girişimler olabilir. Ve hiç kuşkusuz bu girişimler ulusal kurtuluş geleneğimizle son derece uyumlu olan girişimlerdir.

Ulusal kurtuluş, barış ve iyi komşuluk ilkelerini daha henüz genç bir cumhuriyetken benimsemiş ve diğer halklara kendi çapında örnek olmuş bir ülkenin çocuklarıysanız, ülkenizi Birleşmiş Milletler'in "Barış Yılı" çabaları içinde etkin bir konumda görmek istemeniz en doğal hakkınızdır.

Ancak ne yazık ki, 14 Ağustos 1985 tarihinde, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri tarafından "Uluslararası Barış Yılı" na ilişkin olarak hazırlanan raporda, Avrupa'daki bölgesel seminere katılanlar arasında Türkiye'nin adını göremeyeceksiniz. Rapora göre, Avrupa, Latin Amerika, Asya ve Afrika bölgesel seminerlerine 95 üye ülke ve iki üye olmayan ülke katılmıştır. Buna karşın bizim ülkemiz bölgesel seminerlerde -bizim bilemediğimiz bir nedenle- temsil edilmemiştir.

Nedeni bilemiyoruz, ama böyle bir kayıtsızlık bizi hiç de şaşırtmıyor. Bugüne dek biz Birleşmiş Milletler'de ülkemizin bir temsilcisinin barışçı bir girişime öncülük ettiğine tanık olmadık. Bugüne dek biz ülkemizin bir ulusal kurtuluş savaşına etkin bir biçimde sahip çıktığını göremedik. Ve bugüne dek biz hükümet yetkililerinin "Uluslararası Barış Yılı" hazırlık çalışmalarına ilişkin bir açıklamasına ve çalışmasına rastlayamadık.

Kendi ulusal kurtuluş geleneğimize yeterince sahip çıkamadığımız zaman, ülkemizi "tanıtmak" için elimizde "turistik güzelliklerimiz" ve işadamlarının yabancı basına verdiği paralı ilanlar dışında fazla bir şey kalmayacaktır.

Öte yandan, Balkan'ların nükleer silahlardan arındırılmış bir bölge olması girişimlerine çekince koyan tek ülke olmayı sürdürüyoruz. Nükleer silahlardan arındırılmış bölgeler konusunda dünyanın dört bir yanında yapılan girişimleri ve alınmaya başlanan sonuçları basından izleyebiliyoruz; ama bizim Balkan'lardaki tutumumuzun gerekçelerini toplum olarak henüz anlayabilmiş değiliz.

"Yıldız Savaşları" projesi ciddi tepkilerle karşılanırken, Danimarka, Norveç, Fransa, Kanada ve Yunanistan gibi ülkeler projeye karşı çıkarken, bizim tutumumuz da hayli farklı oluyor. Milli Savunma Bakanı Yavuztürk, "Yıldız Savaşları yeni teknolojik gelişmeler ihtiva ediyor. Türkiye'nin bu çalışmalar içinde yeri vardır" derken bize göre yanlış ve acele bir yorumda bulunuyor.

Bu sözler neye dayanarak söyleniyor? Yeni teknolojik gelişmeleri özümseyecek çalışmalar hangi akademik kuruluşlarımız tarafından yapılacaktır? Bilimsel gelişmeler konusunda bu denli duyarlıysak, 1 Aralık 1984 tarihinde Milliyet Gazetesi'nde adları sıralanan

146 bilim adamının, YÖK uygulamaları sonucunda başka ülkelere göçmesine neden seyirci kaldık?

Dahası, "Yıldız Savaşları" gibi dev bir projenin ne olup olmadığını toplum olarak kavrayabildiğimizi söyleyebilir miyiz? Hangi akademik kuruluşlarımız bu konuda gerekli araştırmaları yapmıştır? Bu konudaki tek bilimsel çalışmayı da, YÖK nedeniyle üniversitelerle ilişkisi kesilen bilim adamı Haluk Gerger'in yapmış olması acaba bir rastlantı mıdır?

Dolayısıyla, "Uluslararası Barış Yılı" çalışmalarına ülkemizin bir temsilci göndermemiş olmasında üzülecek çok şey vardır, ama biz şaşılacak fazla bir şey bulamıyoruz.

• Bize Düşen Görevler

"Uluslararası Gençlik Yılı" kutlamaları sırasında, Türkiye Ulusal Komitesi'nce, "Gençlik Yılı" na ilişkin sloganlar Türkçeye çevrilirken, "barış" sözcüğünün "huzur" olarak çevrilmesinin tercih edildiğini gördük.

Toplumun "Uluslararası Gençlik Yılı" nı tüm kurumlarıyla benimsemediği koşullarda böylesine keyifliliklere rastlanması kaçınılmazdır. Oysa "Uluslararası Gençlik Yılı" konusunda çalışmalar yapmak, resmi ya da resmi olmayan, tüm kurumlara düşen bir görev olarak algılanmak zorundaydı.

Aynı sözleri "Uluslararası Barış Yılı" için de söyleyebiliriz.

"Uluslararası Barış Yılı" çalışmalarında her kuruma, her kişiye düşen görevler vardır; olmak zorundadır.

Nitekim, işte bu nedenledir ki, Birleşmiş Milletler Örgütü "Uluslararası Barış Yılı" çalışmalarına yalnızca hükümetlerin değil, "resmi olmayan" örgütlerin ve kişilerin de katılımına büyük önem vermektedir. Avrupa Bölgesel Seminerinin raporunda bu gerçek dile getirilirken, bu yılın amaçlarının "siyasal tercihi, cinsiyeti, dini ya da mesleği söz konusu edilmeksizin herkese açık olduğu" yolundaki anlayışın geniş kabul gördüğü vurgulanmıştır. Planlanan çalışmalara ilişkin olarak "resmi olmayan" kuruluşlara da geniş görevler yüklenmiştir.

Dolayısıyla, "Uluslararası Barış Yılı" nın amacına ulaşabilmesi için hepimize görevler düşüyor. Siyasal partilerimizin, sendikaların, derneklerin, meslek kuruluşlarının ve basınının "Uluslararası Barış Yılı" nı özel olarak gündemlerine almaları gerekiyor. Bu konuda duyarsız olmak, dünya gerçekleri karşısında duyarsız olmakla eşanlamlıdır. Dünya gerçekleri karşısında duyarsız bir toplumun, kendi sorunlarına tam bir duyarlılıkla yaklaşmasını beklemek de hayaldir.

Son olarak da bir dileğimizi yineleyelim. Bilindiği gibi ülkemizde uzunca bir süredir "Barış Davası" adıyla anılan bir dava görülüyor. Sanıklar uzunca bir süre tutuklu kaldılar, sonra tahliye edildiler, sonra da yeniden tutuklandılar. Sürenin uzunluğunu anlatmak için örnek verelim: İkinci tutuklanışlarından itibaren sanıklardan Tahsin Usluoğlu "içerde" çocuk sahibi oldu ve şimdi yürüme çağına gelen bir çocuğu var. Gene sanıklardan Reha İsvan "içerde" 60. yaşgünü kutlamak zorunda kaldı. Diğer sanıkların da yaşamlarında derin izler bırakan bir sürenin geçtiğini söylemeye gerek yok. Yinelemek istediğimiz dileğimiz, "Barış Yılı" na "Barış Davası" sonuçlanmış olarak girmek.

"Barış Yılı" nda mutlu, özgür ve barış içinde bir dünya özlemiyle...

BİLİM ve SANAT

1986 Uluslararası Barış Yılı

8 Kasım 1984 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Konferansı'nda kabul edilen 39/10 nolu tavsiye kararı.

Uluslararası Barış Yılı Birleşmiş Milletler'in kırkinci yıldönümü olan 24 Ekim 1985 tarihinde ilan edilecek ve 1986 yılı boyunca kutlanacaktır.

Birleşmiş Milletler Genel Konferansı, 8 Kasım 1984 tarih ve 39/10 sayılı tavsiye kararıyla, tüm üye devletleri, Birleşmiş Milletler örgütlerini uluslararası ve ulusal örgütleri, eğitim, bilim, kültür ve araştırma örgütlerini ve kitle iletişim araçlarını, Birleşmiş Milletler sözleşmesi temelinde uluslararası barış ve güvenin artırılmasına daha büyük ölçüde katkıda bulunmaya çağırılmaktadır.

Birleşmiş Milletler Genel Konferansı'nın 39. birleşiminde, Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliği'nin güncelleştirilmiş barış yılı programı tasarısı yayımlandı. Program barış yılı süresince izlenecek geniş çaplı, planlı etkinlikleri içermektedir.

Barış yılı uluslararası düzeyde, Birleşmiş Milletlerce anılacaktır. Ocak 1986'da Cenevre'de uluslararası

örgütlerce bir konferansın yapılması planlanmış olup, bu konferansta birçok örgütler çeşitli etkinlikler yapmayı planlamış bulunuyor.

Daha şimdiden çeşitli akademik çevreler barış kavramı araştırmalarına hazırlanıyor. Ulusal ve uluslararası birçok örgüt ulusal düzeyde konferanslar, yarışmalar, sergiler, eğitim izlenceleri, dostluk ve görüş alış-verişi etkinlikleri planlıyorlar. Ulusal eşgüdüm komiteleri kuruluyor. Program tasarısı tüm önerilere açık bulunuyor.

Barış yılına hazırlık programı çerçevesinde olmak üzere, barış yılının amaçlarını geliştirmek için 1985 yılında dört bölgesel seminer yapılıyor. Seminerler üç konu üzerinde odaklaşıyorlar: Barış ve kalkınma, Barış ve Silahsızlanma, Barış içinde yaşamın hazırlığı.

Uluslararası Barış Yılı için 1984 yılında gönüllü bir fon kuruldu. Birleşmiş Milletler Genel Konferansı tüm üye devletleri ve ilgili kuruluşları bu fona ve 1985 yılında yapılması kararlaştırılan konferansa katkıda bulunmaya çağırılmaktadır.

İşkencede Algılama Daralması ve Kanıksama

M. Kemal Göze

Doğada varolan bilgisayarların en gelişmişinin insan beyni olduğuna kuşku yok. Bu bilgisayarı programlanmasa toplum ve kişinin kendisi tarafından yapılmaktadır. Kişinin kendi kendini programlaması oldukça güç ve genel program içindeki payı çok azdır. Bu programlamanın sonucunda; bilgisayarı, görgüsüyle ve davranışlarıyla kişilik ortaya çıkmaktadır. Topluma yararlı kişilik yapıları, yine toplumca ve toplum yararına programlanan beyinlerle oluşur. Ancak kişilerin, toplum yararı için, toplumca programlanmasına fırsat verilmemesi. Programlamayı egemen güçler biçimlendirir ve egemenliklerini sürdüren kişilikler yetiştirmek yönünde kullanırlar. Bu çemberi kırmada kişisel programlama önemli bir yer tutar. Kişisel programlaması toplum yararına olanların biraraya gelmesi, örgütlenmesi ise toplumsal programlamayı değiştirmenin yoludur.

İnsan beynine veri verme tuşları ya da kanalları beş duyu organıdır. Kişi bir olay veya nesnenin varlığını bu organları aracılığı ile duyarak bilinç alanına alır ki, buna algılama diyoruz. Bilgisayar diliyle, insan olgu ya da nesneleri duyu organlarıyla alır ve belleğine (bilinç alanı) yerleştirir. Belleğe yerleşen bu verilerin tekrar ekrana gelmesi işe, çevrede cereyan eden, bir uyarana tepkime şeklinde gelişir. Gelişen olayın yaptığı çağrışımla ekrana tekrar gelen veriler yazılı veya sözel sözcüklerle kullanıma sunulur.

Tüm olay ve nesneler insan belleğine alınırken veya tekrar kullanıma sunulurken sözcüklere dönüşür. Böylece çok küçük ses ya da yazı işaretleriyle oldukça kapsamlı bilgileri depolama olanağı doğmuştur. Sözcükler bilgi depolama aracı olduğu gibi, beyinler arası bilgi aktarma (iletişim) aracıdır. Bu sistemde her şey güzel

ve mükemmel işlerken bazı konularda iyi işlemediğini söyleyebiliyoruz. Aslında bu bir bilgisayar hatasından çok veri yükleme hatasıdır denilebilir. Somut olan, ağırlık, uzunluk, hacim vb. ölçülerle ölçülebilen olay ve nesnelerin karşılığı olan sözcükler tüm beyinlerde aynı çağrışımı yapar. Buna karşılık soyut ve ölçülemeyen değer ve olguları anlatan sözcüklerin insanlarda yaptığı algılama ve çağrışım farklı farklı olmaktadır. Bunun nedeni ise aynı işaretlerle farklı verilerin yüklenmiş olmasıdır.

İnsanlık suçu "işkence" farklı algılanan ve farklı çağrışım yaptıran sözcüklerden biridir. Üstelik, bu farklı algılama-çağrışım olayın sınırlarını giderek genişleteceğine aksine daraltan bir biçimde gelişiyor. Anlatılmak istenen şudur; İŞKENCE sözcüğünün anlamı herkesce farklıdır. Bazı eylemler herkesce işkence olarak algılanırken, diğer bazılarında birliktelik yok. Elbette ki, insanlara kızgın demir basmak, başına sopa vurmak veya makına cop sokmak işkencedir. Nitekim günümüz Türkiye'sinde işkence tartışılırken, TBMM Kürsüsünde konuşan bir milletvekili, işkenceyi anlatmak için "...polisin vatandaşın makatına cop soktuğunu..." söylüyor. Öteki ise "sana da mı cop soktular, nereden biliyorsun..." diye karşılık verip bağırıyor.* Sanki yalnızca insanlara cop sokmak, bıçak batırmak ya da öldürmeye dövmek işkence...? Evet.. Toplumumuzda işkence kavramının anlamı çok daraldı her geçen gün de daraltılıyor. Cop sokmayan kolluk kuvvetine minnetle bakar olduk. Öldürmemek koşuluyla her şey serbest! İşkence deyince dövmek, bacaklarından tavana asmak ya da cop sokmak aklımıza geliyor.

Beyinleri böyle programlamak çok tehlikeli. İşkencenin anlamı bu denli daraltılmamalı. Geçmişte devle-

tin en yetkili kişilerinin gün gelip sanık ya da hükümlü oldukları unutulmamalı.

Günlerce gün ışığı ve gökyüzü göstermemek işkence değil midir? Eni-boyu 1-1,5 metre ve tabanı beton, ayı kafesi gibi hücrelerde insanları tutmak, mekanın alabildiğine daraldığı zamanın ise alabildiğine uzadığı bir durumda alıkoymak işkenceden başka nedir? İnsanları yıllarca konuşmamaya mahkum etmekten alâ işkence mi olur? Bunların da ötesinde, yemeklerden önce ellerini yıkayamamak, günlerce dişlerini fırçalayamamak, istediği zaman tualete çıkamamak işkence değil midir?

Suçlu olan insanlara bazı kısıtlamalar getirilmesi zorunlu diye düşünülebilir. Nitekim, yukarıda sözü edilen, milletvekillerinin tartışmasında biri; "...herif vatan haini niye işkence yapılmasın..." diye soruyor. Öteki ise, "...sana göre öyle olabilir, bana sorarsan birçoğu senden vatansever..." diye cevaplıyor.* Evet, aynı sözcüklerin algılama ve çağrışım farklılığına tipik bir örnek daha.

İnsan beyninin başarısız olduğu alanlardan bir diğeri de, çok yinelenen olaylar için tepki göstermez ve etkilenmez olmasıdır. Halbuki elektronik bilgisayarlarda tuşa basmayı ne denli yinellerseniz yineleyin, hep aynı veriyi verir, hep aynı tepkiyi gösterir. Aynı örneğimize dönersek: Toplumlarda bir yandan işkencenin anlamı daralırken öte yandan da kanıksanır olmuştur. Birtakım uygulamalar işkence olarak algılanmazken, diğer yandan da işkence olarak algılananlara tepki gösterilmez olmuştur. İnsanların dövülmesi, sövülmesi kanıksanır ve tepki görmez oldu mu, o toplumda, insan onuruna en büyük darbe vurulmuş ve toplum toplum olmaktan çıkarak gürülaşmıştır.

İnsan beyinlerini böylesine programlama çok yavaş ve sinsi bir süreçtir. Bu nedenle kolay farkedilemez. Bu koşullandırmanın sinsi tuzağına düşmemek ancak kendi programlamamızı ısrarla korumak ve sürdürmekle olasıdır. Aksi takdirde egemen programın güdümüne girilmesi kaçınılmazdır. Okumalı, görmeli, yorumlamalıdır insanlar. Özgürlük ve yaşam hakkı sınırlarının daralmaması için bir araya gelinmeli ve yeni bir toplumsal program oluşturulmalıdır.

(*Milletvekillerinin konuşması için 10.10.1985 tarihli Cumhuriyet Gazetesine bakınız.

insan Hakları ve işkence

Nevzat Helvacı

İnsan hakları ve özgürlükler uğruna yüzyıllar boyu süren çetin savaşlar verilmiş, çabalar harcanmış ve yaşamlar yitirilmiştir. İnsanoğlu, belki de insan olduğunun bilincine vardığı günden bugüne hak kaygısı yapmaktadır. Bugünkü düzeyekolay gelinmemiştir. Gerçi bugünkü düzey derken bir genelleme yapmak istemiyorum. Ulusal ve uluslararası metinlerde çok parlak anlatımlarla yer almasına karşın, çoğu ülkede insan hak ve özgürlükleri, çağdaş düzeyin çok altındaki bir çizgide uygulama alanı bulabilmiştir. Buna karşılık hak ve özgürlüklerin kazanılıp korunması için savaşım verenlerin sayısı giderek artmaktadır. Irkçılığa, sömürüye, sömürgeciliğe, işkenceye, özgürlükleri kısıtlama ve yoketmeye yönelik uygulamalara karşı savaşım veren tüm insanlar, hak ve özgürlüklerin onurlu savunucularıdır ve bunların sayısı güne göre daha çoktur.

B.M. İnsan Hakları Evrensel Bildirisi, 10 Aralık 1948 tarihinde kabul ve ilan edildi. Bu yıl otuzyedinci yılını dolduruyor. Bu bildiride öngörülen hak ve özgürlükler gibi, bildirinin "Başlangıç" bölümü de yüzyıllar süren özgürlük savaşımından elde edilen sonuçların, yazın ustalığıyla bezenmiş bir özetidir. Olduğu gibi aktarıyorum:

"İnsanlık ailesinin tüm üyelerinin sahip olduğu onurun, eşit ve devredilmez hakların tanınması, dünyada özgürlüğün, adaletin ve barışın temeli olduğu için;

İnsan haklarının tanınmaması ve hor görülmesi insanlık vicdanında derin yaralar açan barbarlıklara neden

olduğu, korkudan ve yoksulluktan kurtulmuş insanların içinde konuşma ve inanç özgürlüklerine sahip olacakları bir dünyanın kurulmasının insanlığın en yüksek amacı olarak ilan edilmiş olduğu için;

İnsanın istibdat ve baskıya karşı son çare olarak ayaklanmak zorunda kalmaması amacıyla insan haklarının bir hukuk rejimiyle korunması gerekli olduğu için;

Uluslararası karşılıklı dostane ilişkilerin geliştirilmesi gerekli olduğu için;

Birleşmiş Milletler halkları anlaşmada, insanın temel haklarına, insan şahsının onuruna ve değerine, erkek ve kadınların eşitliğine olan inancı bir kez daha güçlendirdikleri ve toplumsal ilerlemeyi kolaylaştırma ya, daha geniş bir özgürlük içinde daha geniş yaşam koşulları sağlamaya karar verdikleri için;

Üye devletler, Birleşmiş Milletler kuruluşuyla işbirliğine giderek insan haklarının ve temel özgürlüklerin tüm dünyaca gözetilmesini ve yerine getirilmesini sağlamayı yükümlendikleri için;

Bu hakların ve özgürlüklerin herkesçe aynı biçimde anlaşılması yukarıdaki yükümlülüğün yerine getirilmesi açısından son derece önemli olduğu için;

İşbu İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'ni tüm halklar ve uluslar tarafından ulaşılması gereken ortak bir ilke olarak ilan eder." (1)

Otuzyedinci yıl sonra olsa bile bu bildirinin tümü, herkesçe ve özellikle yönetim yerinde bulunanlarca, önceden okunmuş olsa bile yeniden ve anlamını, içeriğini sindire sindire bir kez daha okunmalıdır.

İnsanın değerinin anlaşılması için bu gereklidir; insan hak ve özgürlüklerine sahip çıkma, koruma ve aykırı uygulamalara karşı çıkma bakımından bu gereklidir. Yalnız bu değil, öbür özgürlük bildirileri de okunmalıdır.

İnsan Hakları Evrensel Bildirisi, insan haklarını içeren tek belge değildir. Bu konuda günümüze ulaşan çok sayıda belge vardır. Bundan önemli olan bazıları hatırlanmalıdır. Bu belgelerin ilki, 1215 tarihi taşıyan Magna Charta Libertatum'dur. Magna Charta'nın önemi devlet başkanının (kral) yürütme yetkisinin ilk kez bu sözleşme ile sınırlandırılmış olmasıdır. Yine ilk kez işkenceyi yasakladığı için ilginç olan bu belgenin bir maddesini okuyalım:

"Kendi zümresinden olanların verdiği yasal bir karar ya da ülkenin bu konuda bir yasası olmadıkça, hiçbir özgür kişi yakalanmayacak, zindana atılmayacak, mal ve mülkü elinden alınmayacak, sürgüne yollanmayacak ya da herhangi bir biçimde kötü muameleye maruz bırakılmayacaktır. Biz de bu kişiye karşı zor kullanmayacağız, zor kullanılmasına izin vermeyeceğiz." (1)

1689 YILINDA BİLE

Petition of Rights (Haklar Dilekçesi) 1628 yılında, Habeas Corpus Act 1679 yılında, İngiltere İnsan Hakları Bildirisi (Bill of Rights) 1689 yılında yayımlanmış önemli belgelerdir. Bu belgelerle insan hak ve özgürlükleri genişletilirken devlet gücü giderek sınırlandırılmıştır. İngiltere İnsan Hakları Bildirisi'nin, dilekçe hakkına ilişkin maddesinde şöyle denilmiştir:

"Krala rica ve minnet mektupları yollamak uyruklarının hakkıdır. Bu mektupların krala sunulmasından dolayı yapılan tutuklamalar ve kovuşturmalar yasadışıdır."

Aynı bildiri de yeralan şu iki madde, İngiltere'nin, insan hakları konusunda 1689 yılında ulaştığı düzeyi göstermesi bakımından ilginçtir:

"Konuşma özgürlüğü vardır. Parlamentodaki tartışmalar ve görüşmeler, parlamentodan başka hiçbir yerde ya da mahkemede suçlama ya da soruşturma konusu yapılmamalıdır."

"Gereğinden çok, abartılı güvenlik önlemleri öngörülmemeli, kefaletler yüksek tutulmamalı, korkunç ve olağandışı cezalar verilmemelidir." (1)

1776 yılında Virginia İnsan Hakları Bildirisi ile Amerika Birleşik Devletleri Bağımsızlık Bildirisi yayımlandı. Önemi nedeniyle Virginia İnsan

Hakları Bildirisi'nin iki maddesini okuyalım:

"Tüm insanlar doğuştan eşit derecede özgür ve bağımsızdırlar. Doğar doğmaz edindikleri belli bazı hakları vardır; siyasal bir topluluk kurdukları zama, hiçbir andlaşmayla gelecek nesilleri bu haklardan yoksun bırakamaz, onları bu haklardan vazgeçmeleri için zorlayamazlar; yaşama ve özgürlük haklarıyla, mülk edinme ve sahip olma, mutluluk ve güvenlik arama ve kazanma olanağı da bunların arasındadır."

"Yönetim halkın, ulusun ya da kamuoyunun ortak yararı, savunması ve güvenliği için kurulmuştur, bu amaçla kurulmalıdır; çeşitli yönetimler ve yönetim biçimleri içinde en iyisi, en fazla mutluluğu ve güvenliği sağlayabilen ve iktidarın kötüye kullanılması tehlikesine karşı en etkin önlemleri alabilen yönetimdir; herhangi bir yönetim bu göreve layık olmadığında gösterir ya da bu görevi hiçe sayarsa, toplumun çoğunluğunun, kamu yararına en uygun gördükleri bir biçimde, bu yönetimde islahata gitmek, yapısını değiştirmek ya da ilga etmek hakkı doğar; bu hak vazgeçilemez, devredilemez ve iptal edilemez bir haktır." (1)

Fransız Parlamentosu 1789 yılında, İnsan ve Vatandaş Hakları Bildirisi'ni ilan etti. Bu bildiri insan hak ve özgürlükleri yönünden bugün yürürlükte olan birçok anayasaya kaynak olmuştur. Onyedinci maddeden ibaret olan bu bildiride, özgürlük, eşitlik egemenlik ve kamu gücünün kullanılmasına ilişkin hükümler yer almaktadır. Bildirinin işkenceyi yasaklayan maddesi şöyledir:

"Her insan suçlu olduğuna hükmedilinceye kadar masum sayılacaktır."

ğından tutulması lüzumlu görüldükte; kendisini elde bulundurmaktan fazla bir tazyiki kanun ehemmiyetle cezalandırmalıdır."

Yine bildirinin bir maddesinde, "keyfi emirler verilmesini isteyenler, verenler, bu emirleri yerine getirenler veya getirenler cezalandırılmalıdır." denilmektedir. (2)

BELGELER ONAYLANIYOR AMA...

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, insan hakları uluslararası iki temel belgeyle ilan edilmiştir. Bunlardan birisi, yukarıda sözünü ettiğimiz Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'dir. Bu bildiri, Türkiye Cumhuriyeti tarafından 1949 yılında kabul edilmiştir. Ancak, bildirideki ilkelere aykırı davranışlar için bir yaptırım öngörülmediği için, çoğu ülkede bu bildiri bir haklar ve özgürlükler listesi olarak kalmıştır.

İkinci belge, 1950 yılında imzalanan İnsan Haklarını ve Temel Özgürlükleri Korumaya Dair Sözleşme'dir. Türkiye Cumhuriyeti, bu sözleşmenin taraflarından biridir ve sözleşme 1954 yılında 6366 sayılı yasa ile onaylanmıştır. Roma Sözleşmesi olarak da adlandırılan bu belgenin önemi, insan hakları ve özgürlüklerine aykırı uygulamalar için yaptırım öngörümü bulunmasındandır.

İnsan Hakları ve Temel Özgürlükleri Korumaya Dair Sözleşme'de sayılan hakların korunması için, Avrupa Konseyi bünyesinde kurulan bazı organlara başvurma hakkı tanınmıştır. Başvuru yollarından biri, bir üye devletin başka bir üye devlet hakkında suç duyurusunda bulunmasıdır. Bu durumda, konu Avrupa İnsan Hakları

Komisyonu'na iletilmekte, komisyon başvuru hakkı bulduğunda, sorunun dostça çözülmesi için taraf devletler arasında arabuluculuk yapmaktadır. Eğer bu yolla çözüm sağlanamazsa, sorun, Avrupa İnsan Hakları Divanı'na götürülmektedir. Avrupa İnsan Hakları Divanı, mahkeme niteliğindedir, kararları kesin ve bağlayıcıdır. Bazan konu, Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'ne götürülmekte ve siyasal çözüm de aranmaktadır.

İkinci başvuru yolu, kişilerin kendi devletleri aleyhine, Avrupa Konseyi Genel Sekreteri'ne sunacakları bir dilekçeyle komisyona yakınmalarını iletebilmeleridir. Bu yolun kullanılabilmesi ilgili devletin bu tür başvuruyu kabul etmiş olması koşuluyla bağlıdır. Türkiye Cumhuriyeti insan haklarının ihlal edildiği savıyla, vatandaşlarının başvuru hakkını kabul etmemiştir.

İnsan hak ve özgürlüklerini güvence altına alan belgelerden biri de Helsinki Sonuç Belgesi'dir. 1973 yılında başlayıp 1975 yılında tamamlanan Avrupa Güvenliği ve İşbirliği Konferansı, bu belgeyle sonuca ulaşmıştır. Değişik birçok konuyu içeren belgenin bir maddesi de, "düşünce, vicdan, din ve inanç özgürlüklerini de kapsamak üzere, insan haklarının ve temel özgürlüklere saygı" başlığını taşımaktadır. Bu maddenin bir paragrafı şöyledir:

"Katılan devletler, insan kişiliğinin özündeki onurdan doğan ve kişinin özgür ve tam gelişmesi için zorunlu bulunan, yurttaşlık hak ve özgürlükleriyle, siyasal, ekonomik, sosyal, kültürel ve başka hakların ve özgürlüklerin etkin biçimde kullanılmasını geliştirir ve destekler." (3)

Helsinki Sonuç Belgesi Türkiye Cumhuriyeti de aralarında olmak üzere 35 ülke tarafından imzalanmıştır.

Birleşmiş Milletler bünyesinde insan haklarının korunması amacıyla yapılan çalışmalar, yakın tarihlerde iki belgeye daha bağlanmıştır. Bunlardan biri 1975 yılında yayımlanan "Her İnsanı İşkenceden ve Öteki Zalimce İnsanlık Dışı ya da Onur Kırıcı Davranış ve de Cezadan Koruma Bildirisi" dir. İkincisi, 1984 yılında kabul edilen, "İşkence ve Öteki Zalimce İnsanlık Dışı ve Onur Kırıcı Davranış ve Cezaya Karşı Sözleşme" dir. Türkiye bu sözleşmede taraf değildir. Bu belgelerin içeriği üzerinde durmak istiyoruz.

ABD Devlet Başkanı F.D. Roosevelt, 1942 yılında Kongre'de yaptığı konuşmada dört özgürlükten söz etmiştir. Bunlardan ikisi, önceki klasik metinlerde geçmeyen adlarla ifade edilmiştir: Yoksulluktan kurtulma

özgürlüğü ve korkudan kurtulma özgürlüğü.

"Güven altına almak istediğimiz, gelecek günlerde, insanın dört temel özgürlüğü üzerine kurulmuş bir dünya bulacağımızı umuyoruz.

Bu özgürlüklerin ilki, dünyanın her yerinde konuşma ve ifade özgürlüğüdür.

Bu özgürlüklerin ikincisi, her yerde herkesin tanrıya kendi istediği biçimde tapabilme özgürlüğüdür.

Bu özgürlüklerin üçüncüsü, yokluktan kurtulma özgürlüğüdür. Bu, dünyanın her yerinde her ulusa halkı için sağlıklı bir barış ortamını sağlayacak evrensel bir iktisadi yaklaşmanın kurulması anlamına gelir.

Bu özgürlüklerin dördüncüsü, endişeden kurtulma özgürlüğüdür. Bu, dünyanın her yerinde her devletin komşusunu silah oruyla istila edemeyecek duruma gelene değin, sürdürülecek etkin ve genel bir silahsızlanma anlamına gelir." (1)

BAZI ÜLKELERDE İŞKENCE RESMİ POLİTİKA

Hak ve özgürlükler uğruna verilen savaşım, yalnızca bazı kuruluşlarca değil, aydın kişilerce de yürütülmüştür. Bu konuda kitaplar yazılmış, bildiriler yayımlanmış, konuşmalar yapılmıştır. Hak ve özgürlükler onların övgü ile andığımız çabalarıyla bugünkü anlamına kavuşmuştur. Bu konu artık yalnız ülkelerin kendi iç sorununu olmaktan çıkmış, tüm insanlığın sorunu olmuştur. Bu yüzden ki, herhangi bir ülkede insan hakları ihlalleri, ükesi neresi olursa olsun,

duyarlı tüm insanları ilgilendiriyor. Yine bu yüzden örneğin Şili'deki insanlık dışı işkencelerin sızısını yüreğimizde duyuyor, ırkçı Güney Afrika'daki vahşetin üzüntüsünü ve nefretini yaşıyoruz. Arthur Miller ve Harold Pinter, işte bu nedenle ülkemize geliyorlar.

Yüzyıllar süren çabaya karşın günümüzde insan haklarını ihlal eden uygulamalar önlenememiştir. Uluslararası sözleşmelerle, bildirilerle, anayasalara ve yasalara konulan hükümlerle güvence altına alınmak istenen insan hakları, üzümlerle belirtmek gerekir ki yeterince korunamamıştır. İnsan haklarına aykırı eylemlerin başında işkence geliyor. Halbuki yukarıda değindiğimiz gibi işkence yasağı, ta 1215 yılından beri yazılı metinlere girmiştir. İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'nin 5. maddesi'nde, "Hiç kimse işkenceye, zalimane, insanlıkdışı, onur kırıcı cezalara ya da uygulamalara tabi tutulamaz" denilmektedir. İnsan Haklarını ve Temel Özgürlükleri Korumaya Dair Sözleşme'nin 3. maddesi de, aynı hükmü içermektedir. Buna karşılık bu belgeleri imzalamış birçok ülkede işkence vardır, hatta bir bölümünde resmi politika haline getirilmiştir.

1984 yılında, kabul edilen 'İşkence ve Öteki Zalımce İnsanlık Dışı ve Onur Kırıcı Davranış ve Cezaya Karşı Sözleşme' nin birinci maddesinde işkence şöyle tanımlanmıştır:

"İşkence, bir kimseyi kendisinden ya da üçüncü bir kişiden bilgi ya da bir itiraf sağlamak, kendisinin ya da bir üçüncü kişinin işlediği ya da işlediğinden kuşku duyulan bir eylem-

lemden ötürü onu cezalandırmak, kendisine ya da üçüncü bir kişiye gözdağı vermek ya da onları zorlamak amacıyla ya da herhangi bir türden ayırım gözetmeye dayalı bir nedeenle bir kamu görevlisi ya da resmi sıfatla davranan bir başkası tarafından ya da onun kişiktirtmesi ya da onayı da izniyle bilerek maddi ya da manevi acı vermek ya da eziyetle bulunmaktır." (4)

Sözleşme; savaş, savaş tehdidi, iç siyasal kargaşa gibi olağanüstü durumların işkenceyi haklı göstereceğini öngörmüş ve taraf devletlere, yasal, yönetsel ve yargısal her türlü önlemlerle, işkenceyi önleme yükümlülüğü getirmiştir.

"Kimseye işkence ve eziyet yapılamaz; kimse insan haysiyetiyle bağdaşmayan bir cezaya veya muameleye tabi tutulamaz" bir anayasa kuralıdır. Bu kuralla getirilen işkence yasağı Türk Ceza Yasası'nda da yaptırım altına alınmıştır. Bu hükümlere karşın resmi açıklamalarda ve mahkeme kararlarında kabul edildiği gibi, ülkemizde işkence olayları yaşanmaktadır. Bir emekli orgeneralin Nokta dergisindeki açıklamaları, yalanlama amacıyla yapılmış olmasına karşın, işkenceyi ikrar niteliğindedir.

Yargılamalar sırasında işkence gördüğünü öne süren sanıklara karşı bazı yargıç ve savcılar, "bir olayda ikrarın işkence ile elde edilmesi başka, ikrar başka şeydir. İşkence ile alınmış olsa bile, ikrar doğrusa mahkumiyete esas alınabilir. İşkence yapan kişiler hakkında yasal işlem yapılır." biçiminde görüş açıkladıklarına tanık olunmaktadır. Hatta bu anlayış bazı mahkeme kararlarına bile yansımıştır. Bu tutum, işkencecileri yüreklendirdiği gibi, verilen kararları da inandırıcı olmaktan çıkarmaktadır. Kanımızca hiçbir mahkeme, işkence ile elde edilmiş ikrara, hiçbir koşul altında itibar etmemeli, değer vermemelidir.

Yargılama sistemimizde, savunma suçlama ile başlatılmadığı için işkence olayları ve savları artmaktadır. Savunmanın suçlama ile birlikte başlaması ve adli kolluk gücünün kurulması, işkenceyi büyük oranda önlemiş olacaktır.

1. Janko Musulin, Hürriyet Bildirgeleri adlı yapıttan.
2. Bülent Nuri Esen, Anayasa Hukuku adlı yapıttan.
3. Sorun Yayınları, Helsinki Konferansı adlı yapıttan.
4. Erbil Tuşalp, "Bin İnsan" adlı yapıttan.

Erbil Tuşalp : "İşkencenin Salt işkencecilerin ürünü Olmadığına inanıyorum"

Söyleşi : Tufan Aydın — Taner Gürel

■ Gazetenizde "İnsan Hakları Dosyası" yayınlandığında içerik açısından doyurucu bulmamıştık. Kitabınız, 'Bin İnsan' tüm kuşkularımızı dağıttı. İçeriği, zamanlaması, niteliği ile bir dayanak noktası olan, ülkemizdeki insan haklarını irdeleyen kitabınızın öyküsünü anlatır mısınız?

□ Yargılarınızın bir kısmı için susmam, bir kısmı için ise teşekkür etmem gerekiyor sanıyorum. Bin İnsan'ın öyküsünü bir gereklilik oluşturdu. Ara dönemlerde hep aynı acılar yaşanmadı mı? Kimileri insan haklarının çiğnenmesini kanıksadı, akıntıya kapılıp gitti. Kimileri sessizliği yeğleyip, çekilen acılara katkıda bulundu. Bu dönemlerin böyle olduğunu bilerek çalışmaya başladım. Söylenenlerin aksine, olanlar, daha ne kadar görmezlikten gelinirdi ki. Bu ertelemenin sonu yoktu. Bildiklerimin, gördüklerimin, duyduklarımın belgelerini yazdım. Bu belgeler, nereden gelirse gelsin, ne renkten olursa olsun Bin İnsan'ın karşılaştığı insanlık dışı işlemlerin bir kısmını içeriyordu. Bin İnsan'ın öyküsünü binlerce belgeden derledim. Bir eksiği ile, yazdıklarım, yaşamadıklarım.

■ Neden insan hakları, neden işkence?

□ Önce, dönemsel olarak denk düşüğü için sanıyorum. Yirmi yıla sığdırılan üç askeri müdahale, her seferinde, Türkiye'de insan haklarının çiğnenmesi konusunu, tartışmasız bir biçimde ülkenin gündemine getirdi. Bu denk düşüşün yanında, ayrıca, bir de şu var: Halkımızın batılı anlamda, batılı toplumların kabul ettiği ölçülerde insan hak ve özgürlüklerinin tümüne layık olduğuna

inanıyorum. Bu olmadan, bunun gerekleri yerine getirilmeden, ülkemizde demokrasinin yerleşmesine ve kökleşmesine olanak olmadığını biliyorum.

"Neden işkence?" ye gelince; durup dururken değil elbet. Karalamak kötülemek için de değil. Varlığı yadsınmadığı için, sürdürdüğü için, 20. yüzyılın son çeyreğinde, 1980'de dünyada 60'dan fazla ülkede bir iktidar politikası olduğu için. Giderek azalacağına, çoğaldığı için 1984'lerde ideolojileri ve rejimleri farklı 98 ülkede işkence savlarının doğrulandığını biliyor musunuz?

■ Özellikle iz bırakan olayları mı ele aldınız Bin İnsan'da?

□ İz bırakıyorlarsa, bir sorun yok. Ancak, örnek olaylarda özgün bir seçme yöntemine başvurmam. Olsa olsa daha duyarlı örneklerle yer vermiş olabilirim. Seçtiklerimle, insanın insana neler yapabildiğini, sergilemek istedim. Birkaç özgün örnekle de, insan haklarını hafife alanların, işkence haykırışlarına kulak tıkayanların, hele hele işkenceye bir politik baskı aracı olarak bel bağlayanların, bir gün hesap verme ile karşılaşabileceklerini bilmelerini istedim.

■ 10 Aralık BM İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinin yıldönümü. Bunca zaman sonra niçin bir çok ülkede, özellikle "bazı demokrasilerde" insan hakları hala "lüks olma" niteliğini taşıyor?

□ İnsan haklarının "lüks sayılması" sorunu çok önemli. Bu bir çağdaşlık sorunu, çağını kavrama sorunu ben- ce. İnsan hakları, hâlâ birçok ülkede lüks sayılıyor olsa bile, bir çok ülkede de yeni yeni boyutlara ulaştırılı-

yor. Biz falaka, elektrik, çarpmıha germe gibi insanlık dışı yöntemlerle, işkence başladığında insan haklarını tartışırken, bir çok batı ülkesinde sorun, barış hakkı, silahsızlanma hakkı, sağlıklı çevrede yaşama hakkı gibi dördüncü boyutlara ulaşmış durumda.

Bu bağlamda, insan hakları, bazı durumlarda kaçınılmaz oluyor. Düşünce özgürlüğünü öngörme- yen, örgütlenmeyireddeden, siyasal katılmayı engelleyen bir anayasa met- ninde, insan haklarından söz edilse de insan haklarının bir lüks olmaktan, platonik bir ideal olmaktan öteye, pratikte yaşanmayacağını peşin peşin bilmek gerekiyor. Bu çerçevede, insan haklarının lüks sayıldığı ülkeler arasında ülkemiz Türkiye'yi katabiliyo-ruz. Ulusal onurumuzu zedelese de, gönümüz razı olmasa da, somut durum budur. Ayrıca benim belgelerim Türkiye'de insan haklarını çiğneyen-lerden hiçbirinin, bu politikaya bel bağlayanlardan hiçbirinin tarihin çöp tenekesine atıldığını göstermiyor. İnsan haklarının çiğnenmesi konusunda Anadolu toprakları üzerinde sahip olduğumuz zengin miras, bize bu ola- nağı vermiyorsa, tarihin, demokrasi- ye gönül vermiş birçok insanı da bu açıdan yargılaması gerekiyor. De- mokrasiyi "insan hakları koşulun- dan" ayrı gören-gösteren bu anlayış mahkum edilmediği ve bu inançla her alanda örgütlü bir mücadele başla- tılmadığı sürece, insan hakları "lüks" sayılmaya devam edecek gibi görünü-yor.

— Mehmet Aksoy'un albümünden

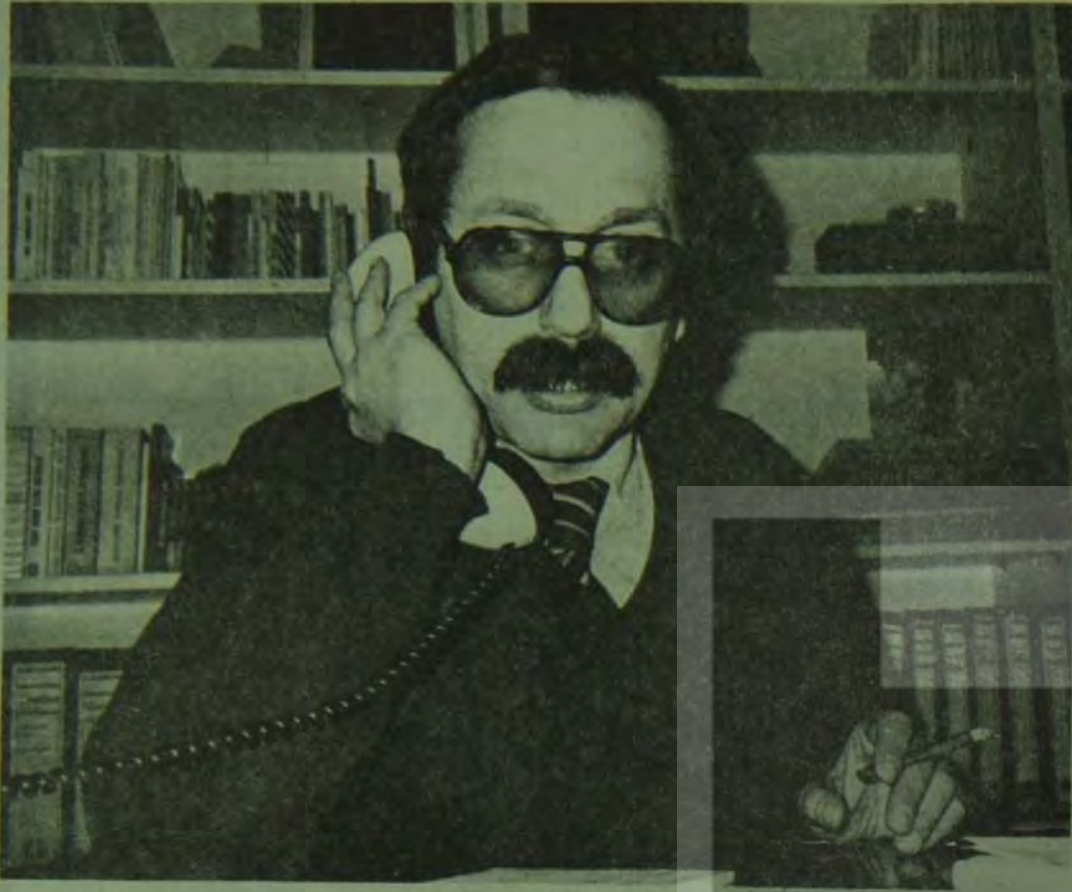
■ Bir yanda işkence tüm boyutları ile sürüyor, bir yanda BM ve Avrupa Konseyi gibi örgütlerin özellikle işkence konusundaki çalışmaları uluslararası belgeler haline dönüştürülüyor ve ulusal planda yasama organlarıncay onaylanıp yaptırım haline dönüşüyor. Bu kaba bir çelişki değil midir?

□ Bu kaba çelişkiyi kolaylaştıran bir etken yine uluslararası bir "kabulden" kaynaklanıyor. "Ulusal egemenlik" kavramının uluslararası ilişkilerde geçerliğini koruyan bir kavram olduğunu unutmamak gerekir. Yanılmıyorsam, Birleşmiş Milletler Andlaşması'nın bir maddesinde, başka bir çok konunun yanısıra, insan hakları konusu da "Dışarıdan karışılmayacak işler" arasında yer alıyor. Ulusal egemenlik, insan haklarını hiçe sayan devletlerin en büyük sığınağı bence. Avrupa insan hakları sözleşmesinde daha bağlayıcı hükümler ciddi yaptırımlar var. Ancak bu kez de yaptırımlar bloklar arası siyasal ve ekonomik kaygılardan dolayı işletilmiyor. Uyarılar ve gözdağları ile geçiştirilmeye çalışılıyor. Sonuçta, insan haklarının çiğnendiği ülkelerde yöneticiler, "Bu insan, eti ve kemiği ile benim devletimin insanı" diyerek "Onlar kendilerine baksınlar" diyerek işkenceye de kötü uygulamalara da bir anlamda destek veriyorlar. Ve uluslararası yaptırımlar böylece işlemeze hale geliyor. Oysa ulusal egemenliğin sınırının, karşılıklı çıkar ilişkilerinin sınırının, insan haklarına saldırıda bittiğini, bitmesi gerektiğini, herkes biliyor.

■ Gelelim ülkemize, gerçeği tam olarak yansıtmıyorsa da gazetelerde işkence haberleri yer alıyor. Oysa devlet ve hükümet yetkilileri sık sık yaptıkları açıklamalarda, çeşitli önlemler aldıklarını ve işkence ve kötü uygulamalara izin vermeyeceklerini belirtiyorlar. Tüm bunlara karşın işkence iddiaları neden sürüyor? Önlemler mi yetersiz, yoksa açıklamalarda samimiyetsizlik mi söz konusu?

□ Salt ülkemizde değil, insan haklarının çiğnendiği tüm ülkelerde yöneticiler, böyle bir suçlama ile karşılaşmak istemiyorlar. Örneğin, batıdan gelen bu tür eleştiriler karşısında, bazı yöneticiler, işkencenin varlığını reddetmeden, savunma mekanizmasını işletiyorlar ve "İşkencenin sistematik bir şekilde uygulanmadığını, tekil olaylar olarak görüldüğünü" belirtiyorlar. Doğal ki, bu zorlamayorum, işkencenin sürmesini önleyemiyor, tam aksine işkencecilere cesaret veriyor.

Önlemler mi yetersiz diyorunuz. Bundan önce, insan hakları ile ilgili açmazların temel nedenini bul-

mak gerekiyor sanıyorum. Bence, bugün, Türkiye'de kişi hakları siyasal haklar, toplumsal ve ekonomik haklar olarak tanımlanan, insan hakları mozayigi, en başta Anayasal bir darbe ile malüldür. Demokrasi, hukuk devleti ve insan hakları ile ilgili tüm sorunlar, "büyük çoğunlukla kabul edildiği için, doğru ve tartışılmaz sayılan 1982 Anayasası'ndan kaynaklanmaktadır.

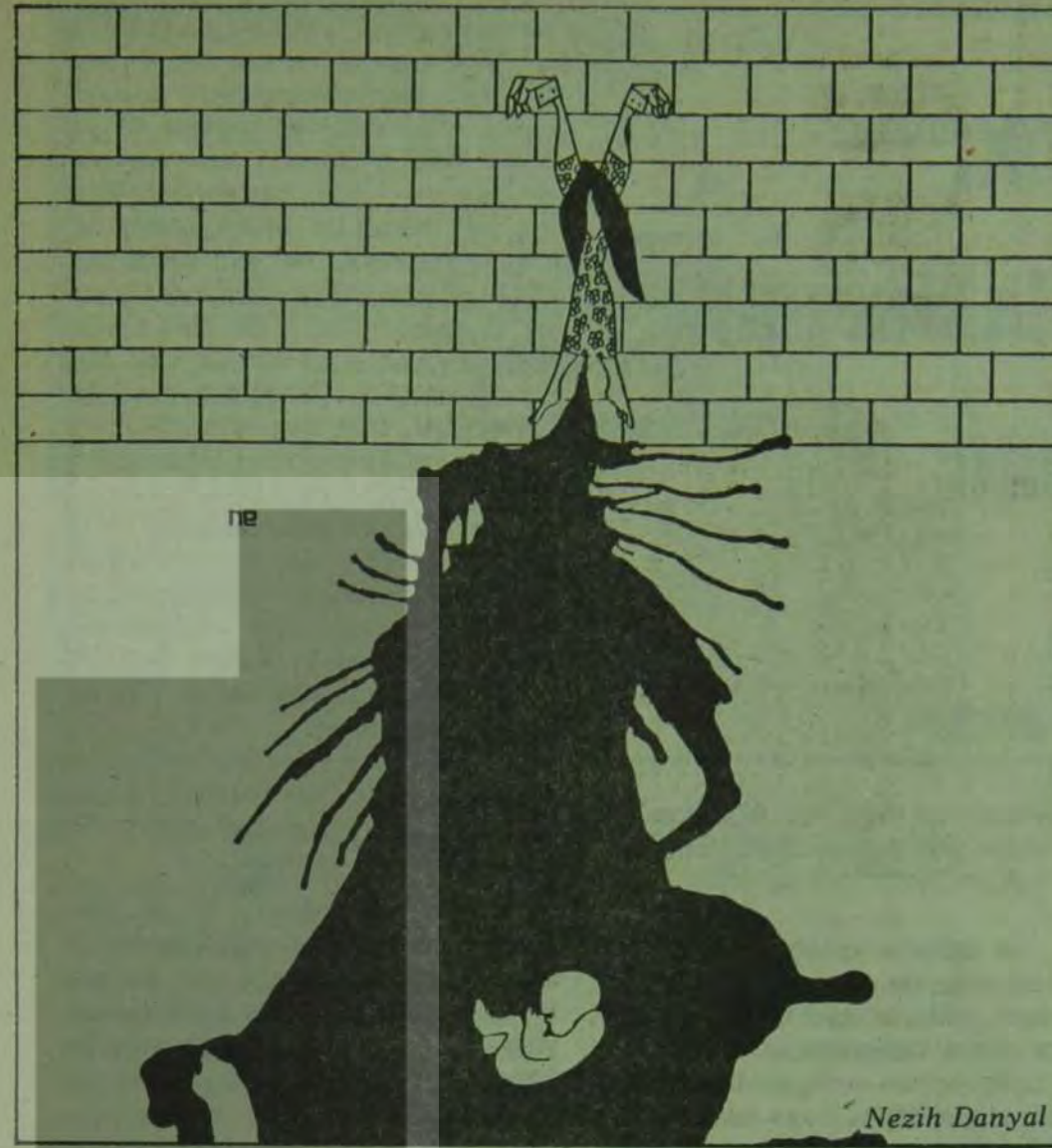
Yasal olarak önlem almak, işkence haykırılarına bir anda son vermek olanaklı elbet. En başta, Türkiye'yi on yılda bir müdahale ortamına hazırlayan, "bilinmeyen güç" ün ortaya çıkarılması ve ortadan kaldırılması gerekiyor. Türkiye Cumhuriyetini "koruma ve kollama görevini" on yılda bir "müdahale ile işbaşına getirmek" demek olmadığını anlatacak temel bir yasa maddesine gerek var. Herşeyden önce. Bu yapılamadığı, bu tabu yıkılamadığı için, yıllar boyu bir avuç genç insan, devlet karşısında bir güç gibi gösterilmedi mi? Kesinlikle kötü niyeti olmayan bu genç insanların izledikleri politikalar, işkencelere, cezaevlerine ve idam sehpalarına hiç gerek kalmadan yasal yollarla durdurulamaz mıydı? 970'li yıllarda asılan üç genç insanın "can kıymamaya özen gösteren" insanlar olduğunu düşünürsek, daha sonra gelişen iç savaş ortamının, bir kıskırtma ürünü olduğunu kolayca anlayabiliriz.

İşkencenin durdurulması ve insan haklarının, her alanda, çiğnenmesi için alınacak önlemlerin en ba-

şında, sanıyorum, "demokratik rejim yolunun açık tutulması" geliyor. Bundan sonra getirilecek önlemler, işkencenin kaynağına yönelmekle kolayca bulunabilir. İnsanlar, işkence ile, yargılamanın ilk halkası olan soruşturmada daha geçerli bir ifade ile polis soruşturmasında karşılaş-ıyorlar. İnsan haklarının en yoğun olarak çiğnendiği yerler buralar. Bir ölçüde geride bırakılan dönemde, kimi uygulamalarla, ceza yasalarının "Suçluların", usul yasalarının ise, suçluluğu kanıtlanıncaya kadar "Masumların" güvencesi olduğu unutturuldu. Bu temel hukuk ilkesi gözardı edilince, her sorgulama ekibi, bir örgüt ortaya çıkarmak, ortaya çıkarılana bir sanık daha ekleyebilmek için tek yolun işkence olduğunu anladı. Unutulan bu temel hukuk ilkesine gerçeklik ve geçerlik kazandırılması, işkencenin azalmasına ve gide-rek son bulmasına neden olur kanısındayım. Bu da bir hukuk devleti sorunu.

Bu çerçevede düşündüğünüzde önlemlerin "yetersizliğinden" açıklamaların "samimiyetsizliğinden" yakınımak sanıyorum doğru olmuyor. Bir başka deyişle işkence iddiaları, işkencenin varlığı yadsınmadığı için, sürüyor.

■ Bin İnsan'da ülkemizdeki bazı işkence olaylarından örnekler vererek uygulayan görevlileri isimleri ile saymışsınız. Bu kişiler hakkında yapılan hukuki ve idari işlemler neler olmuştur? İşkence yapan ve yaptıran kadar bu olguya kayıtsız kalanlar da aynı

şekilde sorumludur, anlayışı, Bin İnsan'da izlenen bir yaklaşım, kanımızca. Bu yaklaşımınizi açmılandırır mısınız?

□ Bir kısım güvenlik görevlisi hakkında, TCK'da "İşkence ve kötü muamele" başlığı altında gösterilen suç nedeniyle kovuşturma açılmış ve yargılama yapılmış hatta bu suçtan hüküm giyenler bile olmuştur birçok örneklerde. İşkencesi ile adam öldüren sorgucu için de öldürmeyen sorgucu için de soruşturma açılmışsa TCK'nun aynı maddesinden yani 243. maddesinden iddianame hazırlanmıştır çoğu kez. Bir çok örneklerde, yakalama, sorgu, işkence ve ölüm olayı vardır. Öldürenler hakkında sorgulama ve yargılama işlemleri vardır. Ancak, ortada bir sanığı sorgulama sırasında öldürmekten, yani adam öldürmekten, suçlular yoktur. En azından ölen insan sayısı kadar suçlu yoktur. Sanki insanlar sorgu odalarında kendilerini öldürmüşlerdir. Ben, benzer bir soruyu Uluslararası Af Örgütünden Anne Burley'e yöneltmiş-tim. "İşkencecilerin suçlanması, yapılan işkencelere oranla çok düşük" demişti. Bunun, bir politika gereği böyle olduğunu ekleyerek, Burley'e katıldığımı, söylüyorum.

Sorgularda, savunmalarda işken-

ce ile ilgili bir çok kez suç duyurusu istemleri dile getirilmiş, işkencenin savunma özgürlüğünü engellediği sanık ve avukatlarınca dile getirilmiş, ancak gözle görülen olaylar karşısında bile vargıçların sessizliği genellikle

... Ceza yasalarının "suçluların" usul yasalarının ise, suçluluğu kanıtlanıncaya kadar "Masumların" güvencesi olduğu... ilkesi gözardı edilince, her sorgulama ekibi, bir örgüt ortaya çıkarmak... için tek yolun işkence olduğunu anladı.

bozulmamıştır. Tutuklu sanıkların cezaevlerinden emniyete götürülme-leri ve yeniden sorgulanmaları yasal hale sokulduktan sonra, işkencenin sorumlularını bulmanın güç olmadığını sanıyorum.

■ Basının işkence konusunda üzerine düşeni yapmadığı konusunda, ilginç bir örneğiniz var. Şubat 1982'de bir kısım gazetecinin, Marmak Askeri Cezaevi'ndeki tutuklu-larla görüştüğten sonra, sıkıyönetim yetkilisine gidip, "Ne yapacaklarını sormaları" ibret verici. Böylesi dav-

ranışlar dönemsel bir zorlamadan mı kaynaklanmıştır?

□ Bir dönemin olgusu bu. Sorun, ara rejimin dayattığı zorlamalardan kaynaklanıyor. O arkadaşlarımız sıkıyönetim yetkililerine "ne yapacaklarını" sormasalar, bürolarında, gazetelerinin merkezlerinde, aynı soruyu soracak öylesine çok insan vardı ki. Ara dönemler hep böyle olmadı mı, hep aynı şeyler yaşanmadı mı? Erdal ağabeyden (*) bir mektup aldım. Sanki sorunuza o yanıtlamak istiyor gibi. Denk düşüğü için, iznini almadan aynen aktarıyorum:

"Bu dönemler böyledir değerli kardeşim. Kimileri akıntıya kapılıp gider, kimileri yaşamlarına (ruhsat) verilen korumalı alanlarda sessizliği yeğler, kimileri bir ayağı karada bir ayağı suda cambazlığa sıvanır. Ama, işte kimileri de, taştan insan olmak yerine, taş gibi insan olmayı seçerler" Ne sağlıklı bir gözlem değil mi?

■ "Demokratikleşme- özgürleşme" sürecinde, işkenceye karşı çıkmamanın, işkenceye karşı çıkmada ise kitabınızın önemli bir payı var. İşkencenin bir politika olarak terkedilmesi ve tümü ile ortadan kaldırılması, nasıl bir savaşıma bağlıdır?

□ "Taş gibi insanların" vereceği mücadeleye bağlı öncelikle. Yasal önlemlerin yanısıra, insana değer veren bir ortama, insan bilincinin gelişmesine bağlı. Ben, işkencenin salt işkencecilerin ürünü olmadığına inanıyorum. Demokrasiyi insan hakları boyutundan, insan haklarını işkence boyutundan ayrı düşünün, onları ayrı şeylermiş gibi algılayıp yazan-çı-

zen, demokrasi ve özgürlük tacirleri, en az onlar kadar sorumlu değil midirler? Terörden kurtulma adına, devlet terörüne karşı çıkmayanların hiç mi sorumlulukları yok, İnsan haklarını acımasızca çiğnenmesinde? İnsana değer veren ortam oluşunca, hesap sorulmaya başlanınca insan haklarını çiğnemeye kimse cesaret edemeyecek.

(1) Dr. Erdal Atabek, Barış Derneği Davası tutuklu sanıklarından.

Cüneyt Arcayürek: "İşkence insan Haklarının Uygulanmamasının Belirtisidir"

Söyleşi: Jülde Güllzar

Konuşmamızın konusu insan haklarıydı, gazeteci-yazar Cüneyt Arcayürek'le, ama kendiliğinden işkenceye dönüştü. "İnsan hakları deyiminden, tüm özgürlükleri, insanın insan olmasından doğan tüm hakları, insanın insan gibi yaşamasını, devlet önünde tüm öteki insanlarla eşit olmasını anlıyorum" dedi ve hemen ekledi Arcayürek:

"Devlet gerçekten demokratik ve İNSANCIL bir Devlette tabii."

Çeşitli kültür düzeyinden oldukça kabarıktaydı insana, insan hakları deyince aklına ilk gelen şeyin ne olduğunu sorduğumda aldığım yanıt ilginçti. "İşkence"

Ne garip, işkencenin, insan haklarıyla özdeşleşmiş olması. Bunu anımsatınca, Arcayürek'in yanıtı "İşkence, insan haklarının uygulanmamasının bir simgesidir" oldu. Ne kadar çaba gösterdiysek, ne kadar bilinçli davranmaya çalıştıysak da konumuzun ana ekseninin işkencenin oluşturmasını engelleyemedik.

"İşkence, devlet dairesinde bir insanın bugün git, yarın gel sözleriyle karşılaşmasında çektiği acıdan başlar, karşıt görüşlü iki siyasiyi aynı koğuştan yatırmaktan geçer, insanın etinden et koparılmasına kadar uzanır."

Bu sözler, işkenceyi en kısa biçimiyle tanımlaması Cüneyt Arcayürek'in. Oysa öylesine bir ortamda yaşıyoruz ki, çok derin ruhsal acılara ya da dayanılmaz maddi acılara ulaşmadıkça, birçok şeyi işkence saymıyoruz. Bu durumda, bugün git yarın gel'i işkence saymak neredeyse fantezi oluyor.

"Bunları işkenceden saymıyorsak, ya da fantezi olarak görüyorsak,

bu, onların işkence olmadığından değil, bizim bazı şeylere alıştığımızdan" diyor Arcayürek ve hemen ekliyor:

"Ne zaman ki birtakım şeyler ayyuka çıkıyor, dayanılmaz oluyor, o zaman bilinç altımızda işkence adına ne varsa sakladığımız, bastırığımız, çıkıveriyor ortaya. Başlıyoruz bağırıp çağırmaya.. Boşa tabii."

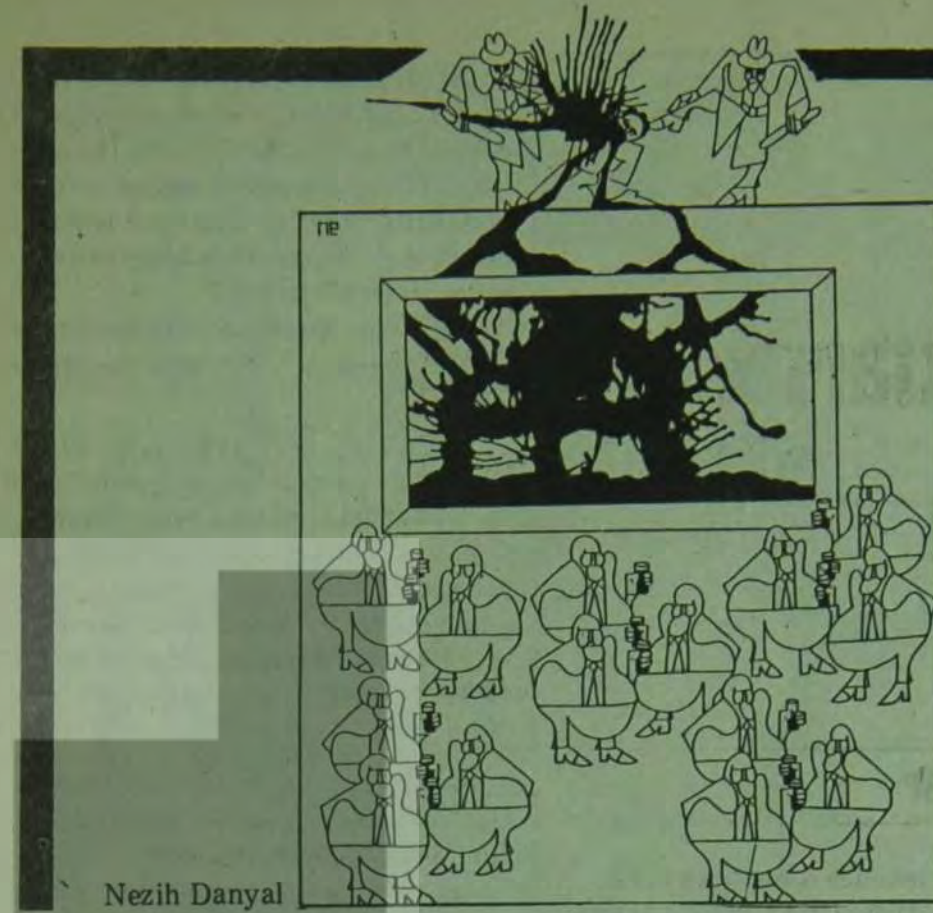
Arcayürek ve Güllzar "İşkenceyi" konuştular.

Ülkemizde kağıt üstünde birçok güzel şeyin var olduğunu konuşuyoruz Cüneyt Arcayürek'le. Bunların ne yazık ki yaşama geçirilmediğini konuşuyoruz. Temel hak ve özgürlükleri.. İşkence yasağını.. Yargı bağımsızlığını.. Toprak reformunu.. Sonra, bunların uygulamada gözardı edilmesini. Suçlunun hep Anayasa'lar olduğunu. 60 yılda üç Anayasa değiştiğini, hiçbir toplumda Anayasa'ların

bu kadar çabuk eskimediğini ve bunca değiştirmeye karşın "birşeylerin bir türlü başarılamadığını" konuşuyoruz. "Demokratik toplum ve yönetim ona derim ki " diye başlıyor Arcayürek, "tüm bu konuştuklarımız ve benzerleri hiçbir yazılı belgede olmasa bile var gibi kabul edilsin, bozulmaları durumunda tepkiler doğsun. Sonra bir örnek veriyor. "Anayasalarımızda yer alan birçok yasaklar, örneğin telefonların dinlenmesi, artık meclisimizde konuşuluyor ve kimselerden tepki gelmiyor."

1924'de bir Anayasa'sı var bu ülkenin.. 1961'de bir askeri yönetim onu "ülkenin gelişen koşullarının arkasında kaldığı" için değiştirmiş. 1972'de bir başka askeri yönetim "Türk ulusu için lüks olduğu" gerekçesiyle değiştirmiş. 1982'de daha başka bir askeri yönetim "61 Anayasası'nı yaşanan acı olayların suçlusu olduğunu" görüp değiştirmiş. Soruyor Cüneyt Arcayürek:

"Peki be kardeşim, bu üç Anayasa'yı yapanlar da değiştirenler de askeri yönetimler değil mi? Bir gün 82 Anayasası'nı da bir başka askeri yönetim şu ya da bu gerekçeyle beğenmeyip, değiştirmeye kalkar mı kalkmaz mı?"

Nezih Danyal

yasası'yla başlayıp 1971 müdahaleleriyle sona eren dönem. Özellikle bu zaman dilimi içinde birçok şey hiç değilse tartışıldı ve zihinlere sokuldu. Yine yakın geçmişimizde bence kaçırılmış çok büyük bir de fırsat vardır. 71'de kapanan bu dönemin hemen ardından, 73 seçimlerine "İşkence-kontrgerilla" temalarıyla girdik.

"Sanırım o günlerin ve olayların sorumlusu olarak Faik Türlü'le bu konuları konuşmuştunuz?"

"Evvvet.. Konuştum ve yazdım. Faik Türlü işkenceyi kabul etti. Her zaman yapılmıştır, bu dönemde de oldu dedi. Bunları yazdım ve istedim ki zamanın Başbakanı Bülent Ecevit "madem ki öyledir, bir komisyon kurup, soruşturma açacağız" desin. O ise bariş döneminden filan söz etti. Bir büyük fırsat kaçırıldı yani.

"12 Eylül iktidarları.."

"Evet, askeri rejim bile işkence yoktur diyemedi, vardır ve yapanları cezalandırıyoruz diyebildi. Ne oldu, geniş halk kesimlerinden bir ses çıktı mı, işkence görenlerden ya da yakınlarının seslerinden başka? Neredeyse işkence edilenlere "oh olsun" diyenler çıktı.

Gazeteci-yazar Cüneyt Arcayürek'le söyleşimiz kendiliğinden, son günlerdeki ilginç açıklamalara geliyor. Hani şu taş gibi oğlanlara, coplu işkencelere filan.. Birden parlıyor Arcayürek:

"O günlerin sorumlularından ve neredeyse Başbakanımız olacak bir eski general olmadık laflar ediyor ve kimseden tepki gelmediğini görüp elini kolunu sallayarak dolaşıyor ortarlarda, demeçler verip havasını atıyor.

Başka ülkelerde adamı insan icine çıkmaz hale getirirler vallahi."

İşkenceyi kim yapıyor, kimler eliyle yapıyor ve neden yapıyor? Birtakım surları öğrenmede başarılı oluyor mu işkence? Bugüne dek hemen her ülkede milyonlarca insana uygulanmış, ama yine her ülkede insanlar inançları uğruna, işkenceyi bile göze alabiliyorlar. Demek ki sanıldığı, umulduğu kadar yıldırıcı, caydırıcı değil işkence. Aynı davada işkence gören ve "konuşturulan" kişiler, çoğu kez aynı olay için ayrı şeyler söylüyorlar. O zaman bu "gizli surlarla" hangi olay, nasıl doğru biçimde ortaya çıkarılıyor? Ya bir de onca işkenceden sonra, kişi suçsuz çıktığında?

"İşkenceyi devlet ya da birtakım örgütler yapıyor" diye söze başlıyor Cüneyt Arcayürek, "ama, YAPISI İNSANI EZMEYE MÜSAİT İNSANLARLA yapıyor. Doğası buna teşne insanları nasıl da buluyorlar, bilemiyorum. İşkence yapanların öne sürdükleri en kutsal (!) gerekçe "söyletmektir." Bence bundan daha önemlisi, kendi hasta ruhunu tatmin etmektir."

İşkence olayları bazan ölümle sonuçlandığında..

O nadirattandır. Çünkü hiçbir işkenceci öldürmek istemez. İşkenceyi yapanlar, kurban ölümünün sınırına geldiğinde tedavi ederler.

İşkence her zaman amacına ulaşabilir mi?

Nasıl ulaşsın ki? İşkence yapanlar, her zaman işkence çekenin direncini doğru hesaplayabilirler mi? Az önce söylediğiniz gibi, her konuşturulanın aynı olay için ayrı ayrı ko-

nuşmaları durumunda hangi sağlıklı sonuca varılabilir ki? Yalnızca, kurbanların çektiği yanına kalır işkencede.

Cüneyt Arcayürek, bu konuda birşeyler yapılmalı, bir boşluk varsa doldurulmalı, değil mi?

Elbette birşeyler yapılmalı. Ama önce şunu söylemek istiyorum. Bu konuda en büyük eksiklik önce Savcı'da, sonra Yargıç'tadır. Adam mahkemeye çıkıp "Emniyet'teki tüm söylediklerimi reddediyorum, çünkü işkenceyle söylediler" diyor. İşkenceleri anlatıyor. Şimdi soruyorum, hangi Savcı, hangi Yargıç bu iddiaları soruşturma konusu yapıtı?

Bizde işkence araştırması, vücuttaki izler yokolduktan sonra, iddia sahibini dört tane doktora gösterip, "İşkence yoktur" yanıtı almaktan ibarettir. Aksini kimse iddia edemez.

Son bir soru.. Bir gün işkencesiz ya da en azından işkencenin devlet politikası olmadığı bir toplum düzeni..

Yooo, hayır. Yönetenlerin, yönetime geldiklerinde mantıklarını, sağduyularını değiştirmedikçe, kesinlikle hayır. Yine sormak istiyorum. Avukatlığı sırasında müvekkiline işkence edildiği gerekçesiyle başvurmadık kapı bırakmayan, ama yönetici olduğunda işkence olmadığını bastıra bastıra söyleyen bir İçişleri Bakanı'yla, kim hayal edebilir işkencesiz bir Türkiye'yi? İşkencenin bir Devlet politikası olmadığı savı ise, yalnızca Batı'ya karşı bir yutturmacadır, o kadar..

DÜZELTİ

Geçen sayımızda yer alan Sinan Sönmez'in "Dış Borç, Bütçe ve İstikrar Politikası" başlıklı yazısının "Dış Borcun Baskısı" ara başlığı altındaki ilk paragraf dördüncü satırdaki cümlesi şöyle olacaktı: "Dövizle ödenecek dış borçların tümü devlet bütçesinde gözükmemektedir." Aynı sayfada yer alan tablonun ikinci sütunu;

Toplam Dış Borç/İhracat Geliri	1970	1972-83
	53	302

olacaktır. Sayın Sinan Sönmez ve okurlarımızdan özür dileriz.

Abu Firas:

"ABD Dünyayı Terör Yarışına Sokuyor"

Söyleşi: İrfan Aydın

Filistin Kurtuluş Örgütü Türkiye Temsilcisi Abu Firas, bizi son günlerin yoğun trafiği arasında kabul etti ve sorularımızı içtenlikle yanıtladı. Türkiye'mizin Filistin sorununa desteğini her fırsatta gösterdiğini belirten Abu Firas, duygu dolu olarak şunları anlattı: "Yolda, sokakta beni gören hemen herkes ille de bir şey ikram etmek istiyor. Hele, alışverişe çıkmak benim için çok zor. Çünkü kimse para kabul etmiyor. Tabii bu bana değil, Filistin Kurtuluş Hareketine gösterilen bir ilgi... Ben de bu güzel tabloları herkese anlatmaktan kendimi alamıyorum."

Firas'la söyleşimizi sunuyoruz.

■ İsrail'in Tunus'daki son tedhiş-saldırı olayını nasıl değerlendiriyorsunuz?

□ İsrail adı verilen siyonist devlet zaten terör temelleri üzerine dayandırılmıştır. Herkesçe iyi bilinmektedir ki, bugün İsrail Başbakan ve Bakanları olarak bilinen Menahem Begin, Shimon Perez, Ishak Shamir, Bancher Sharon ve diğerleri 1940'lı yılların en tehlikeli Argone, Zfai Lioumi, Hagana gibi dehşet çetelerini yönettiler. Terörün mirasçıları olan bu kişilerin aynı çizgiyi izlemeleri ve aynı ruha sahip olmaları şaşırtıcı değildir.

1948'deki Beir Yassin katliamı, 1976'daki Kufr Kasım katliamı, 1982'deki Sabra ve Şatilla katliamı, 1982'de Lübnan'ın işgali, son olarak Tunus'a saldırı, 1983'de Irak Nükleer Araştırma Merkezi'nin bombalanması, 1948'de King David Otelinde Birleşmiş Milletler Yüksek Komisyonu'ndan Karl Bernadotte'un öldürülmesi ve dünyanın türlü yerlerinde onlarca Filistin temsilcisinin katledilmesi, İsrail diye adlandırılan devletin terör zincirinin ilk ağızda hatırlanan halkalardır.

Tunus'taki son İsrail saldırısı yalnızca bize yönelik bir eylem olmanın ötesinde, dünya kamuoyunun suratı-

na indirilmiş son şamardır.

■ Saldırının zamanlaması için ne diyebilirsiniz?

□ Bu vahşi saldırının zamanlaması, İsrail ve Amerikan ortaklığının, Ürdün-Filistin barış girişiminin uluslararası düzlemde kazandığı başarı sonucu düştükleri çıkmaz ve köşeye sıkışmaktan dolayı nasıl çılgına döndüklerini gösteriyor.

■ Bu son olay FKÖ'nün son yıllarda izlediği stratejisinin gözden geçirilmesini gerektiriyor mu?

□ 1974 yılında Başkan Arafat Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda Amerikan-İsrail müttefiklerine, zeytin dalını ya da silahı seçme şansını tanımıştır. Açıkça görülmektedir ki her ikisi de dünyayı bir terör yarışına sokmayı seçmişlerdir.

FKÖ'nün stratejisi mücadelemize başladığımızdan beri asla değişmemiştir.

Filistin'in kurtuluşu için silahlı mücadele ana yoldur. Bazı aşamalarda elimizdeki silahı bırakmaksızın, politik ve diplomatik alanda da dövüşmemiz gerektiğine inandık. Çünkü bilincindeyiz ki, silahlı mücadele eker ve politik mücadele biçer. Halen 1965'de benimsemiş olduğumuz stratejiye bağlı ve samimiyiz.

■ Saldırı bir anlamda FKÖ'ye kim kucak açarsa aynı akibete uğrar gözdağını mı vermeye çalışıyor?

□ Bu anlama geliyor. Saldırı, bütün Arap ve İslam dünyasını; onurunu korumak ve bu vahşi saldırıyı frenlemek için uyandırması gereken yeni bir işarettir. Arap dünyası ve İslam alemi için onurunu koruyamamak utanç değil midir?

■ Tüm bunlara bağlı olarak, İtalyan yolcu gemisinin kaçırılması ve ABD'nin hava korsanlığı konusundaki değerlendirmenizi alabilir miyim?

□ FKÖ Achille Lauro olayını inkar etmiştir. İtalyan Başbakan Bettino Craxi'nin talebi üzerine FKÖ Mısır'a arabuluculuk etmek üzere bir delegasyon göndermeyi kabul etmiştir. Gemiye kaçırılanların ne FKÖ ne de arabulucular ile herhangi bir bağlantısı olmamasına karşın, adı geçen delegasyon kan dökülme olasılığını önlemişler ve barışçı bir çözüme bağlamışlardır olayı.

Sabra Chatila ve bir gömüt

"ABD emperyalizmine karşı çıkmak terör ama aynı ülkenin sivil bir uçağı kaçırması değil..."

Fakat ABD gibi bir süpergüç, bir korsan çetesi gibi hareket ederek yine orman kanununu benimsemiştir. Dünya kamuoyuna ABD'nin, kitaların kaderi için neler düşündüğünü ve Amerikan emperyalizminin tehlikesini gösteren yeni bir uyarıdır bu.

■ Gerek FKÖ'nün Tunus'daki karargahının 2400 km.lik bir yol katedilerek bombalanmasında, gerekse İsrail uçaklarına yakıt ikmali yapılmasında ABD-NATO işbirliğini nasıl değerlendiriyorsunuz?

□ Saldırıdan iki gün önce İsrail'in Yunanistan'dan iki ticari hava yolculuğu için izin istemiş olduğu resmen beyan edilmiştir. Aynı zamanda, saldırı günü, NATO kuvvetlerinin güney halkasına mensup bulunan bir Amerikan komutanının kurşun geçirmez arabasının İsrail El-Al Hava Yollarının Milano-İtalya bürosu önünde beklemekte olduğu da beyan edilmiştir.

Yine kanıtlanmıştır ki, yakıt deposu görevi yapan 3 Boeing 727 Sicilya'daki havaalanından bilinmeyen bir yere doğru kalkmıştır. Diğer taraftan, dost ülkelerin radarları aynı zamanda Akdeniz'de bulunan Amerikan 6. filosundan 8 jetin uçtuğunu kaydetmişlerdir.

Bütün bunların yanında, Reagan saldırıya olan onayını ve desteğini açıklamakta sakınca bile görmemiştir. Mücadelemizde kimlerle karşı karşıya olduğumuzu gayet iyi biliyoruz. Birleşik Devletler, İsrail'in esas müttefikidir ve biz düşmanlarımızı

tanıyoruz.

Cezayirli ve Vietnamlılar da aynı yollardan geçtiler. Er ya da geç zafere ulaşacağımızdan eminiz.

■ İsrail'in tedhiş-saldırı eylemine ABD'nin en yüksek düzeyde arka çıkmasına ve bizzat ABD'nin de Ortadoğu ve Akdeniz'de benzer eylemler gerçekleştirmesine ne diyebilirsiniz?

□ Emekli aktör kovboy'un daha önce oynadığı filimlerdeki benzer saldırgan bir doğası var. Dünya, onun için bir hayvanat bahçesi ya da bir ormandır. İnanmakta olduğu orman kanunu ona İsrail ile işbirliği yapmak, onu desteklemek ve yardımcı olmak hakkını vermektedir(!) Diğer halkların kanını emen, istediği zaman istediği yere saldıran, herkesin işlerine müdahale eden uluslararası emperyalizmin gerçek yüzünü temsil etmektedir ABD. Yalnız bizim bölgemizde değil Salvador'da, Filipinler'de, Şili ve Zaire'de de bu böyledir.

Yalnız Amerikan yönetiminin unutup görüldüğü bir şey var: Üzerinde güneş batmayan Büyük Britanya İmparatorluğu ve Adolf Hitler de böyledir.

■ Gerek İsrail saldırısında, gerekse ABD'nin hava korsanlığında NATO ve Avrupa ülkelerinin kınama yerine, neredeyse destekleyici tutumları sizce nasıl yorumlanabilir?

□ NATO üyesi olan bazı Batı Avrupa ülkeleri saldırıyı kınadılar. Bazıları sessiz kaldı. Bazıları da bu, sanki bir marifetmiş gibi ilginç bulup, des-

tekler bir havaya girdiler. Bu arada hiçbir Batı ülkesi sivil bir Mısır uçağının kaçırılmasındaki devlet korsanlığını kınayacak cesareti kendilerinde bulamadı. Ancak, devlet terörü Avrupa'da basın ve kamuoyu tarafından şiddetle kınandı ve karşı çıktı.

Tüm tavırları, herhangi bir gerekçe göstermeksizin sessiz kalanlar da dahil, yeniden değerlendiriyoruz.

■ ABD'nin kendince tanımladığı "terörist devlet" kavramına ne diyorsunuz?

□ ABD tarafından terörist devlet olarak adlandırılmış devletlerin hiçbir ABD'nin kendisinin yaptığı gibi bir eylemi asla yapmamışlardır.

Küba, Libya, Nikaragua, Angola ve Mozambik gibi ülkelerin tek suçu ABD ile aynı görüşte olmamalarıdır. Amerikan emperyalizmine karşı çıkmak terördür. Ama sivil bir uçağı kaçırmak terör değildir. İşte Amerikan orman kanununun anlamı budur.

■ Yoğunlaşan İsrail-ABD saldırısı Filistin Kurtuluş Örgütü'nce nasıl değerlendirildi? Örgütteki kırılganlıkların giderilmesi ve yine tek bir ses, tek bir güç olunması konusunda somut gelişmeler oldu mu?

□ Düşmanınızın size saldırısı ve hiyaneti arttığında, bu attığınız adımların doğru olduğunu gösterir. Yoğunlaşan İsrail-Amerikan saldırılarını böyle değerlendiriyoruz.

Adımlarını nereye atacağını bilmeyen, hâlâ bazı Arap rejimleri tarafından kontrol edilen ve Filistin Halkının davası yolunda değil başka amaçlar uğruna kullanılan bazı kör fraksiyonlar için üzüntü duyuyoruz. Çıkmaz yollara saplanmış olanlar nereye doğru yönelmek gerektiğine karar vermelidirler. Filistin halkı devrim yolunda daha şehitler vermeye muktedirdir ve zafere güvenle bakmaktadır.

■ Bu durumda ayrılıkları pek önemsemiyorsunuz gibi?

□ Evet önemsemiyoruz. Dünya kamuoyunda belirli çevrelerce ve batılı ajanslarca büyüldüğü gibi bir bölünme yoktur. Bu nedenle ayrılıklara olduklarından fazla önem vermemek gerekir.

■ Ürdün-FKÖ ortaklığında yürütülen görüşmelere son olaylardan sonra, Suriye'nin de çağrıldığı doğru mu?

□ Biz hep Arap dünyasının birlikteliğinden yana olduk. Ürdün'e olduğu gibi Suriye'ye de hoşgeldiniz deriz. Böyle bir diyaloga hep açık olduk. Suriye'ye de her zaman buyurun dedik.

Serol Teber:

"Bilim Adamları Barıştan Yana Tavır Almak Zorundadırlar"

Serol Teber, "Nobel Barış Ödülü ve Nükleer Savaş Tehlikesi" konusunda Bilim ve Sanat'ın sorularını yanıtladı.

■ Bu yılın Nobel Barış Ödülünü "Nükleer Savaş Karşı Uluslararası Hekimler Birliği"nin alması, hekimlerin nükleer savaşa karşı mücadelelerini ve dolayısıyla sizin kitabınızı ön plana çıkardı. Hekimlerin nükleer savaş karşısındaki konumlarını öne çıkaran çaba ve sorumluluklar neler ki, bu kitabı yazma gereğini duydunuz?

□ Kuşkusuz kitabı yazma gereği yıllardır bu alandaki çalışmalarımızın bir ürünü olarak ortaya çıktı. Barış sorunu, ya da daha doğru bir demeyle, savaşa karşı tavır alma sorunu, özellikle son on onbeş yıldır yaşamımın en önemli gündem maddesini oluşturuyordu. Ancak, 1980 yıllarının hemen başlarında, Orta Avrupa'da ve de özellikle F.Almanya'da hepimizin bildiği nedenlerden nükleer savaş hemen tüm insanların yaşamlarının en temel sorunu oldu. Kuşkusuz bunun çok doğal ve somut nedenleri vardı. ABD yöneticileri, F.Almanya'yı tampon bir ülke konumunda gördüklerini ve burada bölgesel bir nükleer savaş çıkarabileceklerini çok açık seçik söylemeye başladılar. Hatta, yine 1980 yıllarının başlarında çok acı ve öğretici bir olay oldu. F. Almanya'da manevra yapan ABD askeri birlikleri, denemelerinin son günü, büyük ve yığınsal bir mezar kazdılar. Bunu hemen tüm televizyon programları kerelerce gösterdiler. Sorumlu kişiler, bu yığınsal mezarın da, olastı bir savaşın doğal gereksinmelerinden olduğunu ve F.Almanya'nın bunu gözönüne alması gerektiğini bir kara mizah örneği olarak anlattılar... Bu yayınları izleyen saat ve günlerde,

iki büyük dünya savaşı geçirmiş F.Almanya insanı, kelimenin tam anlamıyla çılgına döndü. Çok sert yorumlar, olağanüstü sert tartışmalar, açık oturumlar yapıldı, yazılar yazıldı. Tartışmalar sırasında ABD militarizminin gerçek yüzü biraz daha aydınlığa çıktı. O zamana değin anlamayanlar da anlar olmaya başladılar. NATO'lu generaller ayrıntılı açıklamalar yaptılar. Ve bir kez daha görüldü ki, işin hiç de şakaya gelir yanı yok. Gerçeklerin bu denli çıplak ve yalın bir biçimde ortaya çıkması, artık salt, ilericileri, demokratları değil, tüm F. Almanyalıları etkiledi. Bilindiği gibi, milyonlarca insan sokaklara çıktı. Barışseverlerin elele tutuşmasından yüzlerce kilometrelik zincirler oluşturuldu... Ve giderek, barış sorunu ya da daha doğru bir demeyle nükleer savaş karşı mücadele verme, etkinlik koyma sorunu, insanların yaşamlarında bir numaralı yeri aldı. Toplumda ortaya çıkan bu haklı korku ve direniş karşısında, politikacılar da bir şeyler yapmak gereğini duymuş olacaklar ki, "Büyük Yıkım Hekimliği" diye komik bir örgütlenme oluşturmaya ve sonra da bunu ciddi ciddi savunmaya başladılar. Başta ABD olmak üzere, kapitalist ülkelerde yaşayan, çalışan hekimlerin önemli bir bölümünün bu gayri ciddi kuruluşlara karşı reaksiyonları oldukça büyük ve sert oldu. Ve başlanıldı sorunun gerçek niteliği sergilenmeye. Ben de, güncüm ortamında bu tür kuruluşlar içinde en başlarından beri çalıştım ve de çalışıyorum. Bu konuda sayısız yazı

yazdık, konuşma yaptık, etkinlikler düzenledik. Kuşkusuz tüm bunlar, diğer barış etkinlikleri ile birlikte oldu. Sonra bu konudaki birikimlerin bir bölümünü, basınımızın yüzakı Bilim ve Sanat dergisinde "Hekimler ve Nükleer Savaş" başlığı altında yayınladık. Ayrıca buna yöndeş, Düşün ve Yarı gibi dergilerde de yazılar çıktı. Sonra da, özellikle içinde bulunduğumuz yılın niteliğini gözönüne alarak, Hiroşima ve Nagazaki'ye uygulanan kıyımın 40.yılı anısına bu uğraşımı ortaya çıkarmak söz konusu oldu... Ancak sorun o denli önemli ve dirimsel ki, gerçek ve kalıcı bir barış oluşturulana değin ne yapılsa azdır. Ben, okunmasını ve tartışılmasını zorlamak amacıyla, kitabı oldukça dar çizgiler içinde ve elden geldiğince yalına indirmeye çalıştım. Umarım yakında çok daha yeterli ve geniş kapsamlı araştırmalar ortaya çıkar...

■ Davranışlarımızın Kökeni, İşçi Göçü ve Davranış Bozuklukları, Doğanın İnsanlaşması gibi kitaplarınıza baktığımızda daha çok ruhsal sorunları irdeleyen konuları işliyorsunuz. Oysa son yazılarınızda ve kitabınızda konu Nükleer Savaş ve bunun sonuçları?

□ Bu, günlük çıplak yaşamın getirdiği bir zorunluluk ve gerçek. Bugün, belli sorumluluk duyguları olan hiçbir kimse Nükleer Savaş tehlikesini görmemezlik edemez; ve bu dururken başka bir konu üzerinde düşünemez, yazamaz, konuşamaz, Kuşkusuz her zaman temel konu nükleer savaş olmayabilir, ancak şu ya da bu biçimde insanların içinde bulunduğu bu büyük ölümcül tehlike ve bunu doğuran odaklar vurgulanmalıdır. Benim, bu arada, ilktoplumların Değişimleri üzerine bir çalışmam çıktı, ancak burada da ben, daha en ilktoplumlardan beri militarizmin oluşumunu irdelemeye özen gösterdim. İstedim ki, bugün nükleer savaşı tartışırken, bunu ortaya çıkaran güçlerin tarih içindeki evrimlerini en ilk noktalarına kadar indirmek ve sonra yeniden üretmek... Sonra, bu günlerde çıkacak Picasso üzerine bir uğraşım oldu. Burada da, yüzyılımızın bu belki de en büyük sanatkarını, barış savaşçısını selamlamak istedim... Günümüzde, milyonlarca insan barıştan yana resimler, yontular, şiirler üretiyor. Kuşkusuz bu çok saygın bir olay, çok tarihsel bir olay. Ancak, bunlar içinde, Picasso'nun yapıtlarına hi kuşkusuz ayrı bir yeri var. (Yanıtı b

kez daha özetlersek,) bugün, her sokak alan insan, ne türden olursa olsun ortaya etkinlik koyan kişi, ilk kez barıştan yana tavrını açık seçik koymak zorundadır. Bunun dışında, gerisi, bir anlamda aldatmacadır. Düşünün bir kez, ortada insan olmayınca, hatta, mavi gezegen olmayınca neyin üzerine konuşmak olasıdır ki... Kuşkusuz dünyada yapılacak en güzel, en görkemli etkinlik aşktır, sevgidir. Ancak bunun da yapılabilmesi için en azından karşı cinsten biri ve bunun üzerinde yaşadığı bir gezegen, olması gereklidir...

■ Kitabınızda, özellikle Hiroşima ve Nagazaki örneğini ele alarak, bilim adamlarının sorumluluklarını anlatıyorsunuz. Robert Oppenheimer'in ikili konumu, Teller'in olumsuzluğu ve bu hâlâ sürdürmesi, Leo Szilard, Einstein, Fermi'nin olumlu tutumları ilginç örnekler...

Bilim adamlarının nükleer savaş üzerine olan sorumluluklarını çağımız bağlamında değerlendirir misiniz?

□ Bu çok dirimsel bir nokta. Bir kere şunu vurgulamak isterim ki, çok güzel ve çok görkemli bir tarihsel zaman diliminde yaşıyoruz. Düşünebiliyor musunuz, büyük sanayi devriminden sonra, tarihin yeni bir sıçrama yaptığı bilimsel teknik devrim dönemi içindeyiz. Herşey şaşırtıcı bir hızla değişiyor. Üretim, üretim güçleri, üretim ilişkileri. Üst yapı kuruluşları, toplumsal bilinç, vb... Burada, insanın üretimde aldığı yer, oynadığı rol de çok hızla değişiyor. Ve bu hızlı

devrim içinde, üretim süreci, sanayi gittikçe bilimselleşiyor ve bilim ve de bilim adamı da gittikçe üretim sürecinin içine dolaysız giriyor... Kuşkusuz, günümüzde bu sorun kırk yıl öncesinden çok daha karmaşık ve çok boyutlu. Ancak, buna karşın kırk yıl öncesinin bir avuç fizikçisini -ki bunlar ilk atom bombasını üretmişlerdir- gözardı etmek, davranışlarını tartışmamak söz konusu olamazdı. Tersine, bu son kerte gerekliydi. Bu nedenle de, ben, kişisel olarak, ilişkilerine, yaşam öyküsüne, dramına ne denli özel bir sempati besliyor olsam da, Robert Oppenheimer'in bu ikili konumunu sergilemek istedim. Bu bir yandan, Szilard'ın, Einstein'ın görkemini ortaya koymada, öte yandan Teller gibilerinin olumsuzluklarını tartışmada gerekliydi.

Anımsarsınız bomba atıldıktan sonra, Szilard fiziği bırakmış, biyolojide çalışmaya başlamış ve giderek çocuk felci aşalarının üretildiği Salt Enstitüsüne girmiştir. Bu denli yüce bir insandır. Teller ise, bugün bile kelimenin tam anlamıyla, silah üreticileriyle birlikte kapı kapı dolaşıp, SDI'in propogandasını yapmaya çalışıyor. Bugün, Teller, artık batının en ucuz politikacıları tarafından bile ciddiye alınmayan bir kişiye dönüştü. Ancak, Robert Oppenheimer'in ikilemi daha öğretici. Hem bugün dünyadan daha çarpıcı ve öğretici... Artık insanın tavrını kesin, çok kesin ortaya koyması gereklidir. Tüm bir ömür ödün verip, bir kez olsun düşünme

hakkı istendiğinde bile MacCarthy'ciler insanın üzerine atıyorlar. Bunun tarihte pek çok kereler sağlaması yapıldı. Yaşam, ikili, ikircimli davranışları çabuk ortaya çıkarıyor ve dışlıyor. Burada aksayan tarafa nokta koymak gerekli... Bu konuda, Bertolt Brecht'in bir tavrını anımsatmak istiyorum. Brecht, ünlü yapıtı Galileo Galilei'nin özellikle son bölümünde, büyük fizikçiye haklı olarak biraz kollar. Onun engizisyon karşısındaki geri çekilmesini, dialogları yazmak için zaman kazanma kurnazlığı olarak gösterir. Brecht'in bu tavrı gerçekten çok görkemli, çok saygındır. Olağanüstü bir büyük yüreklilikle, büyük fizikçiye sahip çıkışıdır bu. Bırakmaz onu engizisyonun eline... Ancak, Hiroşima ve Nagazaki'ye bomba atıldıktan, bilim adamlarının, fizikçilerin sorumlulukları birden ve daha bir (ivedi) ön plana çıktıktan sonra, Brecht, aynı yapıtıra, bir öncekinden daha değişik bir yorum getirmiş ve artık, onun, engizisyona evet deyip, bir kenara çekilmesini eskisi kadar kolay bağışlamamıştır. Kanımca, dev bir yaklaşımdır bu. Son kerte öğretici ve militan bir tutumdur burada Brecht'in yaptığı. Gerçekten örnek alınması gerekli bir davranış... Bugünün bilim adamları artık, eskisinden de daha etkin olmak zorundadırlar. Bu, üretim süreci içinde aldıkları önemli yerlere uygun bir etkinlik olmalıdır. Bugünün bilim adamları, artık salt çalıştıkları işyerlerine, fabrikalara, laboratuvarlara, kitaplıklara bağlı kalamazlar. Nükleer tehlikeye karşı barıştan yana kesin tavır almaları tarihsel bir sorundur. Bundan kaçmak, değil salt ahlaksal, biyolojik olarak bile olanaksızdır. "Ak taşın ardında kara yılanı bulan ölüm" bir gün gelir onları da saklandıkları aygıtların, kitapların ardında şu ya da bu biçimde bulur...

Ancak, burada vurgulanması gerekli çok önemli bir nokta daha var. Bu da, iyi niyetli, saygın pek çok bilim adamının, tüm istemlerine karşın, salt tek başlarına kalmaları nedeniyle, olumsuz çizgilere kaymaları sakıncasıdır. Yani, dünyadan, yığınlardan, çıplak yaşamın pratiginden soyutlanmış ve tek başına kalmış bilim adamının kendi başında üretebildiği dünya görüşü, felsefe, tüm iyi niyetlere karşın, onu, sonunda idealizmin içine kaymaktan kurtaramamaktadır. Bunun örnekleri pek çok. Saymakla bitmeyecek kadar çok. Burada sorun

BARİŞ- Herkesin sorumluluğu...

gene, dolaysız üretimde bulunanların omuzlarına çöküyor. Ve en ivedi yollardan, bilim adamlarına bilimsel dünyaya görüşünü, özellikle felsefeyi öğretmek zorunluluğu ortaya çıkıyor. Bugünün karmaşık, kaygan, karanlık ortamında, olağanüstü tehlikelerle dolu dünyasında, bilimsel dünya görüşünü, felsefesini ve bilimsel dünya görüşünün yorumladığı sanatı, estetik kuramı öğrenmeden ayakta kalmak olası değildir. Kuşkusuz bu, ödüller almaya ya da zengin olmaya engel değildir ama insanın insanca ayakta kalmasına da olanak yoktur. Şu ya da bu şekilde, şu ya da bu gün, şöyle ya da böyle, insan kendini idealizmin içinde bulur. Ve de, örneklerinde görüldüğü gibi, bir daha çıkmamacası na...

■ Atom bombasının Japonya'da ki sonuçları oldukça geniş olarak ki-

minin belki de en olumsuz ve en kalıcı kalıtı olan eleştirmemek, tartışmamak, mutlaklaştırarak bellemek, vb. gibi alışkanlıkları da göz önüne alınca, bazı görece yeni olguları tekrar tekrar vurgulamanın zorunlu olduğu kanısındayım. Sonra bazı sorunlar bizim insanlarımız için henüz gündemde değil. Tarihsel bir olgu bu. İşsizlikten, yoksulluktan, yüzyıllardır biriken acıdan, "ah, bir ölsün de kurtulsam" diyen bir toplumdan geliyoruz bizler. Burada, nükleer savaşı ve bunun getireceği yıkımları bir kerede anlatıp da sonra da "sitem dolu" davranışlarla, "bunlar beni anlamıyor" demek büyük bir yanlışlıktır.

■ Nükleer Savaş konusunda hekimlerin ve diğer bilim adamlarının yoğun girişimlerine karşın, insanların bir bölümünün yine de ilgisiz olduklarına değiniyorsunuz. Ayrıca, bu ilgi-

Bugünün karmaşık, kaygan, karanlık ortamında, olağanüstü tehlikelerle dolu dünyasında, bilimsel dünya görüşünün yorumlandığı, sanatı, estetik kuramı öğrenmeden ayakta kalmak olası değildir.

tabınızda yer almış. Bu konuda, bilim adamlarının saptadıkları 62 temel bulguyu saymış, ayrıca bir ruh sağlığı uzmanı olmanız nedeniyle özellikle ruhsal sorunları da ayrıntılı incelemiştir. Bu konuları, bıkmadan yinelenmenin yararları neler?

□ Özellikle kapitalist ülkelerde yaşayan insanlar çok yönlü koşullandırılmaların, çarpık bilgilendirmelerin etkisi altındalar. Kitle iletişim araçları büyük tekellerin elinde. Bunlar insanları istedikleri biçimlerde yönlendiriyorlar. İnsanları bunların ellerinden kurtarıp, kendi çıkarlarını ve özellikle konumuz yönünden, bir nükleer savaş süresince ve bundan sonra başına gelebilecek acıları anlatmak kolay değil kanısındayım. Bu nedenle Nükleer Savaşın sonuçlarını, ruh sağlığı yönünden ortaya çıkardığı ve de çıkaracağı yıkımı ne denli anlatsak yeridir düşüncesindeyim...

Ayrıca, bizde, doğu despotiz-

sizliğin Yıldızlar Savaşı, silahlanma yarışının tırmanmasında önemli işlevi olduğu da kuşkusuz. Bu konuda, Hitlerin "yönetilenlerin düşünmemek için ısrarlı tutumları, yönetenler için ne büyük bir şans" sözünü anımsatarak ilginç bir yaklaşımda bulunuyorsunuz. Bir ruh hekimi olarak insanların bu ilgisizlikleri konusunda neler öneriyorsunuz?

□ İnsanlar, metafizik yaratık eşref-i mahluklar olmadıkları gibi, kimi çok keskin yaklaşımlarda vurgulandığı gibi, her bir şeyi gören, bilen, anlayan, doğuştan ilerici, doğuştan ve kendiliğinden devrimci varlıklar da değildirlere... Hepimiz bir toplumsal varlık olarak, belli toplumsal yasallıklar içinde eğitimliyoruz, bilgilenip öğreniyoruz. Gelişmemizde büyük harizlik dönemleri söz konusu... Tarihsel evrimin çizgisi genel olarak ileriye dönük. Ancak arada büyük zikzakların olduğu da bir gerçek. Fakat işin

kötüsü, bu kez, yeni bir geriye dönüşü içeren zikzak yapmaya koşullar pek uygun değil. Yani bir nükleer savaş her şeyin sonu olacak. Bu çok kesin. Buna karşın insanların bir kesimi yine de ilgisiz. Bu da kesin. Hiç hamasi konuşmalara gerek yok. Bu da bilinen bir olgu. Klasik öğretilerdeki değişim sorununu sanırım bizler biraz kestirmeden, biraz mekanik anladık. Gündemimizi çoğu kez yanlış programlıyoruz...

Şunu vurgulamak istiyorum, işte katıksız insan, işte üretim araçları, işte doğru bilimsel öğreti, eşittir bilinçli insan, olmuyor. Daha doğrusu bu süreç olağanüstü yavaş evriltileşiyor. Somut örneğini kendi günlük deneylerimizde yaşıyoruz. Orta Avrupa'nın en gelişmiş sanayi kuruluşlarında, sömürünün en kıyasıya olduğu işliklerde, sendika ve politik örgütlenmelerin güçlü olduğu ortamlarda yirmi yıldır çalışan insanlarımız var. Üstelik yüz binlerce... Kuşkusuz bugünkü durum, kırsal kesimden gelindiği gibi değil. Ancak beklendiği gibi de hiç değil. Değişim kuşkusuz var, fakat bizim önceden öngördüğümüz düzeyde değil. Ayrıca, ikinci kuşak denen gençler arasında da gelişmeler çok yavaş, hatta olağanüstü yavaş...

İnsanlar, bu ülkelerde çok büyük olumsuzluklar kabuğuyla birkaç kez kuşatılmış. Bunu yapıp, gerçeğe doğruya ulaşması çok kolay değil. Büyük uğraş verilmezse, hatta olanaksız denecek kadar zor. Klasik öğretinin ışığı altında biliyoruz ki, kapitalist toplumlarda, eğer bilinçli bir müdahale söz konusu olmazsa düzeyin kendiliğinden değişmesi olanaksızdır. Bu biraz da yapıların büyük hareket yeteneklerinden kaynaklanıyor. Büyük üretim olanakları var. Benzin üreten ülkelerin tehdidi karşısında ağır su ile çalışan motorlar hemen yapıldı...

Server TANILLI Devlet ve demokrasi

ANAYASA HUKUKUNA
GİRİŞ

4.baskı 2000 TL.

SAY yayınlarında

Philips-Grundig tekellerinin elerinde pazara çıkmak için hazır bekleyen üç yeni televizyonun varolduğu sergilendi. Bugün bize şaşırtıcı gibi gelen Chips'lerin en az iki yıldır ve gene en az üç kez demode olduğu açıklanıyor... Tüm bunlar insanlara büyük tüketim olanaklarının sunulmasına olanak veriyor.

Ayrıca kitle iletişim araçları insanları olağanüstü boyutlarda yozlaştırıyor. Yıgınsal bir korku altında tutuluyor insanlar. Bugün, ilginç ve çok öğretici bir korku histeri altına itildik. AIDS salgını... Çok ilginçtir, bu salgın histerisi, geçtiğimiz Haziran, Temmuz, Ağustos aylarında doruk noktasına ulaştı ve şimdi de sürüyor. Aynı aylar, ABD militarizminin, SDI programını dünya kamuoylarına sunduğu aylar. Aynı aylar, Rambo filmi'nin pazara çıktığı aylar... Bunlar, kişiliğin militarizasyonu için çok ince örülmüş ağlar. Bir yandan ortaya yepyeni bir hastalık salgını konuyor ki, çok abartmalı bir tehlike olduğu herkesce biliniyor. Şimdiye kadar F. Almanya'da AIDS'den ölenlerin sayısı orta boy bir trafik kazasında ölenlerden daha çok değil sonra herşeyi yok edebilen, her tehlikenin altından kalkan ve gerçekte, bir ABD'li psikoloğun vurguladığı gibi bir şempanzenin bile daha geri zekalı olan Rambo figürü üretiliyor ve bununla birlikte sayın başkan SDI "savunma programını" açıklıyor ve üretimine başlatıyor... Şimdi, çok iyi bilinçlenmemiş insanların, bu tuzaklardan sıyrılmaları çok kolay değil. İnsanın ayağının kayıp gitmesi işten değil...

Ayrıca, diğer bir önemli sorun, ki kanımca en az diğerleri kadar yakıcı ve can alıcı 'Barışı savunanların ortaya koydukları kişilik...

Nasıl nükleer savaş, şimdiye değin görülen savaşlardan başka bir savaşa, buna karşı çıkan insanların kişilikleri de, şimdiye değin olduğundan çok daha nitelikli olması. Somuta indirirsek, bugün barıştan amacımız salt silahlarla sürdürülen mücadeleye karşı çıkmak değil. Çok daha kökten bir amacı var günümüzün barış savaşının. Bugün, salt nükleer başlıklara değil, en az bunlar kadar tehlikeli olan, bağnaz kişiliklere, kendilerininkinden gayri diğer tüm düşünceleri gerekirse barış adına boğmak isteyenlere, insanların eleştiri haklarını yok sayanlara, boş kafalarla bilgiçlik taslayıp dünyayı kurtarmaya

Kitleler yaşama hakkına sahip çıkıyor.

çalışanlara karşı da bir özgün barış savaşını sürdürülmektedir. Bu savaşım ki, insan kişiliğinin hem nükleer silahlardan hem de bizzat kendi içindeki kimi olumsuzluklardan kurtuluşunu sağlayacaktır... Özcesi, insanlık tarihi üzerine belli bir bilgi birikimi olmadan, gerçekte kendi kişiliğinde demokratik bir evrimi gerçekleştirilmeden, herkesin eleştiri hakkının en az kendisinin kadar önemli ve saygın olduğunu günlük yaşamında ve davranışlarında da kanıtlamadan, açıkcası, barışı bireysel ve evrensel düzeyde ele almadan, amaçlanan sonuca ulaşmak biraz zor gibi geliyor bana... Barış hareketi herşeyden önce güzel bir hareket. Güzel kişiliklere gereksinim gösteren, tüm çirkinlikleri dışlayan bir hareket...

■ Son olarak, Nükleer Savaş karşı Hekimler Birliği'nin de Türkiye'deki hekimler için neler önerilebilir?

□ Bu konuda Türkiye'deki hekimlerin önemli avantajları söz konusu olabilir. İlk kez bizim ülkemizdeki hekimlerin sınıfsal yapıları diğer batı ülkelerinden değişik. Örneğin, F. Almanya'da hekim odaları toplumun en gerici, tutucu kuruluşları. Ancak buna karşın özellikle genç kuşak hekimler Nükleer Savaş karşı önemli girişimleri başlatabildiler ve hemen

tüm sağlık kuruluşlarında çeşitli düzeylerde örgütlenmeler oluşturdular. Bu düzeyde ve bu nitelikte bir olgu batı ülkeleri için çok yeni. Oysa Türkiye'de hekimlerin daha yüzyıl öncesine uzanan, Jön Türkler'den gelen geleneği, ilerici ve demokratik bir konumları var. Bu sınıfsal yapı bugün de varlığını sürdürüyor. Hatta sanırım daha güçlü olarak. Ayrıca, "Nükleer Savaş karşı" bir barış hareketi, bugün sağlıklı düşünen hemen tüm yurttaşlarımızı altında toplayacak ortak paydayı oluşturabilir. Uluslararası ilişkilerin kısıtlı olması kuşkusuz önemli bir olumsuz nokta. Ancak, gerçekten demokratik ve her türlü eleştiriye açık tavırları yaşamın her alanında başlatan bir devrimin, evrensel düzeydeki etkinliklerle bağlantı kurması kaçınılmaz. Ayrıca, Nükleer Savaş karşı Hekimler Birliği'nin de Türkiye'deki hekimlerle çok daha yoğun ilişkiler kurmak için hemen her türlü yaklaşımı yapmaya içtenlikle hazır olduğu kanısındayım...

Bu arada, Nükleer Savaş karşı Hekimler Birliği'nin (IPPNW) Nobel Barış ödülünü alması dünya kamuoyu önünde barışı savunanların bir kez daha haklılığını kanıtlamıştır. Türkiye'nin de bu somut gerçek dışında kalmaması söz konusu olamaz. Kuşkusuz bu da tüm barış yanlıları için büyük bir güç kaynağı olacaktır. □

"Nazi Döneminde Bilim"

Güney Gönenç

Geçen ay Nazi Döneminde Bilim-3. Reich'da Üniversite adlı bir kitap yayımlandı. (1) Nasyonel Sosyalizm'in bilime karşı tutumunu ve Alman bilimine vurduğu darbeyi, bilim adamlarının da bu koşullar altındaki davranışlarını inceleyen ve belgesel yanı ağır basan bir kitap. Kitabın başlığı içeriğini tam olarak yansıtmıyor, çünkü kitapta ağırlıklı olarak fizikçilerin ve üniversitelerdeki fizik kürsülerinin durumu inceleniyor. Fizik, X ışınlarının bulunmasından atom bombasının gerçekleştirilmesine kadar geçen 50 yıllık sürede bilimin en canlı, en hareketli kesimini oluşturdu. Ayrıca Alman bilimi 12 yıllık Nazi döneminde en çok bu alanda zarar gördü. Nazizmin doğabilimlerinin özüne el atıp kendine özgü bir "bilim" (Ari fiziği) oluşturma çabası da yine bu alanda gözlemlendi. Bu nedenlerle yapıtın fizik (ve fizikçiler) üzerinde yoğunlaşması hem doğal, hem de kitabı daha ilginçleştiriyor.

NE ÖLÇÜDE UZLAŞMA?

Kitap temel olarak Almanya'nın önde gelen bilim adamlarının rejimin politik baskısı karşısındaki tutumlarını ortaya koymayı amaçlıyor. "Devlete hizmet" geleneğinden kaynaklanan bir görev anlayışı ve "politika üstü" bir konumda kalma kaygısı bu bilim adamlarını Weimar döneminde demokrasiye sahip çıkmaktan alıkoymuyor, 1933 gelip çatıştığında da üniversiteye yönelen baskılara karşı çaresizliğe ve boyun eymişliğe mahkum ediyor. 1933'ten sonra "ana tartışma konusu, mümkün olan en geniş mesleki özerkliği sağlama uğruna rejimle ne ölçüde uzlaşılması

gerektiğine" indirgeniyor (s. 11). Nazilerin iş başına gelir gelmez üniversitelerde giriştikleri "temizlik" hareketi sonucunda yüksek öğretim kurumları bir kalemde mevcut kadrolarının yüzde 15'ini (bu oran fizik alanında yüzde 25'i buluyor) kaybederken bilim çevrelerinden hemen hemen hiç ses çıkmaması, bu anlayışın, bu kaygının sonucu. Elbette üniversitelerin kayıplarını salt sayılara indirgemek, bu kaybın nitel boyutlarını gözardı etmemek gerek. Nitekim Beyerchen, Naziler döneminde üniversitelerden çıkartılan ya da ayrılmak zorunda bırakılanlar arasında Nobel ödüllü (2) 20 bilim adamının olduğunu belirtiyor ve bunların bir listesini veriyor (s. 54). Bu 20 kişinin içinde Einstein, James Franck, Max Born, Erwin Schrödinger gibi çağının önde gelen bilim adamları var (3). Burada Nazilerin yerinden yurdundan ettiği ünlü fizikçilerden en az 12'sinin de ABD'de atom bombasının yapımında çok önemli rol oynadığını eklemek gerek. Beyerchen, işten ayrılan ya da çıkarılanların davranış biçimlerine üç örnek veriyor: James Franck'ın davranışını "açık protesto", Max Born'unkini "edilgin protesto", Richard Courant'ın konumunu "sessiz protesto" başlıkları altında inceliyor. Franck'ın eğitim bakanına ve rektöre birer açık mektup yayımlayarak istifa etmesinin kendi üniversitesinden 42 öğretim üyesinin imzaladığı bir bildiriyle nasıl kınandığını da bu bölümden öğreniyoruz. Franck'ı "hükümetin hem iç hem dış politikasına darbe vurmamak" suçlayan meslektaşları, bildirilerini şöyle sürdürüyorlar: "İstifa dilekçesinin bu biçimde verilmesinin bir sabotaj ey-

lemine eşdeğer olduğunu ve bu nedenle hükümetin zorunlu temizlik önlemlerini artarak sürdüreceğini umduğumuzu belirtme konusunda oybirliğiyle anlaşıyoruz." (s. 28).

Kitapta daha sonra görevlerini sürdüren profesörlerin durumları, uğradıkları baskılar ve Nazilerle ilişkileri inceleniyor. Özellikle Planck, Heisenberg ve von Laue üzerinde duruluyor (4). Nazi devletiyle görünürde ya da gerçekte uzlaşma içine giren meslektaşlarının yanında von Laue ve Otto Hahn'ın bir uzlaşmayı görünüşte bile olsa reddettikleri vurgulanıyor. von Laue ülkesinden ayrılmayışının nedenlerini sayarken şöyle diyor: "Herşeyden önce, orada kalmayı istemedim, çünkü 3. Reich çöker çökmez ki her zaman bunu bekledim ve umdum- onun enkazı üzerinde yeni bir kültürel yapının yaratılması olanağı doğacaktı" (S. 69)

ARI FİZİĞİ

Ari fiziği, Nazi Almanyasının özgün icatlarından birini oluşturuyor. Önce Ari fiziğinin kurucuları olan Philipp Lenard ve Johannes Stark'ı tanıyoruz. Lenard 1905'te, Stark'da 1919'da Nobel Fizik Ödülü almış iki bilim adamı. Bu adamların ilkin çekemeliklik, kıskançlık gibi niteliklerinden, sonra milliyetçiliklerinden, bunlara ek olarak da postkapma hırslarından kaynaklanan davranışlar içinde "büyük fizikçi" konumundan akademik dünyada hemen tümüyle yahtılmış bir konuma sürüklenmeleri; Nazilerin yükselmesi döneminde onlara kapılanarak amaçlarına bu yoldan ulaşma çabaları; bu çabalarında onlara yardımcı olanlar, karşı çıkmaya çalışanlar; kürsü kürsü verilen -ve kimileri yıllar alan- savaşımalar çarpıcı bir biçimde ve belgelerle sergilenmiş (s. 82-122). Bu iki bilim adamının oluşturdukları ama tutarlı bir yapıya bir türlü kavuşturamadıkları- Ari fiziği (Nordik fiziği, Alman fiziği ya da völkisch-ırkçı- fizik) mekanik olmakla birlikte organik de olan ve materyalist olmayan bir evreni kabul ediyor (çünkü materyalizmin Marksizmin temeli olduğu düşünülüyor). Böyle bir evrende keşifler yalnızca gözlem ve deneyle gerçekleştirilebilir. Kuramsal fizik ve soyutlama, bilime Yahudi'nin soktuğu öğelerdir. Karışık matematik formülasyonlar da Yahudi işidir. "Fizik problemlerinin bu son derece matematiksel ele alınışı hiç kuşku yok ki Yahudi ruhundan kaynaklanmıştır. Yahudi nerede fizikle ilgilenmişse fiziğin özellikle başarılı olarak gördüğü bu sayısal, bu hesaba dayalı olanını kabul etmişti. Ve nasıl ki bunun dışında, örneğin ti-

carette, hep sayılarla, kredilerle, borç hesaplarıyla uğraşmışsa, fizikte de matematiksel yapıları en öne koymasının tipik ırk özelliklerini göstermekteydi" (s. 132). Görecelik kuramı, bizzat Lenard'ın deyişiyle bir "Yahudi sahtekârlığıydı" (s. 95). Daha 20'li yıllarda, bilimsel toplantılarda görecelik kuramını ve Einstein'ı karalamak için bildiri, broşür dağıtmaktan, gazetelerde ilanlar çıkartmaktan kimi değerli fizikçilere aleyhte konuşması için para teklif etmekten, militanlarına gürültü patırtı yaptırarak konuşmalarını sabotaj ettirerek Einstein'ın nihayet ölüm tehdidi altında toplantıya katılmasını engellemeye kadar çeşitli "bilimsel tartışma" yöntemleri uygulayan Lenard ve şürekasının bu çabalarının izlerine, Einstein'a görecelik kuramını ortaya koymasından 16 yıl sonra, 1921'de verilen Nobel ödülünün resmi gerekçesinde bile rastlamak mümkün: Bu gerekçe ödülün Einstein'a "kuramsal fiziğe yaptığı katkılar ve özellikle de fotoelektrik etkinin yasasını keşfetmesi" nedeniyle verildiği

Alan D. Beyerchen'in yapıtını Türkçeye kazandıran Haluk Tosun'u Bilim ve Sanat okurları dergimizin 1. sayısındaki "Einstein'ın Mirası" (Ocak 1981), 6. sayısındaki "Yaşadığı Çağı ve Toplumu Kavrayan Bilim Adamı: Cavit Erginsoy" (Haziran 1981) ve 14. sayısındaki "Dev Bir Ulusal Değer: Cahit Arf" (Şubat 1982) yazılarından anımsayacaklardır. ODTÜ Elektrik Mühendisliği Bölümü'nde öğretim üyesi iken Barış Derneği Yönetim Kurulu üyesi olduğu "gerekçesiyle" 26 Şubat 1982'de tutuklanan Haluk Tosun, aynı yılın 24 Aralık'ta tahliye edilmiş, 14 Kasım 1983'te 8 yıl hapse mahkum olmuş ve yeniden tutuklanmıştı. Bilindiği gibi Yargıtay bu kararı bozmuş mahkeme ise kararında direnmişti. İngiltereli bilim adamlarının Haluk Tosun'un özgürlüğüne kavuşması için imza toplayarak başvuruda bulunduklarını da okurlarımız basında çıkan haberlerden izlemiş olacaklardır. Arkadaşımız Haluk Tosun'un ODTÜ'deki görevine bundan birkaç ay önce sözleşmesi uzatılmayarak son verilmiş bulunmaktadır. B.S.

belirtiliyor, ayrıca "görecelik ve gravitasyon kuramlarının nihai olarak doğrulanmaları halinde kazanacakları değerden bağımsız bir değerlendirmeye sonucunda ödül verilmektedir" deniyordu (s. 95 ve 215). Bohr-Sommerfeld atom modeli de, kuantum mekanikliği de Ari fiziğinin kesinlikle dışladığı konular arasındaydı. Esirin varlığını saptamak amacıyla yapıldığı halde bunun tersini kanıtlayan yarım yüzyıllık ünlü Michelson-Morley deneyine karşın, neredeyse salt görecelik kuramı esirin varlığını gereksiz kıldı diye, esirin varlığına sıkı sıkıya sarılan Ari fiziği, esir "gerçeği"nden insan bilgisinin sınırlı olduğu "gerçeği" ne, buradan da insanın iç yapısı bakımından ruhsal olanı akılcı yollarla kavrayamayacağı "gerçeği" ne varıyordu (s. 128).

Ari fiziği, Nazilerin iktidara gelmesinin ardında Stark'ın İmparatorluk Fizik ve Teknoloji Enstitüsü'nün

ve araştırma fonlarını dağıtmakta olan Alman Bilimi için Acil Destek Birliği'nin başkanlıklarına tepeden inme biçimde atanmasıyla bu kez çok daha ciddi boyutlarda gündeme geliyordu. Ari fiziğin tepedeki baş destekçileri Nazilerin ideoloğu Alfred Rosenberg ile İçişleri Bakanı Wilhelm Frick'ti. 1939'a gelindiğinde Ari fiziği yanlıları Münih, Heidelberg, Karlsruhe ve Stuttgart'ta 6 fizik profesörlüğünü ele geçirmiş durumdaydılar. Ne var ki ülkede yüksek öğretimin içine düşürüldüğü kargaşa ve anarşinin Nazi Partisi üyesi kimi fizikçileri bile rahatsız eden bir düzeye tırmanmasının, parti içindeki güç savaşımında Rosenberg'le Frick'in Göbbels ve Himmler'e yenik düşmelerinin, ayrıca Ari fizikçilerinin eğitim bakanyla sürtüşerek SS'lere yanaşıp onların desteğini talep etmelerinin etkileriyle, Ari fiziği 1940'tan başlayarak bir düşüş sürecine girdi. 1940'ta kimi Ari fizikçilerinin katıldığı (kimilerinin ise orta yerde terkettiği) bir toplantıda kuramsal fiziğin tüm fiziğin ayrılmaz bir parçası-

Pekâlâ, diyelim ki buna karşı çıkacağım, bununla ne yararam dokunacak?" Gördüğünüz gibi işin vicdani, ahlaki yönü ya bütünüyle yoktu, ya da çok zayıftı... İşte bu temelde, 1931'de Hitler'in iktidara Naziler güçlü oldukları için değil, hiç bir direnişin olmayacağını düşündüğüm için geleceği sonucuna vardım." Szilard'ın gözlemi işin özüne dokunuyordu. Bilimsel araştırmaların temel ilkesi onun sonuçlarını önceden kestirebilmektir. Ancak, çoğu kez bu çaba politikada köstekleyicidir, çünkü bir eylemin sonuçları önceden görülemez. Böyle durumlarda, eylemin temelinde ahlaki, vicdani ve toplumsal sorumluluk bulunmalıdır... Einstein 1944'te şöyle demişti: "Bilim adamlarının istisnalar olmadıklarını (büyük çoğunluğu bakımından) öğrenince şaşırılmamalıyız. Eğer bir farklılıkları varsa, bu, entellektüel yeteneklerine değil, Laue'de olduğu gibi insani özelliklerine bağlıdır. Onun örneğinde, güçlü bir adalet duygusunun etkisiyle sürinün geleneklerinden kendisini nasıl adım adım sıyırdığını gözlemek özellikle ilginçtir." (s. 200-201)

Nazi Döneminde Bilim'i dikkatle okuyunca, bu yapıtı Türk okuruna kazandırmanın tam zamanıymış, diyor insan. Bu nedenle kitabın çevirmeni sayın Haluk Tosun'u ve Alan Yayıncılık'ı gönülden kutluyorum. □

(1) Alan D. Beyerchen, Nazi Döneminde Bilim-3. Reich'da Üniversite, çeviren Haluk Tosun. Alan Yayıncılık, İstanbul, Ekim 1985, 240 sayfa, 1400 TL.

(2) Bunların 9'u o tarihte Nobel ödülü almıştı, 11'i ise ileride alacaktır.

(3) Beyerchen'in bu 20 kişilik listesine şu 4 kişiyi de eklemek gerekiyor: 1915 Kimya ödülünü almış olan ve 1925'te üniversitedeki görevinden istifa edip 1939'da İsviçre'ye yerleşen Richard Wilstaetter, 1936'da İngiltere'ye göçtüğünden sonra 1962 Kimya ödülünü alacak olan Max Perutz, 1932'de Danimarka'ya, sonra ABD'ye giden ve 1953 Tıp Ödülü'nü alan Fritz Albert Lipmann, 1936'da ABD'ye yerleşen ve 1964 Tıp Ödülü'nü alan Konrad Bloch.

(4) Beyerchen'in kitabından (henüz Türkçesi yayımlanmamışken) geniş ölçüde yararlanarak bir yazı yazmıştım. Bilim Sanat'ın 53. sayısında (Mayıs 1985) m ve Bilim Adamları' başlığıyla yazıda yer vermiş olduğum kimi konuları örneğin Nazilerin "Kamu Görevlerini Yeniden Düzenleme Yasası" na, Planck'a, Heisenberg'e ilişkin bilgileri burada yinelemiyorum.

■ Sayın Güneş, af konusu kamuoyunun ve siyasi partilerin gündeminde. Ancak Başbakan Özal, kapsamlı bir genel af konusunda anayasayı engel gösteriyor. Demokrasilerde parlamentonun üzerinde bir güç ve yetki olamayacağına göre, bu tutumu nasıl karşılıyorsunuz?

□ Af konusu gerçekten uzun süreden beri hem kamuoyunun hem de parlamentonun gündeminde. Yakın zamana kadar hükümetin de gündeminde olduğunu ilan eden açıklamalarda bulunuldu. Af konusu özellikle 6 Kasım Seçimleri sırasında siyasilerce gündeme getirilmiş ve turmandırılmıştır. Siyasetçiler bu konuda ciddi vaatlerde bulunmuşlardır. İçinde bulunduğumuz yasama döneminin başında da çok yetkili kişiler, (bakan

düzeyinde) bu yasama yılında af tasarısını Meclise vereceklerini ileriye sürdüler. Hatta Bakanlar Kurulu'na da bir ön taslağın geldiği, bunun üzerinde görüşmeler yapıldığı söylendi. Hemen arkasından ise af konusundaki sözler bitti, değiştirildi, saptırıldı. Affı gündemden çıkarmaya yönelik bir çizgi izlenmeye başlandı.

Bu mümkün görülüyor bana. Çünkü toplumsal gündeme affı sokan sorumluların kendileridir. Artık toplumsal gündemde de bu bir beklenti haline gelmiştir. Bunu uzun süre bu haliyle tutmak af beklentisi içinde olan toplumda, özellikle cezaevlerindeki insanlarda derin yaralar açmaktadır. Çünkü bu onların duygularını çok acımasız şekilde kanatmaktadır.

Af konusunun tek çözümü vardır, o da affın çıkarılmasıdır. Burada birşeyi dahası söylemek istiyorum. Af sadece siyasilerin vaatleriyle gündeme gelmiş değildir. Af öncelikle toplumsal barışa sağlama aracıdır. Affa gerek öğretide gerek uygulamada çok karşı olanlar bile affın bir özelliğini inkar etmemektedirler. O da; affın olağanüstü dönemlerden çıkmış,

olağanüstü dönemlerin tahribatına uğramış toplumlarda zorunlu bir onarım aracı olduğu konusunda bir itirazın bulunmamasıdır. Bunun bir tartışma konusu olarak kalması toplumsal barışın hem sağlanamaması, hem de yüzbinlerce insanın hergün ek bir ceza ile cezalandırılması, acı içinde bırakılması anlamına gelecektir ki, bu da hükümet etmek ciddiyetiyle bağdaşmayan bir konudur.

■ Kapsam konusu tartışılırken, gerek ANAP, gerekse MDP yetkililerinin Anayasa'nın 14. maddesini gerekçe göstererek genel af talebini "özel" leştirmeye çalıştıkları dikkati çekiyor. Oysa Pişmanlık Yasası ile cezaevlerinden çıkarılanlar, 14. maddede sözü edilen "devlete karşı suç işleyenler" i kapsadığına göre, ileri sürü-

"Aslında sorgulama bir yargı olayıdır. Sorgulamayı yargı otoritesi yapmalıdır. Bizim yasalarımıza göre bu C.Savcısıdır. Polisin elinden sorgulama işi alınıp, asıl sahibi savcılara verilirse sanıyorum ki işkence şikayetlerinin çoğu azalacaktır.

len bu gerekçeler yapay değil midir, affa karşı olumsuzunun gerçek nedeni nedir?

□ Af konusunda Anayasa'nın engel gösterilmesi görüşüne ben katılmıyorum. Anayasamız affı düzenlemiştir ve affa olanak tanımaktadır. Affı düzenleyen maddeler vardır. Ancak bir 14. madde tartışması söz konusu. Yani 14. maddenin tarif ettiği suçları işleyenlerin affedilemeyeceğini 87. madde öngörmektedir.

Ben bugün içinde bulunulan koşullarda bunun aşılamaz bir engel olduğu kanısında değilim. Hukuk açısından da geçerli olduğunu, sandığım şöyle bir gerekçeye dayanmak mümkündür; Hiç kimseye suç işlediği zaman yürürlükte olan cezadan daha ağır bir ceza verilemez. 14. ve 87. maddelerin yürürlük tarihi Anayasa'nın yürürlük tarihi olan 9.11.1982'dir

AŞILMAZ BİR ENGEL YOK

O halde bu tarihten önce işlenen suçlar için 14. ve 87. maddelerin yürürlükte olduğu ileri sürülemez. Ayrıca bu yine aynı Anayasa'nın "Kanun-

H.Fehmi Güneş:

"En Büyük Terör Olaylarının Sorumluları Cezaevinde Değildir"

Söyleşi: Ahmet Abakay

Çağdaş Gazeteciler Derneği Başkanı arkadaşımız Ahmet Abakay, İçişleri eski bakanlarından Hasan Fehmi Güneş ile ilginç bir söyleşi yaptı. Af, işkence ve terörü içeren söyleşiyi sunuyoruz.

suz suç ve ceza olmaz" evrensel ilkesinin de bir gereğidir. Anayasamızın 38. maddesi bu evrensel hukuk kuralını da benimsemiştir. Yani hüküm kimsenin yürürlükte bulunan kanunun suç saymadığı bir fiilden dolayı cezalandırılmayacağını, kimseye suç işlediği zaman bu suç için konulmuş cezadan daha ağır bir ceza verilemeyeceğine amirdir.

Bir suçun işlendiği tarihte affedilebilir olması, ama daha sonra yü-

SODEP ve HP bin birleşmeden önce kurdukları af komisyonunun hazırladığı öneride de bu görüşten hareket edilmiştir.

Bunu ben iktidarın başka düşüncelerle af konusundan kaçmak için ileri sürdüğü bir gerekçe olarak görüyorum?

■ Bu başka düşünce ne olabilir?

□ Bu yukarıdaki sorunuzda da var. Parlamentonun üzerinde yetki ve güç olamayacağına göre, bu tutum nasıl

Tan Oral

rürlüğe giren bir yasa ya da Anayasayla affedilemez suç niteliğine getirilmesi o suça verilecek cezanın ağırlaştırılması anlamına gelir. Ağırlaştırılan hükümler, yürürlükten önceki zaman için uygulanamayacağından 14. ve 87. madde aşılamaz maddeler değildir. En azından günümüzde bulunduğumuz koşullar açısından.

değerlendirilir diyorsunuz. İktidar, Anayasa sınırları içinde değil, kendisinin üzerinde bazı güç ve yetkili kabul ettiği yerlerin görüşüne ters düşmemek gibi bir endişe içindedir. Tutumu bundan kaynaklanıyor olabilir.

■ İktidarın ileri sürdüğü 14. madde Pişmanlık Yasası ile aşılmış olmuyor mu. Devlete karşı suç işleyenler, söz konusu yasa ile affedildiler. Buna

Anayasa engel olmadı?

□ Evet, Pişmanlık Yasası da bir af yasasıdır. Bazı itiraflarda bulunan ya da bazı örgütlerle ilgili bilgiler veren kişilerin affedilmesini öngörmektedir. Bu kişilere atılan suçlar da genellikle 14. maddenin kapsamı içindeki suçlardır. O halde demekki bazı durumlarda 14. maddenin aşılması mümkün. Bu da gösteriyor ki, 14. maddeyi öyle af konusunda aşılamaz bir engel olarak göstermeye hakları yok. Hakları bunun için de yok; af çıkaracağız, af bu yasama döneminde gündeme gelecek diyen kişiler bu sözleri söyledikleri zaman da 14. madde yürürlükteydi.

■ Tartışmayı 14. madde üzerinde yoğunlaştırmaları, çıkarılacak bir affın kapsamını daraltmanın gerekçesi olabilir mi? Acaba siyasi suçluları kapsam dışı bırakarak, salt "adi suçlu" olarak nitelenenlere yönelik bir af mı hesap ediliyor?

□ Bu dönemde ihtiyaç duyulan af geniş kapsamlı bir aftır. Salt adi suçluları affetmekle toplumsal barış sağlanamaz. Biz olağanüstü bir dönem geçirdik. Bunlar bazılarının deyimine göre siyasi suç niteliğinde suçlardır. Yani örgütsel suçlardır. Örgütsel suçların bozduğu toplumsal barışı iade etmeyecek bir af anlamlı bir af değildir. İlla da affa karşı çıkılıyorsa adi suçluların affı aslında çok gerekçeli, çok lüzumlu gösterilemez. Asıl gerekli olan bu tür suçluların affıdır ki, bununla toplumdaki bölünme, cepheleşme, düşmanlaşma yok edilmiş olabilir.

■ Herhalde siyasi suçları kapsayan bir af çıksa bile, toplumdaki af talebi gündemden düşmeyecektir bu genel kaniya katılıyor musunuz?

□ Bu bir gerçek. Şimdi bana göre iktidarın oradaki açmazı şu; hem af çıkarıp onun puanını almak istiyor. Hem de af çıkarmadan af çıkarmış gibi görünmek istiyor. İşte bu ikisini birleştiremediği, ikisini telif edici bir yol bulamadığı için, şimdilik işi dondurmak, durdurmak gibi hiç yapılmaması gereken bir yol tercih ediyor.

İŞKENCE ÖNLENEBİLİR

■ Türkiye'de özellikle siyasi suçlarda sanıklara sistemli işkence yapıldığı sık sık dile getiriliyor. İçişleri Bakanlığı yapmış bir kişi olarak bu siyasal yapı içerisinde işkenceye son verilebileceğine inanıyor musunuz?

□ Türkiye'de işkence yapılıyor mu yapılmıyor mu tartışmasının artık gereği yok. Çünkü yapıldığına dair adliye bile intikal etmiş o kadar çok olay var ki, "yapılmıyor" u söyleyenin de inanması mümkün değil. Kaldı

ki işkence gibi bir olayın adliyeye intikali bile son derece zordur. Yani son derece gizli bir olay olduğu için. Ama adliyeye intikal etmiş hatta mahkumiyet kararı verilmiş işkence olayları var.

"Bugün uygar ülkelerin hemen hepsinde, istihbarat, operasyon ve sorgulama dediğimiz görevler ayrı ayrı birimlere, erklere verilmiştir. Bizde ise üçünü de polis yapmaktadır. İşkencenin bir nedeni de budur."

■ Sizce neden işkence yapılıyor?

□ Ben işkenceyi iki önemli nedene bağlıyorum. Biri polisin elinde sanık hakkında onun mensup olduğu örgüt hakkında yeterince sağlıklı bilgi bulunmaması. Bilgi bulunmayınca bu bilgiyi sanıktan tamamlamaya çalışıyoruz. Sanığa, kendisi aleyhinde ifade vermediğini zorluyor. Sanık, akli başında hiçkimse, kendisi aleyhine birşey söylemez. Kaldı ki normal evrensel hukukta kimsenin kendi aleyhine kendini suçlayacak biçimde konuşma mecburiyeti yoktur. Susma hakkı vardır. Ama bu kez bilgi tamamlanamayacaktır. Bilgiyi tamamlamak için zorlama yoluna başvurulur. Biri bu. Bunun önlemi şu; polisin elinde örgütler ve olaylar hakkında çok güçlü bilgi, istihbarat bulunmasıdır. Bu da ayrı istihbarat örgütlerince sağlanabilir.

İkincisi şu; Bugün uygar ülkelerin hemen hepsinde "istihbarat", "operasyon" ve "sorgulama" dediğimiz görevler ayrı ayrı birimlere erklere verilmiştir.

Bizde bu üçünü de polis yapmaktadır. Yani işkencenin ikinci nedeni, sorgulamanın polise bırakılmış olmasıdır.

■ Bunun çözümü ne?

□ Bunun da çaresi var, çaresi, sorgulama yetkisinin kesinlikle polisten alınmasıdır. Aslında sorgulama bir yargı olayıdır. Sorgulamayı yargı otoritesi yapmalıdır. Bizim yasalarımıza göre bu Cumhuriyet Savcısıdır. Polisin elinden sorgulama işi alınıp asıl sahibi savcılara verilirse sanıyorum ki işkence şikayetlerinin çoğu azalacaktır.

İyi bir istihbarat örgütü kurulursa, ki istihbaratçılar silah ve zor kul-

lanamazlar. Sadece bilgi toplar ve onu değerlendirir. Bir de sorgulama Cumhuriyet Savcılarına yani bağımsız yargıya bırakılırsa ben işkencenin önleneceğine inanıyorum.

TERÖR MAKRO DÜZEYDE BİR PLAN İÇİNDE TIRMANDIRILDI

■ 12 Eylül 1980 öncesinde terörü tırmandıran nedenler sizce nelerdi. Terörün böylesine tırmandırılmasının askeri müdahaleye gerekçe olduğu söylenebilir mi?

■ 12 Eylül'den önce terörü doğuran ve tırmandıran nedenlerinin ciddi bir incelemesi şimdiye kadar yapılmadı. Yapılabilir mi onu da bilemiyorum. Ama bu konuda söylenenler hep birtakım sezgilere dayanmaktadır.

Benim söyleyebileceğim şudur; Türkiye'de 12 Eylül'den önceki terör, çok önce başlatılmış bir olaydır. Yani örgütler kurulmuş, örgütler silahlanmış, talimlerini bitirmiş, bölgelelerini taksim etmiş, savaş düzenine geçmişti. Çatışma sıcak aşamaya gelmişti. Ondan sonra da daha baştan yapılmış olan bir plan çok iyi bir şekilde yürütüldü. Yani ben 12 Eylül öncesi dönemdeki terörün öyle rastgele örgütlerin çatışması olduğunu sanmıyorum. Makro düzeyde yapılmış sinsi bir planın uygulanmasıydı ve o plan Türkiye'yi bir noktaya getirmek istiyordu ve ısrarla yürütüldü. Sanıyorum ki, o plan açısından başarılı da olundu.

Terörün bu niteliği 1979'un ortalarında anlaşılıyordu ve bununla ilgili önlemler alınmaya başlanmıştı. Şunu açıklıkla söyleyebilirim ki, 1979'da terör gerilemeye, yani kontrol altına alınmaya başlanmıştı. 1979 sonundaki hükümet değişikliğiyle terör 4 kat arttı. Kontrolden de böylece kurtulmuş oldu.

Askeri harekete gerekçe olduğu söylenebilir tabi. Ama terörü tırmandırarak askeri bir yönetimin oluşması mı amaçlanıyordu. Bunun üzerinde ciddiyetle durmak düşünmek lazımdır.

IMAYIS 1977 KATLİAMININ SANIKLARI DIŞARIDA

■ Teröre karşı olduğunu bildiren iktidar ve kimi muhalefet yetkililerinin, 12 Eylül öncesinde meydana gelen ve karanlıkta kalan bazı olayların üzerine gitmemekte ısrarlı davrandıkları gözleniyor. Örneğin 37 kişinin

ölümü ile sonuçlanan 1977 1 Mayıs katliamı bunlardan biri. Bu olayla ilgili tek kişi cezaevinde yok. Abdi İpekçi davası hâlâ karanlık. Bu bilinçli duyarsızlığı nasıl değerlendiriyorsunuz?

■ Türkiye'de terörü tırmandıran önemli olaylar var. Birisi sizin de sorduğunuz 1 Mayıs katliamı, bir diğeri Kahramanmaraş, en son Çorum olayları. Malatya, Sivas olayları da var. Bunlar Türkiye'de terörü tırmandırıp toplumsal çatışma düzeyine getiren olaylardır. 12 Eylül dönemindeki olağanüstü uygulama ve tedbirlere, olağanüstü sorgulamalara rağmen, bu saydığım olayların sorumluları saptanamadı. Bu da buna az önce söylediğim, makro düzeyde yapılmış gizli bir planın varlığının göstergesi olarak görünüyor. Yani bu olayların asıl sorumluları yok. Hâlâ cezaevlerinde değiller. Öyleyse buna bağlı küçük olaylar ancak yargılanabilmiştir. Burada buna bağlı olarak af konusuna tekrar dönebiliriz. "Af çıkararak Türkiye'de terörist eylemlerde bulunanları salalım mı" gibi itirazlar var. Tabii, salınır salınmaz ayrı bir konu. Ama şunu bilmek lazımdır ki, Türkiye'deki terörün, en büyük terör olaylarının sorumluları cezaevlerinde değildir. Yani affetseniz de affetmenseniz de onlar zaten içeride değil, serbesttirler.

Abdi İpekçi davasına gelince. İpekçi'yi kimin öldürdüğü meydandır.

da. Ona öldürme emrini kimin verdiği çok açık. Onun arkasındaki ana örgüt nedir, o kısmı karanlıktır?

SIKIYÖNETİMİN YERİNE POLİS YASASI

■ Polis Yasası tartışmalı oturumlardan sonra kabul edilerek yürürlüğe girdi. Bu yasanın gerek toplumumuza gerekse polis örgütüne yarar getireceğine inanıyor musunuz?

■ Polis Yasası son değişiklikten önce de çok eskimişti. Tarihi itibarıyla eskimişti. Bir de tek parti döneminin yasasıydı. Tek parti döneminde demokrasinin en yitici değer olarak bulunduğu söylenemez. Polis devleti niteliği ağır basan yasaydı. Bunun değiştirilmesi gerekirdi ama, demokratik toplumun Polis Yasası haline getirilmesi gerekirdi. Yapılacak değişiklik aksi yönde oldu. Yani daha geriye çekildi. Polis devletine ağırlık veren bir şekle sokuldu.

■ Bu yola gidilmeye neden gerek duyuldu?

■ Şöyle bir tablo ile karşılaştık. Sıkıyönetim kaldırılıyor. Sıkıyönetimin uygulamalarını Polis Yasası ile ebedi kılmak gerekir diye düşünüldü. Böylece sıkıyönetim dönemindeki yetkilerin, sıkıyönetimsiz dönemde de poliste bırakılması tercih edildi. Bu demokratik toplumun kabul edebileceği bir yasa değil. Ve sanıyorum ki bu yasadaki en çok rahatsız olan polis örgütünün kendisidir.

Ferruh Doğan

BENİ GÖRÜNCE HERKEŞİN
DİZLERİNİN BAĞI ÇÖZÜLÜR...
NİÇİN BANA DİZ BAĞI
NİŞANİ VERMİYORLAR?

Necdet Bulut'u Anıyoruz

Karadeniz Teknik Üniversitesi Öğretim Üyesi Y.Prof.Dr. Necdet Bulut, 8 Aralık 1978 günü karanlık güçlerin saldırısı sonucu öldürüldü. 11 Aralık 1978 günü ODTÜ'de düzenlenen anma töreninde Güney Gönenç'in yaptığı konuşmayı, ölüm yıldönümünde, Necdet Bulut'un anısına aynen yayınlıyoruz.

NECDET BULUT: Onurlu bir yaşam...

Necdet Bulut'un hem günlük yaşamında, hem tüm yaşamını dolduran mücadelelerinde en yakın arkadaşlarından biri olmanın onurunu ve sevincini taşıyorum. Meslek yaşamımızda burada ve Trabzon'da birlikte olduk. Necdet'le Trabzon'da elimizden geldiğince artık klasikleşmiş çıkarıcı uçan profesör kavramını yıkmaya, adam gibi ders verip, adam gibi öğrenci yetiştirmeye çabaladık. Bunun yanı sıra, onun, 15 yıldır bir türlü edinilemeyen bilgisayarın getirilmesi, merkezin oranın zor koşulları içinde kurulması için harcadığı insanüstü çabaya tanık oldum. Bilgisayar bugünlerde gemiye yüklendi, İstanbul'dan yola çıkarıldı. Ne yazık ki Necdet gelip kurulduğunu göremeyecek. Üç aydır yönetiminde bulunduğu KTÜ bilgi işlem merkezine Necdet Bulut adının verilmesi için Senato'ca girişimlerde bulunulduğunu öğrenmiş bulunuyoruz.

Onunla TÖMÖD'ün çetin kuruluş dönemini yaşadım. İyi ve güzel günlerde, zor ve karanlık günlerde hep birlikte olduk. Türkiye'nin aydınlık geleceğine olan inancını birgün bile yitirmedi. Ne koşullarda olursak olalım, inancı ve kararlılığı hiç ama hiç yitirmemeyi o bize öğretti. Tüm sorunlara heyecanla, yürek sıcaklığıyla ama bilinçle yaklaşmayı ondan öğrendik. "Benim kafam var, mantığım var, bir konuyla karşılaştığımda düşünür doğruyu bulurum" biçiminde özetlenebilecek bireysel düşüncenin, bireysel davranışın çıkmaz sokaklarından sakınmayı ondan öğrendik. Geri kalmış bir kapitalist ülkede namuslu bilim adamı olabilmeyi, namuslu aydın olabilmeyi gerektirlerini, kişiden istediği özveriyle yaşamı ondan gördük, ondan öğrendik.

Güzel bir insandı. Gözlerinden hayat fışkırırdı. Yaşama, yaşanılmaya değer bir yaşama ne kadar derinden bağlıydı! Onu da "faşizm can havliyle son debelenmelerini yaşıyor" aldatmacasının beslediği sisli ortamda, sıranın kendilerine nasıl olsa gelmeyeceği umuduyla, ya da sıranın kendilerine ne zaman geleceği korkusuyla yaşayanların görmezden gelmeye, gözlerden kaçırmaya çalıştıkları

planlı faşist katliamın çarkları arasında yitirdik.

Tüm erdemlerinin, sevilen yanlarının yanı sıra ve belki de bunların kaynağı olarak bence onun asıl erdemi, kimilerince görmezlikten gelinmeye, en azından geçiştirilmeye çalışılan yanı, sosyalistliği yani örgütlü mücadeleye inancıydı. Uzun süredir bu mücadele onun yaşamının ayrılmaz bir parçası olmuştu.

Necdet Bulut içten, sıcak ve alçakgönüllü bir dosttu. Açık sözlü ve dürüst bir aydınlı. Özveriyle ve çalışkan bir hocaydı. Bildiklerini, öğrendiklerini topluma maletmeyi kişisel çıkarlarına basamak yapmaya hep yeğlemiş, bilim adamı olarak görevinin yalnızca kendi bilim dalındaki çalışmalarıyla bitmediğinin bilincinde bir bilim adamıydı. Ve hepsinin üstünde ülkemizin karanlıktan kurtulup aydınlığa çıkması mücadelesinin, bağımsızlık ve demokrasi mücadelesinin ancak ve ancak örgütlü bir biçimde verilebileceğine inanmış, kendisini 20 yıla yakın bir süredir bu mücadeleye adanmış yiğit bir sosyalistti.

Örnek bir insandı. Onurlu yaşadı, onurlu öldü.

Anısı önünde saygıyla eğiliyorum.

Haluk Gerger
YILDIZ SAVAŞLARI
Teknolojisi, Sorunları, Sakıncaları

Yıldız Savaşları

Feride Çiçekoğlu

YILDIZ SAVAŞLARI Teknolojisi, Sorunları, Sakıncaları

Haluk GERGER

Kalem Yayınları, Ekim 1985 Ankara
160 sayfa, inceleme

Geçtiğimiz Kasım ayı içinde, "Türk bilim adamları"ndan bir heyet, Pentagon tarafından Amerika Birleşik Devletleri'ne davet edildi. Pentagon yetkilileri, "Stratejik Savunma Girişimi" (SDI) adıyla Reagan tarafından ortaya atılan Yıldız savaşları Projesine, ABD'nin müttefikleri olarak bilinen ülkelerden katkı beklediklerini açıkladılar. Türkiye, kendisinden katkı beklenen NATO ülkelerinin başında geliyor. Çünkü Yıldız Savaşları Projesi Türkiye'yi çok yakından ilgilendiriyor. Bu projenin gerektirdiği savunma sistemlerinin öncelikle konuşlandırılacağı (yerleştirileceği) ülkelerin başında geliyor ülkemiz. Görünen odur ki, önümüzdeki yıllarda, Yıldız Savaşları, ülkemiz insanı için gazete manşetlerinden inip günlük yaşamın bir parçası haline gelecek.

Haluk Gerger'in, Ekim 1985'te yayınlanan YILDIZ SAVAŞLARI kitabı, bu açıdan büyük önem taşıyor. Bizim insanımız, belki de kendisi için bir ölüm-kalım sorunu haline gelecek olan Yıldız Savaşları'nın ne ölçüde bilincinde? Gerger, kitabının önsözünde şöyle diyor:

"Toplumsal yaşamı giderek magazinleştirilmeye çalışılan ülkemizde, Yıldız Savaşları'nın gazinolarındaki 'Yıldızlar Savaşı' ile karıştıran eğilim ve politikaları etkisizleştirmek ise ayrı bir sorun olarak karşımızda durmaktadır."

Gerger böylece, Yıldız Savaşları'na destek olan temel politik dayanaklardan birine işaret ediyor: Kitlelerdeki apolitizasyon süreci. Kitleler Yıldız Savaşları'nı, gazinolardaki yıldızlar savaşı ile karıştırabilecek, denli politikadan uzaklaştırılmış olmasalar, Pentagon yetkilileri bu ölümcül kumarı böylesine açık bir biçimde savunabilirler miydi? Gerger'in kitabı, politikadan uzaklaştırılmaya bir karşı çıkıştır; insan türünün yeryüzünden silinmesiyle sonuçlanabilecek bir Rus ruletine "dur" deme çağrısıdır.

Vietnam Savaşı, "çirkin Amerikalı" imajını kitlelerin beynine kazıyalı "Amerikalı" akıllandı. Bizimki gibi ülkelere doğrudan ve dışarıdan müdahaleye gerek kalmadan, içerde ideolojik destekçilerini yaratmaya daha fazla ağırlık veriyor. Yıldız Savaşları Programına destek sağlamak üzere Pentagon'un Türkiye'li bilim adamlarına yaptığı çağrı bu bakımdan anlamlı. Türkiye'li aydınlar bu komployu açığa çıkarıp seslerini yükseltmezlerse, Türkiye'nin ABD'nin ileri karakolu haline getirilmesinde belirleyici bir adım daha atılmış olacak. Yıldız Savaşları Projesi'nin en ağır ve tehlikeli yükü Türkiye'nin omuzlarına binmek üzere. Daha da ötesi, düşünen insanımız, kendisiyle birlikte tüm insanlığı tehdit eden bir tehlikenin önlenmesinde üzerine düşeni yerine getirememiş olmanın ağır sorumluluğu ile karşı karşıya.

ÖYLE BİR PROJE Kİ

Tehlikenin ciddiyetini kavrayabilmek için, Yıldız Savaşları Projesi'ni tanımak gerek. Gerger'in kitabının en başarılı yönü, bu projenin

teknolojisini, sorunlarını, sakıncalarını, herhangi bir okuyucunun anlayabileceği yalınlıkta anlatması. Öyle ki, teknik terimler içinde kaybolmadan, projenin teknolojik imkansızlığını kavratabiliyor. Ve bir kez bu imkansızlık kavrandı mı, Yıldız Savaşları'nın dayandırıldığı komplocu ideolojik temel gün gibi açığa çıkıyor.

Yıldız Savaşları Projesi'nin ana fikri şu: Nükleer silahlara karşı bir savunma sistemi kurmak mümkündür. Proje, Sovyetler Birliği'nin karadan veya denizaltılardan ateşleyebileceği füzelerin ve savaş başlıklarının, özellikle ilk uçuş aşamasında laser ışını silahlarıyla etkisizleştirilmesini öngörüyor.

Projenin üzerinde temellendirildiği en önemli saptırma, nükleer silahlara karşı savunmanın mümkün olduğu varsayımında yatmaktadır. Gerger, incelemesinde, bu varsayımın imkansızlığını vurgulamakta ve böyle bir varsayımın, şimdiye dek görülmemiş bir silahlanma yarışını başlatacağını ileri sürmektedir. Amerikan silah tekelleri ve onların siyasi sözcüleri, Yıldız Savaşları Projesiyle, geniş kapsamlı ve yeni bir saldırıya girişmişlerdir. Amaç, barış mücadelesine, silahsızlanma taleplerine ve savaşa karşı sesini yükselten kitlelere darbe indirmektir.

YILDIZ SAVAŞLARI'nda Gerger, bugünün teknolojisiyle nükleer silahlara karşı etkin bir savunmanın imkansız olduğu tezinden yola çıkıyor. Yüzde 90 oranında bir savunma gerçekleşse dahi ki bunun tamamen düşsel olduğu açıktır, yüzde 10'luk bir nükleer gücün hedefe ulaşması, insanlığın uygar ve organize bir toplum olarak varlığına son verebilecektir. Dolayısıyla, topyekün bir silahsızlanma gerçekleştirilene dek, silahlanma yarışını hızlandırabilecek yeni teknolojik atılımlar engellenmelidir.

Bu temel tezdin sonra, ikinci bölümde projenin teknolojisi tanıtılıyor. Gerger, "laser nedir" sorusuyla başlayarak, konuya tamamen yabancı bir okuyucunun dahi projeyi yargılayabilecek yeterli bir kavrayışa ulaşmasını sağlıyor. Üçüncü bölümde, yıldız savaşlarının sorunlarını irdeleyerek, bugünkü teknik olanaklarla, umulan savunma sisteminin gerçekleştirilmesinin düş olduğunu vurguluyor. Son bölümde ise, siyasal, yasal ve stratejik sakıncaları ayrıntısıyla inceleyerek, özellikle Batı Avrupa açısından ortaya çıkabilecek sakıncalar üzerinde duruyor. Kitabın sonundaki, Uzun Askerleştirilmesi ve Türkiye Üzerine Bir Not başlıklı iki ekten özellikle ikincisi, projenin ülkemiz açısından içerdiği tehlikelere

dikkat çekmesi açısından önemli.

KİMİN ÇIKARINA?

"Stratejik Savunma Girişimi" (SDI) direktörü General James Abrahamson'un bir numaralı yardımcısı durumundaki Dr. Yonas, 4 Kasım 1985 tarihinde Cumhuriyet Gazetesi'nde yayınlanan özel demecinde şöyle diyor:

"Algılayıcılar füzelerin izlediği yolu bildiriyorlar ve füzesavarların işlevlerini kolaylıkla yerine getirmesini sağlıyorlar.

..... Zaman kısa, ancak bütün savunma düzeni, füzeleri ilk aşamada, ateşlendikten hemen sonra imha etmek üzerine bina ediliyor. Zaman kısa, ancak misyon daha basit..."

Yonas'ın sözlerini duyan, bu işi çocuk oyuncağı sanır. Oysa, bırakalım siyasal, yasal ve stratejik sakıncalarını, proje teknolojik olarak dahi mümkün değildir. Örneğin, fizikçi Kosta Tsipis, bugünün teknolojisi ile, optik açıdan mükemmel 4 m. çapında bir laser aynasının dahi yapılamayacağı kanısındadır. Yıldız savaşlarının başarısı için gereken sabit yörünge de bulunacak bir laserin aynı çapı ise en az 100 m. olmak zorundadır. Kısacası, yakın gelecekte imkansız... Bir başka örnek: Yıldız Savaşları bilgisayarları 100 milyon satırlık bir kod yazımı gerektirmektedir. Oysa bugünün en gelişkin sanayi bilgisayarlarında 100.000 kadar satır bulunmaktadır. Gerger, bunlara benzer sayısız örnek sunuyor.

Şimdi denebilir ki, Pentagon, imkansızlığı bu denli açık bir projeyi nasıl savunabilir?

Gerger'in bir yazardan aktardığı gibi, Yıldız Savaşları projesine beş yıllık araştırma safhasında 26 milyar

dolar harcandıktan sonra, böyle bir sistemin yapılamayacağını söyleyebilecek bir menejer, "daha anasından doğmamıştır." Projenin getirdiği büyük yatırımlar, fonlar, mali fırsatlar ve istihdam olanakları, giderek, araştırma kurumlarında, üniversitelerde, orduda ve büyük şirketlerde güçlü çıkar çevreleri oluşturmaktadır.

Hatta, Pentagon'un Türkiyeli bilim adamlarına yaptığı son çağrı, bizim gibi ülkelerde sofranın altına da oluşturmaya çalışıldığını gösteriyor. Öyle anlaşıyor ki, "ilim ve irfan" la YÖK üniversitelerinde tanınabilen gözü kapalı gençlerimiz, doktoralarını Pentagon burslarıyla tamamlayacaklar. Yeni araştırma fonlarından paylarına düşeni alıp, Türkiye'nin silahlanma yarışına dolu dizgin katılmasına çalışacaklar. Kuşkusuz Pentagon'un bu konudaki asıl beklentisi, bilimsel katkıdan çok ideolojik destektir.

TÜKENDİ Mİ SESİMİZ?

Reagan'ın "Amerikan gururunu okşama" girişimleriyle beslediği ideolojik ortam, Amerikan halkının şöven kesimlerince destekleniyor. Yıldız Savaşlarının, bu saldırgan politika içinde özel bir konumu var. Hitler'in gözünü boyadığı Alman halkının çoğunluğu gibi, Amerikan halkının önemli bir bölümü de kendisini erken bir zafer sarhoşluğuna kaptırmaya hazır görünüyor: Bir nükleer savaşın galibi ve mağlubu olmayacağı acı gerçeğini unutarak...

Anti-empyralist tepkileri bastırılmış, dünyayı gazetelerin magazin sayfalarından seyretmeye alıştırılmış bizim insanımıza ise Yıldız Savaşları yıldızlar kadar uzak görünüyor bugün. Bizden sonraki kuşaklar, bu projenin gerektirdiği savunma sistemlerinin Türkiye gibi ülkelerde yerleşti-

rilmesiyle topun ağzına sürülürlerse, Yıldız Savaşları kadar bugünün apolitik ortamını da lanetleyecekler kuşkusuz.

Gerger kitabının sonunu, Türk hükümetleri ile ilgili olarak, "Hiçbir hükümetin, 21. yüzyılda ülkemizin geleceğini ve güvenliğini ölümcül tehlikelere atacak taahhütlere girebileceğine ihtimal vermeyen" bir iyimserlikle noktalyor. Ne var ki, Pentagon yetkililerinin, birbiri ardından gazelerde boy göstermeye başlayan demecileri, Türkiye'den beklenen katkıların rastlantılara bırakılmayacağı izlenimini uyandırıyor. Türk hükümet yetkilileri, Yıldız Savaşları konusunda Türkiye'nin konumunun ne olabileceği şeklindeki soruları yuvarlak sözlerle geçiştirmeye özel bir önem veriyorlar. Ve, yakın tarihimiz, Gerger'in de işaret ettiği gibi, Türk hükümetlerinin Türkiye'yi "nükleer top" un ağzına getiren girişimleriyle yüklü.

Galiba iş yine, bu projeye karşı seslerini yükseltebilecek olan anti-empyralist ve barıştan yana yurtseverlere düşüyor. Gerger, ABD'de Yıldız Savaşları'na karşı çıkan bilim adamı ve uzmanlarla dayanışmanın kaçınılmaz bir görev oluşuna dikkat çekiyor. Bunun ilk adımı da, parlak sözlerle maskelenen bu muazzam komplo- nün teşhirinden geçiyor olsa gerek.

Projeye karşı çıkan Amerika'lı bir bilim adamı, "Yıldız Savaşları kavramı ortaya ilk atıldığında gülen bizlerin şimdi ağlaması gerek" diyor. Karşı çıkışa katkıda bulunanlar artmazsa, bir nükleer tehlike karşısında ağlamaya bile fırsat bulamayacağımız anlaşıyor. Gerger'in katkısı ise, Türkiyeli okur açısından azımsanır gibi değil. Pek çok yabancı kaynağın taranması sonucu titiz bir çalışmayla üretilen bu inceleme mutlaka okunmalı: Barış çabasında bizim de tuzumuz bulunsun istiyorsak....

SERĞİ KİTABEVİ

- İlk, orta, yüksek öğrenim ders kitapları
- Bilimsel - sanatsal yayınlar
- Süreli yayınlar
- Kırtasiye gereçleri

HİZMETİNİZDE

Adres: Birinci Beyler Sokak.
Uğur Pasajı 10/B
Tel: 13 72 22 - İZMİR

Ferruh Doğan'ın yeni karikatür albümü, Bir Çizgide adıyla yayımlandı. 1945 yılından bu yana karikatür çizen Ferruh Doğan'ın kırk yıllık çizgi yaşamından örnekleri içeren albümde 210 karikatür var. Bukarikatürleriyle insanın, toplumun, doğanın çelişkilerini, sorunlarını, değişimini çizgi diliyle yorumlayan Ferruh Doğan'ın Bir Çizgide kitabı beşinci karikatür albümüdür.

**FERRUH
DOĞAN**
BİR ÇİZGİDE

Vergi Yasalarında Öngörülen Değişikliklerin Sosyo-Politik Boyutu

izzettin önder

Halen Mecliste bulunan ve yeni bütçe dönemine kadar yasalaşmasına kesin gözle bakılan 16 maddelik tasarı, Gelir, Kurumlar ve Usul Kanunları da dahil olmak üzere, 12 temel vergi yasasında çok ciddi değişiklikler öngörmektedir. Uzun süredir yüksek oranlı enflasyondan geçen ve bütçe açıklarının hemen hiçbir dönemde öngörülen boyutlarda tutulmadığı ekonomimizde, söz konusu değişikliklerin amacının ne olduğunu merak ederek, tasarının "genel gerekçe" sine baktığımızda, şöyle bir açıklama ile karşılaşırız:

"Mali politikanın en etkin aracı vergidir. Dolayısıyla ülkemizin ekonomik ve sosyal şartları göz önüne alınarak, kalkınmaya uygun bir vergi sisteminin geliştirilmesi gerekmektedir.

"Bilindiği gibi, verginin fiskal fonksiyonu yanında, ekonomik ve sosyal görevleri de vardır. Enflasyonla etkili bir şekilde mücadele edilebilmesi, ekonomide bozulan dengenin tekrar kurulabilmesi, teşebbüs ve üretim gücünün artırılabilmesi ve gereksiz tüketimin kontrol altına alınabilmesi için, verginin etkili bir araç olarak kullanılması mümkün ve gerekli görülmektedir."

Ülkemiz, uzun ve yıpratıcı bir enflasyon döneminden geçerken, gerçekten gelir ve kaynak dağılımı açısından çok ciddi bozukluklara uğramış bulunmaktadır. Gelir dağılımı bozukluğu hem bir sosyal huzursuzluk ve adaletsizlik kaynağı, hem de ekonomide tüketim kalıplarının bozulmasına semer veren bir faktördür. Gerçekten tüketim kalıplarının ne denli bozuk olduğu, hiçbir bilimsel araştırmaya gerek kalmayacak şekilde hergün sokaklarda, vitrinlerde açıkça, hatta biraz da müstehzi bir üslup

ile sergilenmektedir. Ayrıca uzun yıllar önce, etkili mücadele ve çalışmalar sonucunda kökü kazınmış gibi bakılan bazı hastalıkların yeniden hortlaması da söz konusu bozuklukların önemli bir göstergesi sayılmalıdır.

ENFLASYON VE DARALAN KAMU HİZMETLERİ

Enflasyon olgusu, sadece özel kesimde gelir dağılımı bozukluğu yaratmakla kalmamakta, fakat kamu kesimi/özel kesim dengesini de birincisi aleyhine bozmaktadır. Giderek ekonomideki nisbi yerini koruyamaz hale gelen kamu kesimi, ya hizmet miktarını veya kalitesini, hatta çoğu zaman görüldüğü gibi her ikisini de birden düşürmek zorunda kalmaktadır.

Gerçekten, hızlı enflasyonist dönemlerde, parasal ölçütlerle kamu kesimi nisbi yerinin küçülmesini sadece bir boyut değişikliği olarak görmek hem sosyal hem de ekonomik açıdan büyük bir gaflettir. Bir defa, kamu kesimi sosyal adaleti sağlamaya yönelik bazı hizmetlerde bulunur. Ekonomide gelir dağılımı bozuldukça kamu kesiminin söz konusu sahalardaki görevi de artar. Enflasyon öyle bir olgudur ki, bir yandan ekonomide gelir dağılımını bozarken, diğer yandan da kamu kesiminde kaynakları kısarak, sosyal görevlerin aksamasına yol açar. Ayrıca, genel anlamda kamu hizmetlerinin çökmesi de, bir boyut ufaltması veya yerini başka faaliyetlere bırakan bir küçülme olarak görülemez. Zira, genel idare, fiziksel ve beşeri altyapı hizmetleri kaynak kullanma açısından özel kesime rakip olabilir, ama ekonomide etkinliği artırma açısından kesinlikle özel kesimin tamamlayıcısıdır. Kamu kesimi içinde yürütülen tüm fiziksel altyapı hizmetleri, eğitim-sağlık gibi beşeri kaynak üret-

me hizmetleri, ekonomide yürütülen diğer yatırım faaliyetlerinin verimliliğini yükseltici hizmetlerdir. Kısa dönemli kaynak mücadelesi göstergesi altında, kamu kesiminin bu hizmetleri etkin olarak görmesinin engellenmesi, ekonomiye uzun dönemde çok pahalıya gelir.

Kamu kesiminin görece olarak küçülmesi ve bunun sonucunda da etkin hizmet göremez hale gelmesi, belki bazı hizmetlerin düzeyinin derhal çökmesi sonucunu doğurmayabilir. Eğitim hizmetinde çok belirgin olarak ortaya çıkabilecek olan bu durumda, bazı marjinal kesitlerde kamu hizmeti kalitesi korunuyor olabilir. Ancak, belirli gruplara sunulabilen bu tür hizmetler, yaygın üretilmediği zaman, ondan yararlanan kesime de kısa dönemli rantlar dışında, uzun dönemde fazla yararlı olamaz. Yaygın bir eğitim hizmeti sağlanmadığı zaman, adacıklar halinde girişilen eğitim üretimi, bu hizmete ulaşabilenlere de uzun dönemde yarar sağlayamaz.

Tüm ülkelerde, bu arada gelişmiş ülkelerde de kamu hizmetlerinin farklı olabileceği ve kalite olarak üst düzeyli hizmetlerden yapısal ve politik sebeplere bağlı olarak, ancak belirli grupların yararlanabileceği doğru olarak ileri sürülebilir. Hatta bu kadarlık ayrıcalıklı işleyişe bakılarak da kamu kesimi üretim ve arzının yansız olmadığı ileri sürülebilir. Ancak, özellikle gelişmiş olan ülkelerde, hizmetin ortalama düzeyi tatmin edici şekilde ayarlanınca, sözü edilen ayrıcalıklı işlem bir marjinal farklılık olarak ortaya çıkmış olur. Oysa, gelişmekte olan ülkelerdeki farklılık, bir marjinal sapma değil, bir var-yok biçiminde belirmektedir. Bundan dolayı, birincilerdeki marjinal farklılık, diğerleri için de uzun dönemde bir dürtü oluştururken, ikincilerdeki zıtlık, böyle bir oluşuma müsait görülmemektedir. Kaldı ki, hizmetin etkin görülememesi, yapıldığı kadari ile harcamayı bir israf niteliğine dönüştürmektedir.

Kamu kesiminin çöküşünün önlenmesi, bol ve emin gelir kaynaklarına dayanması ile olası görülmektedir. Kamu kesiminin böyle bir kaynaktan mahrum olması, sadece kendi hizmet düzeyini çökertmekle kalmaz, aynı zamanda ekonomideki enflasyonu hızlandırarak, söz konusu çöküşü daha da hızlandırır.

Tüm bu düşünceler bizi, yazının başında alıntı yaptığımız, gerekçe pa-

sajının haklılık ve doğruluğuna inanır. Ne var ki, incelemelerimizi bu güzel ambalajın içine doğru derinleştirdiğimizde, içerik-görüntünün, gerekçe ifadesi ile çakışmadığını görürüz. Hatta, incelemelerimize 1985 yılı başında uygulamaya koyulan katma değer vergisi ile ilgili görüşleri de katarsak, döneme hâkim görüş ve felsefenin doku yapısı epeyce aydınlanmış olur. Bu konudaki açıklamalarımızı, Gelir Vergisi Kanununa, Kurumlar Vergisi Kanununa ve vergi iadesi ile ilgili hükümlerine dair ilgili değişiklikleri dikkate alarak yapmaya çalışalım.

KURUMLAR VERGİSİ VE ÖZEL KESİME YENİ KAYNAK TRANSFERİ

Önce kurumlar vergisinde öngörülen değişiklikleri ele alalım. Bu değişikliklerle kurumlar vergisinde öngörülen çok önemli bir nokta, zarar eden kurumun devralınması halinde, bu zararların beş yıl boyunca devralan kurumun kârından indirilebileceğidir. Yine aynı kanunda öngörülen diğer bir değişiklik ile, bir kurumun, iştirak hisselerinin veya gayrimenkullerinin nakde çevrilmesi ile ortaya çıkabilecek kazançların, giderek azalan oranda olmak üzere, 3 yıl boyunca oldukça yüksek oranda vergiden istisna edilmesi söz konusudur. Bu iki nokta bir arada düşünülürse, "vergi harcaması" şeklinde, özel kesime kaynak transferi gerçekleştirilmektedir. Açık olarak yürütülen şirket kurma operasyonundan farklı olarak, vergi harcaması şeklinde yürütülecek bu politikada, bundan böyle ne kadar kaynak kullanıldığı belli olmayacaktır. Böylece, hem vergi geliri azalacak, hem de vergi adaleti bozulacaktır. Kurumların hissedarları, görece olarak yüksek gelir grubuna dahil yükümlüler olarak düşünüldüğünde, bu vergi harcaması mekanizması ile hangi gruba yarar sağlandığı daha iyi anlaşılmış olur.

Gelir Vergisi Kanununda öngörülen ilgili değişiklikleri bir iki konuda görmeye çalışırsak, açıklamaları şu noktalarda toplayabiliriz.

Bir defa, asgari oranda vergi tevkiyatı yapılmış olan menkul sermaye iradı için hiçbir ilave yükümlülük getirilmemekte, bu gelir kalemleri için beyanname vermek dahi söz konusu olmamaktadır. Gelir vergisi sisteminde belirlenen gelir ve menkul sermaye bu yaklaşım, gelir ve menkul sermaye

iradı şeklinde elde edenlerle başka şekilde elde edenler arasında, birinciler lehine ayırım yapmaktadır. Hatta, gelirini menkul sermaye biçiminde elde edenler arasında da, potansiyel olarak yüksek marjinal orana girenlerle, daha düşük marjinal oranlara girenler arasında, bu öneri ile birinciler lehine ayırım ortaya çıkmaktadır. Kurumlar vergisi oranının yüzde 40'tan yüzde 46'ya çıkartılmış olması, bu açığı kapatamamaktadır. Zira, ilave yüzde 6 oranındaki vergi, kurumlar vergisi oranının yüzde 40 olduğu durumda, oluşan menkul sermaye iradı üzerinde yüzde 10 oranında gelir vergisi yükünü ifade eder. Oysa gerek halen uygulanmakta olan vergi tarifesine, gerek öngörülen değişiklik tasarısına göre, ilk gelir dilimi yüzde 25 oranında vergiye tabi tutulmaktadır. Bu duruma göre, öngörülen değişiklik ile, kesinlikle hisse senedi sahipleri lehine bir durum ortaya çıkmış olmaktadır.

VERGİ TARİFESİNDE ADALETSİZLİĞİN PEKİŞMESİ

Gelir vergisi tarife yapısı ile ilgili değişiklik tasarısı, aynı düşünce doğrultusunda, düşük gelir grubuna dahil yükümlüler üzerindeki yükü değiştirmeden, yüksek gelir grubuna dahil yükümlüler üzerindeki yükü hafifletmektedir. Türk gelir vergisi sistemi içinde en geliştirilmiş vergi tarifesini 1963 tarifesidir. 1963 yılı 100 bazına dayalı fiyat indeksleri ile gerekli düzeltmeler yapılarak, 1963 tarife yapısı ile, önerilen tarife yapısı tablodaki gibi karşılaştırılabilir.

Görüldüğü gibi 1963 tarifesini 10 gelir dilimi halinde düzenlenmiş olduğu halde, 1985 önerisi, takriben aynı boyutu beş gelir dilimi halinde kapsamıştır. Buna ilaveten, üst gelir dilimlerinde gelir basamakları çok genişletilmektedir. Ayrıca, marjinal oranlar olarak, 1963 tarifesini yüzde 10 ile yüzde 68 arasında değiştirirken, 1985 önerisi yüzde 25 ile yüzde 50 arasında değiş-

1963 TARİFESİ İLE 1985 ÖNERİSİNİ KARŞILAŞTIRAN TABLO

Gelir Dilimleri (1963)	Oranlar % (1963)	Oranlar % (1985)	Gelir Dilimleri (1985)
187.500,- TL	10		
187.500,- TL	15		
375.000,- TL	20		
1.125.000,- TL	25		
2.250.000,- TL	35		
4.500.000,- TL	45		
11.250.000,- TL	55	25	3.000.000,- TL
16.875.000,- TL	60	30	3.000.000,- TL
16.875.000,- TL	65	35	6.000.000,- TL
21.875.000,- TL	68	40	12.000.000,- TL
30.000.000,- TL		45	24.000.000,- TL
dan yüksek gelir	60	50	48.000.000,- TL
			dan yüksek gelir

mektedir. Nihayet, 1963 tarifesini, fiyat indekslerine göre düzeltilmiş ifadesi ile, 75 milyon liraya kadar artan oranlılık kabul ederek, ondan sonra yüzde 60 düz oranın uygulanmasını amir iken, 1985 önerisi 48 milyon liraya kadar artan oranlılığı sürdürmekte ve ondan sonra yüzde 50 düz oranın uygulanmasını öngörmektedir.

Tüm bu özellikler bir arada ele alındığında, vergi gelirinin gerektiği kadar artmayacağı, vergi elastikiyetinin azalacağı ve vergi adaletinin bozulacağı açıkça görülebilir.

KDV'nin bundan böyle tüm yükümlülere iadesi öngörüldüğünden, şimdiye kadarki uygulama ile ücretli ve sosyal güvenlik kurumlarından pay alan yükümlülerin vergi iadesi ile sağladıkları nisbi üstünlük ortadan kalkmış olacaktır.

Hiçbir yansıma varsayımı yapmadan dahi, bütün bu açıklamalardan şu genel sonuç ortaya çıkmaktadır ki, yüksek gelir grupları üzerindeki kamu finansman yükü görece olarak hafifletilmektedir. Böyle bir politika, bu gruba dahil yükümlülerin yüksek tasarruf oranları nedeniyle özel birikimi artıracağı felsefesine dayalı olabilir. Ancak, görüş bu ise, buna karşı çok ciddi eleştiriler koyulabilir. Bir defa, lüks ve göstermelik tüketimin yüksek olduğu kalkınmakta olan ülkelerde, yüksek gelir grubuna dahil yükümlülerin hafifleyen vergi yüklerini tasarrufa yönelebilecekleri çok kuşkuludur. İkincisi, özel kesimin tüketim kalıpları düzeltilmedikçe, üretim çarpık olarak şekillenir. Üçüncüsü ise, kamu kesimi gerekli kaynaklara kavuşmadığından dolayı, beşeri ve fiziksel altyapı yatırımlarını yapamaz ise, özel kesim yatırımları gereken verimlilikte çalışmaz. Kaldı ki, böyle bir durumda, yukarıda açıklanan kamu kesiminin çürüme ve çöküşü geçerli olursa, bundan, hiçbir ayırıma yer vermeden, tüm ekonomi ve toplum kesinlikle zararlı çıkar. □

Nükleer Santrallar

Teoman Alptürk

Uzun yıllar üzerinde tartışılan Nükleer Santralların yapımı konusunda firma belirlemeye yönelik olarak yapılan bir ön anlaşma ile geçenlerde önemli bir adım atılmıştı. Bu anlaşma Akkuyu Nükleer Santralının yapımı konusunda Kanadalılarla yapılmıştı. Ancak, bu aşamadan sonra konu gelişme hızını ve kamuoyunun ilgisini kaybetti.

Bu arada Türkiye Elektrik Enerjisi sektörünün yapısında önemli değişiklikler oldu. 3096 sayılı yasa çıkartılarak özel sektörün elektrik enerjisi üretim alanında önündeki engeller kaldırıldı. Bugün artık yerli veya yabancı sermaye grupları Türkiye'de elektrik santrali yapabilir, elektrik enerjisini üretebilir, ya da üretimden dağıtımına kadar görev yapabilecek şirketler kurabilirler.

Bir diğer önemli gelişme de ithal taşkömürüyle çalışacak, herbiri 1200 MW gücünde (Keban'ın gücüne yakın) termik santrallerin yapılıp işletilmesi.

Ve özellikle yabancı sermayeye olanak sağlamak için ortaya atılan "Yap-İşlet-Sat" formülü konusunda da çalışmaların sürdürüldüğü bilinmektedir.

Belki de getirilen bu yasal değişikliklerle Türkiye'de Nükleer Santral yapılacak ve 1960'lı yılların başından beri sürdürülen çabaların sonucu alınmış olacaktır.

Biz burada Nükleer Santralın Türkiye'de elektrik enerjisi sistemi içindeki durumunu bir kez daha ele alarak konuyu ana çizgileriyle ortaya koymak istiyoruz.

TÜRKİYE'DE İVEDİ OLARAK NÜKLEER SANTRALLARA GEREKSİNİM VAR MIDIR?

Öteden beri Türkiye'de Nükleer Santral yapımını savunanların en

önemli savları, Türkiye'nin birincil enerji kaynaklarının Türkiye'nin elektrik enerjisi tüketimini karşılamada yetersiz olduğu, önümüzdeki dönemlerde ülkemizde eğer bir önlem alınmazsa enerji darboğazına girileceğidir. Örneğin 1965 yılında Elektrik İşleri Etüd İdaresi'nce hazırlanan "Türkiye'de Nükleer Enerjinin Elektrik Üretimindeki Yeri" isimli raporunda şöyle denmektedir;

"Önümüzdeki 20 yıl içinde hidrolik potansiyelin % 42'si kullanılabilir hale getirilerek bu yolla 38 x 10⁹ Kwh/yıl enerji üretilebilecektir. Bu ise bahis konusu tarihteki talebin % 68,3'ü demektir. Cem'an 1985 yılındaki enerji talebinin % 93,2'si karşılanmış olacaktır.

Görülüyor ki, 1982'de 1,9 ve 1985'te 3,28 milyar Kwh mertebesinde açık vardır. Bu da önümüzdeki 20 senelik devre sonunda enerji ihtiyacımızı birincil enerji kaynaklarımızla karşılamakta güçlük çekeceğiz demektir. Bahis konusu açığın birincil enerji kaynaklarımızın en elverişli gözüken hidrolik imkanları biraz daha zorlamak suretiyle kapatılabileceği gibi ekonomik mukayeseler lehte görüldüğü ve imkanlar elverdiği takdirde fuel-oil veya yeni bir imkân olarak beliren nükleer enerji ile karşılanması mümkün olacaktır."

Ve aynı raporun sonuç bölümünde vakit geçirmeksizin Nükleer Santrallar kurulması öneriliyordu.

Raporun yayınlandığı tarihlerde Türkiye'de elektrik enerjisi üretimi 4,95 milyar Kwh'tı. Bu üretimin ise 2,18 milyar Kwh'ı hidrolik, 2,77 milyar Kwh'ı termik üretimdi. 20 yıl önceden bugünü gören raporu hazırlayanların ne denli ileriye görebildikleri

verdikleri, önerdikleri değerlerde görülmüyor.

Türkiye'deki hidrolik potansiyelin daha % 2'sinin kullanıldığı sıralarda birincil kaynak yetersizliği telaşına düşünülüp Nükleer Santral önerilmesini anlamak olanak dışıdır doğrusu.

1965 yılında hazırlanmış raporda 1985 yılında Türkiye'de 38 milyar Kwh elektriğin hidrolik kaynaklarından üretileceği belirtilmiş, ama 1985 yılında Türkiye'de sudan üretilebilen elektrik enerjisi 13-14 milyar Kwh dolayındadır. Ve bu da son yılların verilerine göre hidrolik potansiyelin % 12'sini oluşturmaktadır.

1970 yılı sonlarında TEK yasasının yürürlüğe girmesiyle Nükleer Santral çalışmaları TEK'e devredilmiştir. 1971 yılı sonlarında TEK'te oluşturulan Nükleer Santrallar Dairesi daha önce yapılan çalışmaları gözden geçirerek 1983-1984 yıllarında bir nükleer santralin üretime geçebileceğine karar verip çalışmaları yoğunlaştırmıştır.

Ve üçüncü yoğun çalışma dönemi de 1980'lerde başlatılmış, 1984-1985'de karar aşamasına kadar gelmiştir.

Bu çalışmalarda dikkati çeken önemli bir nokta ise, Nükleer Santral kurmaya yönelik çabaların yoğunlaşmasının nedense hep Türkiye'nin önemli yapısal değişikliklere uğradığı dönemlere rastlamasıdır.

Yeni bir elektrik enerjisi üretim teknolojisi geçmek için Türkiye'nin elektrik enerjisi üretim-tüketim durumunun çok iyi değerlendirilmesi gereklidir. Eldeki resmi verilere göre Türkiye'nin elektrik enerjisi üretimi için gerekli birincil kaynak potansiyeli 160-170 milyar Kwh'tır. Bunun kesin olduğu söylenemez. Çünkü geçmişte ancak 30-40 MW güce yeter dedğimiz kömür havzalarında bugün 500-600 MW'lık santraller yapılıyor. Düne kadar önemli bir kaynak gibi görünmeyen doğal gaz dayalı 900 MW'lık santraller kuruluyor.

Bunun yanında, 1970'li yıllarda Türkiye elektrik enerjisi tüketimi her 10 yılda 3-3,5 katına katlanırken bu değer son zamanlarda giderek azalmıştır. Örneğin; 1960-1970 döneminde elektrik enerjisi tüketimi 3,1 kat artarken, 1970-1980 döneminde 2,8 kat artmıştır. 1965-1985 döneminin 3,2 katlık artışına karşılık elektrik enerjisi tüketimi 1975-1985 döneminde 2,3 kat artmıştır. Buradan talebin giderek azaldığı sonucu çıkmaktadır. Bunun iki nedeni olabilir. Birincisi talepte doyuma noktasına yaklaşılmıştır. İkincisi ekonomide işler iyi gitmiyordur.

Gerçek şudur ki elektrik enerjisi tüketim talebi tahminlerinde yetersizce gerçekçi davranılmamıştır. Doğal kaynaklarımızın bilimsel verilere dayalı bir envanteri çıkarılamamıştır. Birincil kaynakların bilimsel gerçeklere dayanan envanteri çıkarılmadan, elektrik enerjisi tüketim tahminlerinde ülkenin ekonomik yapısı gözönüne alınmadan yapılan çalışmalar sonucunda yeni bir üretim teknolojisine geçme kararı yanlış olur. Bunun yanlışlığı 1965, 1971, 1980 yıllarında da hep görülmüştür.

NÜKLEER SANTRALLAR UCUZ MU?

Nükleer Santralların, tesis aşamasındaki harcamalarının gözönüne alınmasıyla yapılan bir değerlendirmede en pahalı santral olduğunun saptanmış olmalıdır. Aynı güçte bir nükleer santralin harcamalarıyla 3 adet termik santral veya 5 adet hidroelektrik santral yapılabileceği hesaplanmıştır. İşletme dönemi de hesaplara katıldığında durumun değişmediği görülmektedir.

TEK tarafından yayınlanan "Nükleer Enerji ve Nükleer Santrallar" isimli kitapta finansman koşulları bölümünde aynen şöyle denmektedir:

Nükleer Santralların inşaat süresinin çok uzun olması ve büyük miktarda dış finansman gerektirmesi, gelişmekte olan ülkeler için bir darboğaz olmaktadır. Çoğunlukla döviz ihtiyaçları dış kredi kuruluşlarından karşılanmakta ve santralin ticari işletmeye girişi geciktikçe faizler büyük miktarlara ulaşmaktadır.

Ülkemizde bugüne kadar ki gelişmeler göstermiştir ki hiç bir santral programlanan zamanda hizmete sokulamamıştır. Hatta çoğunda bu süre iki misline kadar uzamıştır. Bu takdirde nükleer santralin pahalı olması ve dışa bağımlılığı (finansman bakımından da) kaçınılmazdır.

Örneğin ABD'de New York yakınında yapılan Shoreham Santralının başlangıç maliyeti 241 milyon dolarken son maliyeti 4 milyar doları aşmıştır.

Gene ABD'de başlangıç maliyeti 267 milyon dolar olacağı hesaplanan Midland (Michigan) santralına sonuçta 4,5 milyar dolar harcanmıştır.

Türkiye'de bugünkü koşullarda başlangıç maliyeti 1 milyar dolar olan bir santralin sonuç maliyetinin bunun 3-4 katına ulaşmasının normal bir gelişme olduğunun kabul edilmesi gerekir kanısındayız.

Bunca geliştirilmesi gereken termik ve hidrolik potansiyel varken Nükleer Santrala bu kadar kaynağın kaydırılması israf değil de nedir?

Santrala girerken...

NÜKLEER SANTRAL GÜVENİLİR BİR KAYNAK MIDIR?

Nükleer Santralların güvenilirliği konusunda önemli tartışmalar vardır. Ve bu santralleri savunanlar uçakla yolculuk yapmanın daha tehlikeli olduğunu belirtmektedirler. Ancak burada hemen belirtmek gerekir ki uçak kazasında veya herhangi bir konvansiyonel santral kazasında yalnız kazanın olduğu yerde hasar meydana gelmektedir. Halbuki nükleer santralda meydana gelebilecek kazanın etki alanı çok daha büyüktür ve geri dönülemez sonuçlar doğurabilmektedir.

Ayrıca, yetkililerince küçük veya önemsiz denilen kazaların mali potresi de çok büyüktür. Örneğin Threos Milas Island Santralındaki arızanın giderilmesi için yapılan harcamalar neredeyse santralin maliyeti boyutuna varmıştır. Türkiye ölçeğindeki ülkeler de benzeri olayların hem çevreye hem ekonomiye vereceği zararın boyutları ölçülere pek sığmaz sanırız.

Nükleer enerjinin ortaya çıkardığı güvenlik sorunları, diğer modern teknolojilerin getirdiği tehlikelerden farklı olup gelecek kuşaklara kadar uzanan bir sorumluluk yüklemektedir.

Artan güvenlik endişeleri ve bunların doğurduğu maliyet artışları nedeniyle nükleer santrallarda pazarlama sorunu çıkmıştır. Siparişler durma noktasına kadar gelmiştir.

NÜKLEER SANTRALLARLA ELEKTRİK ENERJİSİ SORUNU BİTİYOR MU?

Kamuoyunun bir bölümünde Nükleer Santrallarla ülkenin elektrik

enerjisi sorunlarının tamamen biteceği gibi yanlış bir kanaat var. Nükleer Santralların diğer santrallardan pek farkı yoktur. 600 MW'lık bir kömür santrali veya su santrali ne ise 600 MW'lık Nükleer Santralda odur. Yani aynı gücü verir ve aynı üretimi yaparlar.

Ülkemiz için seçilmiş bulunan nükleer santralin yılda kesintisiz 7000 saat çalışacağı belirtilmektedir. Yük faktörünün % 80 olacağı ifade edilmektedir. Verilen değerler oldukça iddialı değerlerdir. Bu santralin konsorsiyumunu oluşturan ülkelere bulunan nükleer santralların dahi yük faktörleri % 80'in altındadır.

SON SÖZ

Ülkemizde Nükleer Enerji üretimi için geç kalındığı savlarına katılmak olanaksızdır. Bugün nükleer santrallar ile elektrik üretimi yapan ülkelere bakılırsa bunların;

1. Birincil kaynakları yetersiz ülkeler,
2. Mevcut birincil kaynaklarının önemli bir bölümünü kullanılır duruma getirmiş ülkeler.
3. İsteddiği tipte santrallara kredi bulamayan ülkeler olduğu görülecektir.

Ne ucuz ne de güvenilir olan Nükleer Santrallara geçmek, erken bir adımdır. Daha Türkiye'nin kullanacak büyük ölçüde birincil kaynağı vardır.

Nükleer Enerji fiyatları diğer enerji türlerinin fiyatlarına göre daha hızlı artmıştır. Nükleer yakıt rezervlerinin önemli bir bölümü 3-4 ülkenin tekelindedir. Nükleer Enerji her bakımdan dışa bağımlılık getirecektir.

Metropollerimizde Ulaşım Sorunları ve Raylı Sistemler

Gökhan Menteş

Büyük kentlerde yaşayanlar için kentiçi ulaşım güncel sorunların en önemlilerinden birisidir. İkinci Dünya Savaşından sonra ciddi bir demografik dönüşüm geçiren Türkiye'de bir yandan ölüm oranlarının düşüşü öte yandan kente göç nedeniyle büyük kentlerin nüfusu yüksek düzeylerde artış göstermiştir. Bu arada motorlu araçların giderek artan kullanımıyla birlikte geniş alanlara yayılan büyük nüfuslu metropoller oluşurken, yerleşme içlerindeki ekonomik ve sosyal etkinlikler arasındaki ilişkileri sağlayan ulaşım sistemleri bu gelişime ayak uyduramamıştır. Özellikle 1970 sonrasında yerli otomotif sanayinin kurulması ve özel otomobil kullanımının orta sınıfa yayılması kentlerde trafik sıkışıklığını ve onunla ilişkili birçok sorunu gündeme getirmiştir -zaman kayıpları, enerji savurganlığı, hava kirliliği, sinirsel ve ruhsal bozukluklar gibi.

1950 sonrasında izlenen karayolu ağırlıklı ulaşım politikası başlangıçta geniş yollar açmak, büyük köprüler kurmak gibi yatırım faaliyetlerini öngörmüş daha sonra karayolu araçlarının kullanımını teşvik etmiştir. Bugün birçok ülkede hala korunan ve oraların kentiçi ulaşımında vazgeçilmez bir yeri olan tramvaylar 1960'lı yıllarda kaldırılmıştır. Başlangıçta önemli hız kazanımları sağladığı için beğeni kazanan karayolu sistemleri araç kullanımının yaygınlaşması, trafik tıkanıklarının sıklaşması, yüksek enerji faturası ve can güvenliğinin azalmasıyla birlikte alternatif sistemlerin gündeme getirilmesini zorunlu kılmıştır. Böylece özellikle 1974 petrol bunalımı sonrasında toplu taşımacılığı geliştirme yönünde girişimler başlatılmıştır. Yeni otobüs alımları, otobüs yolları ve terminalleri, ekspres otobüs düzenlemeleri, toplu taşıma kartları ve henüz uygulamaya geçmemiş olmasına karşın plan-proje çalışmaları sürdürülen hızlı tramvay ve metro çalışmaları bu türdendir. Bu

türden toplu taşıma ağırlıklı girişimler ulaşım sorunlarına yalnızca pahalı karayolu altyapıları ile çözüm getirilemeyeceğinin anlaşılmasının da sonucudur. Öte yandan ulaşımın araçlar için değil, insanlar için gerekli olduğunun tekrar keşfedilmesi (!) kent merkezlerindeki en değerli yerler olan birtakım sokakların yaya bölgelerine dönüştürülmesi gibi olumlu uygulamaların ortaya çıkmasına neden olmuş, ancak yaygınlaştırılamamıştır.

1980'li yıllarda büyük kentlerdeki ulaşım sorunlarının çözümü gittikçe zorlaşan boyutlara vardığını gözlemliyoruz. Ekonomik bunalım nedeniyle zor koşullarda geçimini sürdürmeye çalışan halk tüm sorunlarına rağmen otobüs ve minibüs gibi toplu taşıma araçlarını kullanmak zorundadır. Benzindeki sübvansiyonun kaldırılmasıyla birlikte otomobil kullanımı görece olarak azalmıştır. Bu özellikle sabit gelirlielerin yaşadığı kentlerde trafik sıkışıklığının azalması yönünde bir anlamda olumlu etki yaratmıştır.

Ancak halkın büyük bir kesimi daha rahat, hızlı, güvenilir ve güvenli bir ulaşım sisteminin özlemi içindedir. Kuşkusuz daha rasyonel bir işletmecilikle varolan ulaşım sistemlerinin daha iyi çalıştırılması, daha yararlı hale getirilmesi olanaklıdır ve bu açıdan yerel ulaşım örgütlerine önemli görevler düşmektedir. Diğer yandan toplu taşımacılığa uzun vadeli bir bakış açısıyla daha köklü çözümler getirilmesi zamanı gelmiş ve hatta bazı kentlerde geç bile kalınmıştır. Bugün İstanbul gibi nüfusu 6 milyona varan ve Ankara gibi nüfusu 2.5 milyona yaklaşan metropollerde bu büyüklüklerin gereği olan raylı sistemler işletilebilmeliydi. Geç kalınmış olsa bile bugün her iki kentimizde raylı sistem tesisi için büyük çaplı proje çalışmalarının yapılmakta olduğu umut vericidir. Ancak esas mesele proje çalışmalarının bitiminde

bu sistemlerin yapımı için yeterli kaynak ayrılmasıdır. Bu açıdan değerlendirildiğinde umut kırıcı gelişmeler de izlenmektedir. Örneğin, İstanbul'da boğaz demiryolu tüp tüneli ve metro projesi yapılırken ve buna ek olarak Büyükşehir Belediyesi'nce anahtar teslimi bir hızlı tramvay ihalesine gidilirken, ikinci bir Boğaz köprüsünün temeli atılmış ve 200 km'lik Avrupa-Asya otoyolunun yapımına girilmiştir. Bu arada hızlı tramvay ihalesi de durdurulmuştur. Söz konusu köprü ve otoyol projesi dünyanın ve özellikle Türkiye'nin içinde bulunduğu ekonomik buhran koşullarında savunulması güç bir politik yatırımdır. Böylece İstanbul için metro yapımını en azından geciktirmesi olası bir tercih yapılmıştır. Keşke Türkiye metroları, tüp tünelleri, köprüleri ve otoyolları aynı anda yapabilecek ekonomik güçte olabilseydi...

Kanıma Türkiye bugün raylı sistemler açısından bir eşik noktasındadır. Yayın organlarında Bursa, Adana, Konya gibi kentlerimizde de raylı sistem tesisi yönünde girişimler olduğunu izliyoruz. Gelecekte bu doğrultudaki girişimlerin sayı ve yoğunluklarının artması ve nihayet uygulamaların başlaması kaçınılmaz gözükmektedir. Burada önemli olan ülke kaynaklarının akılcı kullanımı ve Türkiye'ye dışardan aktarılacak bu teknolojinin uygun seçiminin yapılmasıdır. Kentler arasındaki önceliklerin doğru belirlenmesi ve Türkiye genelinde gelecekte oluşacak taleplerin de gözetilerek teknoloji seçiminin yapılması gereklidir. Ancak bugün ülke çapında toplu taşımacılıkla ilgili bir kuruluş olmadıktan sonra raylı sistemler farklı kamu örgütlerinin birbirinden bağımsız girişimleri şeklinde ortaya çıkmaktadır. Halbuki raylı sistemleri tesis eden bize benzer birçok ülke bu teknolojinin doğrudan dış alımı yerine ülke içinde üretimine yönelmiştir. Bunu gerçekleştirebilmek için merkezi düzeyde acil koordinasyon ve kaynak tahsis gerekmektedir. Aksi takdirde 1-1.5 yıl içinde proje çalışmaları bitirilecek olan raylı sistem projeleri uyarınca ya doğrudan raylı sistem araçları dışılamasına gidilecek ya da yine kaynak yetersizliği nedeniyle gecikmeler doğacaktır. Türkiye'de bu araçların (sınırlı bir uzmanlığın dışardan sağlanmasıyla) üretimi için gerekli koşullar vardır. Bütün mesele konunun ivediliği gözönünde bulundurularak bu doğrultuda girişimleri başlatmak ve gerekli kaynakları belirli bir programa uygun olarak tahsis etmektir. Konunun ne denli ciddi ele alınacağını şimdiden söylemek güçtür.

Yaratmanın Karmaşık Süreçleri

Afşar Tımuçın

Yaratma edimi bize bir çırpıda gerçekleştirilen işleri anımsatır. Bir salata yapmak, bir çaydanlık su kaynatmak, bir ağacı budamak, sobaya iki üç odun atmak gibi... Yaratma olayı ilk bakışta bir yazma, boyama, yontma, tellere dokunma olayıdır. Romancıysanız kağıda ve kaleme gereksinmeniz vardır; ressamıysanız size bir tuval ve bir dizi boya tüpü, bir de fırça gerekmektedir; yontucuysanız karşınızda yontulmayı bekleyen kütleyi yontmak için ne bekliyorsunuz... Sanatın kolay olduğuna inanmak sanatla ilgisi olmayanların ve kolay yoldan sanata sığınmışların ortak yanıdır. Buna karşılık gerçek sanat izleyicileri ve gerçek sanatçılar yaratmanın çokça sancılı, en azından karmaşık bir iş olduğunu bilirler.

Karmaşıklığın kökeninde sanatçının estetik nesneyi yakalamasıyla ilgili tutumlar yatar. Çıplak gözle baktığımızda ya da sanata yakın olmayan bir gözle baktığımızda her şey nesnedir, bir yapıdır ve yansı bir nesne, her şeyin dünyasının içindeyizdir, hiç bir nesne bize özel özellikleri varmış gibi görünmez, her nesne bir takım nesnel nitelikleriyle, rengeyle, biçimiyle, kokusuyla karşımızda durur ve tarafımızdan algılanmayı bekler. Bu bir yapı, sanatçının bakışı altında çözülür ve yer yer çokyapılılığa dönüşür. Evet, bu bir yapı, görünüm sanatsal bakış altında değişecek, dünya salt yansız nesneler dünyası olma özelliğini yitirecektir. Sanatçının gözünde dünya nesnel özellikleri kadar özel özellikleri de olan bir dünyadır. Birtakım özel özellikler birtakım nesnel özellikler arasında kendini gösterir. Buna göre estetik nesne kendisini bize özel özellikleriyle gösteren nes-

nedir. Nesneler dünyasında kimsenin göremediğini özel olarak görebilmek: sanatçının ilk işi budur.

Bir nesne her şeyden önce nesnedir, ondan sonra -olabilirse- estetik nesnedir. Bir nesnenin estetik nesne olabilmesi kendisiyle sanatçının gözü arasındaki ilişkiyle olasıdır. Sanatçıyla nesnenin bir bütün oluşturmasına buluşmasıyla estetik nesne ortaya çıkar. Bu yüzden hemen her nesnenin bir sanatçıya estetik nesne olarak görünmesi olasıdır. Demek ki sanatçı her şeyden önce kendi açısından gören insandır, ama her şeyden önce görmeyi bilen insandır. İnsanların pek çoğu pek çok şeyi görmeden geçerken sanatçı birtakım özel görüşümler yakalar. Bu özel görme yeteneğinin nasıl kazanıldığı elbette ayrı bir sorundur. Bir yapıt karşısında, bunu biz de görebilirdik ama aşkol-sun sanatçı ne güzel görmüş duygusuna kapılışımız elbette apayrı bir görme yeteneğiyle ilgilidir. Demek ki, estetik nesne, bizim nesnede herhangi bir değişiklik yaratmaksızın özel bir şeyler belirlememizle oluşur. Sanatta güzel dediğimiz şey de sıkı sıkıya özel özellikleriyle görünme sorununa bağlıdır.

Estetik nesne bazen bir ağacın ya da bir çiçeğin herhangi bir konumunda, herhangi bir görünümünde billurlaşan bir özellikler demetiyle kurulur. Bazen estetik nesne bir duygunun ya da bir insanlık durumunun özel bir çerçevede sezilmesiyle ortaya çıkar. Estetik nesne bazen bir toplumda görülen ya da görülebilecek olan bir ilişkiler ağına apaçıklığında oluşur. Bazen de bir tren düdüğünde ya da trenin tartımlı gidişinde biçimleniveren sınırlı ya da çerçeveli

bir sesler karmaşıklığında belirir. Bu estetik nesneyi en yetkin estetik nesne durumuna yani sanat yapıtı durumuna götürebilmek için görme çabasıdır. Bu çaba estetik nesneyi dağıtıp en yetkin biçimde yeniden kurma çabası olarak belirlenebilir.

Bu süreci, bu estetik nesneyi belirleme sürecini, içiçe bir görünüm ortaya koyan tasarlama ve gerçekleştirme süreçleri izler. Sanatçı, tasarlarken gerçekleştirecek, gerçekleştirirken tasarlayacaktır. Tasarlama süreci, gene de, gerçekleştirme sürecine göre öncelikli süreçtir, ayrıca buzdüğünün görünmez yanı gibi çok daha kapsamlıdır. Önce tasarlama sanatçı, uzun uzun tasarlama, sonra gerçekleştirmeye yönelir, gerçekleştirirken de tasarlama. Tasarlama estetik nesnedeki özel özelliğin geliştirilmesi ve böylece en yetkin biçimde dışlaştırılması yolunda sanatçının bilinen tekniklerle kendi tekniklerini bağdaştırmaya çalışması evresidir. Sanatçı, tasarlayarak, o sonsuz gerçekliğin bir bölümüne dikkati çekmekte yoğunlaşır, böylece anlatmak istediği şeyi çerçevelemiş olur. Yaratmak gerçekliğin bir yanına çerçeve çekmektir. Sanat yapıtı sınırlanmış bir yapı ortaya koyar. Bu sınırlanmış yapı aynı zamanda yoğunlaştırılmış bir bütünlüktür. Yoğunlaştırma, belli bir tutumluluğu ilke edinmek demektir. Çünkü sanat yapıtına gerçekliğin bir bölümü tüm yanlarıyla, tüm ayrıntılarıyla girmez. Yaratmak, seçimler yapmaktır.

Görmek, seçmek ve kurmak: Sanatçının başlıca uğraşlarıdır bunlar. Görmek birinci planda önemlidir. Dufrenne şöyle der: "Lokomotifin gürültüsü Honneger'i ilgilendirdiği kadar ilgilendirmez makinisti. Denizin gürültüsü de denizciyi Debussy'yi ilgilendirdiği kadar ilgilendirmez." Sanatta iyi görmek iyi başlamak, bundan sonra anlatım olanaklarının araştırılması gelir. Anlatım anlamı tam olarak dışlaştırıldığı zaman sanatçı başarmış demektir. "Sözcükler X ışınlarına benzerler, iyi kullanıldıklarında her şeyi gösterirler" der A. Huxley. Kötu ya da tutarsız anlatım -burada anlatımı tüm dışlaştırma tekniklerini içerecek biçimde geniş anlamı alıyoruz- anlamı bir perde gibi örtecektir. Buna göre sanatçılar iyi niyetleriyle değil ustalıklarıyla sanatçı olurlar.

Kübalı Piyanist Prats: "Gerçekçi Müzik Dünyayı Doğru Kavrar"

Söyleşi: Yasemin Çongar

Uluslararası Gençlik Yılı ile Avrupa Müzik Yılı bağlamında, İstanbul'da düzenlenen "Uluslararası Genç Yıllarlar Müzik Festivali'ne katılan 92 yabancı genç sanatçı arasında Pasifik Okyanusu'nun özgür adası Küba'dan da bir konuk vardı. Ülkesinin en ünlü piyanistlerinden 29 yaşındaki Jorge Luis Prats, İstanbul'daki iki dinletisinden sonra, Ankara'da bir, İzmir'de de üç kez dinleyicilerle buluştu. Tüm sanat dalları gibi müziğin de ulusal, evrensel-tarihsel toplam içinde önemli yeri olan ve gerek kendi içinde, gerekse toplumsal kurumlarla diyalektik bir bütünlük oluşturan bir etkinlik olduğunu söyleyen Prats ile, müziğin işlevinden, Küba'daki müzik yaşamına uzanan çizgide söyleşme olanağı bulduk, Prats, "müzik, insan, barış sevgisiyle yüklü bir söyleşi" adını verdi buna.

* * *

■ Geçtiğimiz yıllarda ülkemize gelen Alicia Alonso, Rey Guerra'dan sonra, onca yolu aşan bir Kübalı müzikçiyi daha karşımızda görmek sevindirici. Bize, geçmişinizi ve müzik yaşamınızı anlatır mısınız?

□ 1956'da, yani devrimden üç yıl önce, bir şeker fabrikasının ortasında doğmuşum. Babam ve annem çok yoksul işçilerdi. Hiçbir şeyimiz yoktu, babam kuma-yazmayı devrimden sonra öğrendi. Devrimin çocuğu olmakla öyle şanslıydım ki, 6 yaşında müzik eğitimine başlayabildim. Ülkemde 14 yıl çalıştıktan sonra devlet desteğiyle Moskova'ya gittim. Dünyanın en iyi müzik hocalarını tanıdım, çalıştım onlarla. Sonra Amerika ve Avrupa kıtalarının tüm ülkelerinde, Asya ve Afrika'nın çeşitli yerlerinde konserler verdim. Küba'da şu anda hem bir yorumcu, hem bir müzik eğitimcisi, hem de müziğin ülke

çapında yaygınlaştırılması için çaba veren "Müziksel Oluşum" kurumunun bir çalışanıyım. Şeker kamışı kesen tarım işçilerinin tarlalarından fabrikalara kadar her yere gidip müzik yapan bir kurum bu.

■ Küba'daki müzik eğitimi ile 1959 öncesi ve sonrasında müziğin toplum yaşamındaki yerini biraz daha ayırtılı biçimde dile getirebilir misiniz? Nasıl oluyor da tarlalara, fabrikalara klasik müziği götürüyorsunuz?

□ Küba, Birinci ve İkinci Dünya Savaşları sırasında Avrupa'da çalışamayan pek çok müzikçinin Amerika'ya geldiği dönemlerde, dünyanın en iyi orkestralarını, solistlerini kucakladı. Ama nasıl bir kucaklama? Yalnızca Havana'daki zenginler, soylular, toplumun diğer sınıflarıyla ölçülemeyecek refah düzeyindeki burjuvazi dinleyebildi bu müziği. Devrim ise altyapıyı ve bunun etkisiyle tüm üstyapısal kurumları olduğu gibi, müzik yaşamını da kökünden değiştirdi. Müzik toplumsallaştı. Şimdi herkes ülkenin her yerinde istediği müziği dinliyor, yapıyor, yaratıyor. Devrim öncesi bir işçinin klasik müzik dinlemesi olanaksızdı. Şimdi her şey gibi, klasik müzik de yaşamın gerçek üreticisi olan işçilere ulaşabiliyor. Müzik eğitimi yapmak isteyenler de diğer tüm eğitimler gibi, hiç para ödmeden, 7 yıl ilk dereceli müzik okulundan sonra 4 yıllık konservatuarlara, daha sonra yüksek müzik okullarına devam edebiliyorlar. Ülkenin 14 il merkezinde 14 yüksek müzik okulu var. Latin Amerika ülkelerinden başlayarak, dünyanın çeşitli yerlerindeki şenliklere, toplantılara, derslere, konserlere katılan öğrenciler evrensel bir eğitim alabiliyorlar. "La Nueva Trova (Yeni Truva)"dan, klasik müziğe, folk müziğinden bale müziğine tüm türleri çağdaş bir anlayışla kucaklayan bir kültür politikamız var. Tüm Kübalılar bu

müzik hareketinin içindeler sanki. Sizi kusursuz bir cennetten söz etmiyorum. Eksiklerimiz olduğunun bilincindeyiz. Ama bildiğim bir şey daha var, o da en doğru yolu seçmiş olduğumuz. Latin Amerika'nın tüm diğer ülkelerini gördükten sonra daha iyi anladım bunu. Bolivya'da milyarlarla kürk alan hanımları ve çıplak, aç çocukları görünce böyle bir ülkede klasik müziği burjuvazinin tekelinden kurtarmanın olanaksızlığını anladım. Oysa bizim ülkemize de para gökten yağmıyor. İşçiler üretiyorlar ve bu üretimden gerçek paylarını alıyorlar, müzikten aldıkları gibi. Yalnızca Havana'da, büyük kentlerde değil, en küçük köylerde de gidip çalışıyoruz. Ben Küba'nın en doğu ucundaki küçük Moa kasabasında 1975'te konser verdiğimde tam 25 kişi beni dinlemeye geldi. Geçen yıl, Havana Sinfoni Orkestrası ile yeniden gittik. Bir stadyumda 5 bin kişilik bir dinleyici topluluğuna çaldık. Demek ki görevimiz bu gelişmeyi sağlamak, demek ki doğru yol bu.

■ Peki, Sayın Prats, sizin de söz ettiğiniz gibi Latin Amerika'nın kimi ülkelerinde büyük bir eşitsizlik sürerken, onca yoksulluk varken, müziğin, diyelim ki, folk müziğinin işlevi ne olabilir? Ya da müzik genel anlamda nasıl bir toplumsal işlev üstlenir?

□ Klasik müziğin, ne yazık ki, bir lüks olduğu bu ülkelerde, halkın kendi müziği var tabi. Bestelenmemiş, yüzyıllar içinde oluşmuş müzik. Bir de örneğin Küba'da doğup, tüm Latin Amerika'yı saran bir Yeni Türkü akımı var, bunu izleyen bir protesto şarkıları geleneği oluştu. Tüm bunlar, ezilen insanların savaşımını güçlendirebilen, başkaldırısına dönüşebilen toplumsal olgulardır. Yerleri çok özeldir. Zaten, müziğin hiçbir türü, klasik müzik de dahil, bir hobi, zaman geçirme aracı değildir. Olamaz. Konuya felsefesal açıdan yaklaşalım. Ben diyalektiğe inanırım. Sürekli değişime, zincirleme bağlantılara ve karşıtların birliğine. Bu anlamda piyano çalmam siyasal yaşamımdan soyutlanabilecek bir uğraş değildir. Ben ülkemizin sisteminin bir sonucuyum. Tarihsel an'ın bir parçasıyım. Müziğim de öyle. Müzik, diyalektik bir biçimde toplumsal mesajını da içerir. Ama diyeceksiniz ki, Chopin çalıyorsunuz, bunun'a devrimin ilgisi ne? Chopin'le devrimin ilgisi yok. Devrimle ilgisi olan benim ve benim bütünleştiğim halk. Chopin'i tarihsel süzgeçten geçirerek

"Klasik müziği burjuvazinin tekelinden kurtarmak..."

algılayan ve sürekli değişim içinde yeni müzikleri oluşturan toplum.

■ Yeni müzikler deyince, sözü mentalizm, fütürizm gibi akımlara getirmek istiyorum. Bir de önemli bir yayınlığa ulaşan elektronik müziğe. Bu müzik akımlarını nasıl değerlendiriyorsunuz?

□ Müzik yaşamın dönüştürülmesidir. Orta Çağ'da kilise çevresinde mistik yaşamın dönüştürülmesi olarak kaldı. Bugün artık, makineler, bilgisayarlar, uzay araçları dönüştürülen yaşamın içinde yer alıyor. Ben yeni müzik akımlarını, elektronik müziği, deneysel çalışmalar olarak dikkatle izliyorum. Bunların önemi yadsınamaz. Yeter ki, değişiklik adına yeni biçimler arayışına, biçimcilğe dönüşmesin iş. Değişen yaşamın kendisi yeni biçimlerde anlatımını bulsun. Gerçeklikle bağıntısını koparmasın müzik. Halkın, toplumun ezgilerinden tümüyle uzaklaşmasın.

■ Müzik gerçeklikle bağıntısını sürdürsün diyorsunuz. Nedir müziğin gerçeklikle bağıntısı? Müzikte gerçekçilik nedir? Halk ezgilerinin klasik müzikte yeniden üretilmesinin bu bağlamda bir önemi var mı?

□ Gerçeklik ve gerçekçilik kavramları bir bakıma yakın birbirine. Gerçekliği, nesnel dünyayı doğru kavrayan bir müzik nerdeyse, gerçekçilik oradadır. Müzik açısından gerçekçilik, diğer sanatlarla göre daha esnek yorumlanabiliyor. Müziğin anlatımının soyutluğundan geliyor bu. Ama

her şey bestecinin dünya görüşünde, yaşama genel yaklaşımında bütünleşiyor. Toplumu tarihsellik içinde doğru tanıyan kişi, gerçekçi müzik üretiyor. Bu konuda ben bazı kitapsal sınıflamalara karşıyım. Örneğin, J.S. Bach benim için Chopin'den bile daha romantiktir. Ama Bach barok olarak tanımlanır. Nedir barok müzik? Çok seslilik, karmaşık düzen ve orglar çağrıştırır insana. Bach, yaşamını notalara yazan, hem de doğru kavrayarak yazan bir adamdır. Bunun için de gerçekçidir bana göre. Yani gerçekçi ve romantiktir benim gözümden. Sorunun ikinci bölümüne gelince, bunu bana başkaları da sordu. "Halk ezgilerinin klasik müzikte kullanımı doğru mu?" diye. Elbette doğru. Böyle olmasının gerilik sayıldığını duyuyorum bazen. Ne büyük hata. Tüm büyük besteciler, Bach'ı, Chopin'i, List'i, Çaykovski'si halk müziğini yapıtlarına sindirmişlerdir. Bir müzikçi müziğini nereden alacak... toplumdan tabi. Gerçekçilik budur işte. Kuşkusuz bir dönüştürme söz konusu. Ama raslamsallık müzikte önemsizdir. Müziğin anlamı vardır. Benim savundüğüm müzik bu müziktir.

■ Sayın Prats, biliyorsunuz, Uluslararası Barış Yılı'na giriyoruz. Son olarak müziğin evrensel işlevini, barışa katkısını ve müzikle barış arasındaki ilişkiyi dile getirir misiniz?

□ Üç tümceyle yanıt vermek istiyorum. Müzik ve barış birlikte yürümektedirler. Biz barışı yeğleriz her zaman ve bu müziktir. Barış tüm müzikler içinde en güzeldir.

ONBİRİNCİ TEZ KİTAP DİZİSİ

11 TEZ

ONBİRİNCİ TEZ KİTAP DİZİSİ

1

Uluslararası Yayıncılık
Klodforer Cad. 31/5 Çarşafolu
İstanbul, Dağıtım: Cemmay

1

BUNALIM AZGELİŞİMİLİK DEVLET

Çoklu L. Yılmaz
Populizm
Tarihselizm
Üçleme

Halkın Gelişip
Üçleme Dünya'da
Demokrasi

Avrasi Şişkin
Kır ve Bunalım

Yeni Anı
Düzenleme
Birikim, Bunalım

Çoklu Yılmaz
Sosyalizm
Feminizm

Halkın Anı
Kapitalizm
Tarihselizm

Yeni Anı
Tarihselizm
Birikim, Bunalım

Çoklu Yılmaz
Tarihselizm
Birikim, Bunalım

Yeni Anı
Tarihselizm
Birikim, Bunalım

Sorun Yayınları

Kuruluşunun onuncu yılında sunar:

Boyacı Ahmet Sok. No: 12/307
Çemberlitaş-İst.
5112455

★

V. İ. Dobrenkov

**ERIC FROMM'UN
ve
YENİ-FREUDÇULUĞUN
ELEŞTİRİSİ**

★

Sırrı Öztürk

**İLERİCİ
YAYINCILIĞIMIZIN
SORUMLULUĞU**

Dağıtım: İstanbul, CEMMAY
Ankara, ADAŞ - İzmir, DATIÇ
Cumhuriyet Kitap Kulübü (160)

M. Tali öngören : "Sinemada Kan Davası Sona Ermelidir"

Söyleşi: Erkut Tanrıseven

■ Geçenlerde bir haftalık dergide "Kan davası bitecek mi?" başlıklı, Türk sinemasındaki yönetmen ve eleştirmenleri konu alan, bazı yönetmen ve eleştirmenlerin görüşlerini bildirdikleri bir yayın vardı. Siz bu konuda, Türk sinemasının dününü ve bugünü de kısaca değerlendirerek, neler söylemek istersiniz?

□ Aslında ben bu savları pek önemsemiyorum. Yalnız şu bir gerçek ki, sinema yazarlarımızla sinema yapanlar arasında belli dönemlerde büyük uçurumlar açılmış. Gerçekten, Türk sinemasıyla ilgili belli bir kesim, sanırım 60'lı yılların ortalarında, sinemamızın yine belli yönetmenlerini ağır biçimde eleştirmişler. Bu eleştiriler sözkonusu sinema yönetmenlerinin üzerinde derin etkiler bırakmış ve onların tepkileriyle de, adına "kan davası" diyebileceğimiz bir olay başlayarak günümüze dek gelmiş. Şimdi, film yapanların ve bu filmlerin eleştirilmesi olanaksız. Eğer bir tartışma olmazsa, o filmlerin hiç bir değer taşımadığı bile ileri sürülebilir. Ama bizim sinemamızda bu çizgide yapılan eleştiriler ve filmler, çok keskin hatlara sahip kavgalara neden oluyor. Yalnız günümüzde bu kavga sinema eleştirmenleri, sinema yazarları tarafından sürdürülüyor da, daha çok bunları sürdüren eskiden film yapmış kişiler oluyor. Çünkü Türkiye bu tartışmaların başladığı günlerden, içinde bulunduğumuz döneme gelinceye kadar, tüm zorluklara, olumsuzluklara karşın belli gelişmeler göstermiş. Kanımca 60'lı yıllarda eleştirilmiş olan yönetmenler, biçimsel bakımdan olumlu filmler yapsalar bile, toplumsal bakımdan oldukça geride kalmışlar. Bu arada sinemamızda çok da ilginç bir gelişme görülmüş. İşte biz, bu gelişmeye yolaçanlara genç yönetmenler diyoruz. Artık çoğu genç olmayan bu yönetmenler bir akım

oluşturamamışlar gerçi, ama yine de 60'lı yıllarda eleştirilmiş yönetmenlere oranla sinema açısından belli arayışlar içine girmişler. Ne var ki, bu arayışlar belirli gelişmeleri tam olarak sağlayamamışlar ve derin izler de bırakamamışlar. Şimdi sinemamızdaki bu arayışı önemseyen yönetmenleri desteklediğimiz için, 60'lı yıllarda eleştirilmiş olan ve bu arayışı ortaya koyamamış yönetmenlerde bir kuruntunun yaratılması kendiliğinden oluşmuş. Bu yönetmenler yurtdışında büyük ödüller kazanan arayış sahibi yönetmenlerin ürünlerini de kötülüyorlar. Genç yönetmenlerimiz ise dışarıda ödül kazanan filmleri ile gerçekten içtenlikle sinema dilini geliştirmeye çalışıyorlar. Ek olarak da, çok taze, yeni ve saygıyla karşılanması gereken bir dünya görüşünü savunuyorlar. Bu bizim sinemamız için çok olumlu, çok canlı bir olgu. Yani 60'lı yıllardaki yönetmenlerin yaptıkları gibi, sinemada biçimsel bakımdan bazı üstünlüklere sahip olmak da olumlu bir nokta, ama buna ek olarak bir de taze bir dünya görüşünü getirdikleri zaman genç yönetmenler, eski yönetmenlerin bence çok önüne geçmiş oluyorlar. Evet, şimdi sinema yazarları ve eleştirmenlerinin arasında kimileri de bu dünya görüşünün etkisi altında kalıyor ve bunu desteklemek istiyorlarsa, elbette bu genç yönetmenleri savunacaklardır. Bu durum, bence daha yaşlı olan öbür yönetmenlerin üzerinde olumsuz etkiler yaptı ve onların gereksiz kuruntularadüşmelerine yol açtı. Ama bu gibi bir "kan davası"nın sorunlu sinemamızın önüne bir başka sorun çıkardığını unutmayalım.

■ Yetmiş yılı aşan tarihinde sürekli sorunlarla boğuşmuş ve boğuşan bir sinemadır Türk sineması. Yıllarca bir

çocuk gibi emekleyip durmuş, bazen perdeyi aralar gibi olmuşsa da, bir türlü düzenli bir gelişme gösterememiştir. Ancak son yıllarda ortaya çıkan, içinde bulunduğu pek çok soruna karşın umutlu bir gelişme var sinemamız adına. Yeni arayışlara girmiş bir sinema, şenliklerde ödüller kazanan, batıda hakkında yazılar çıkan bir sinema ile karşı karşıyayız. Şimdilerde batıdaki sinema adamlarına sorduğumuzda, eskiden olduğu gibi, "Türk sineması üzerine mi? Böyle bir şey var mı ki..." yanıtıyla karşılaşmadığımız gibi, ona sahip çıktıklarını görüyoruz. Bunlar olumlu gelişmeler. Buna karşın, örneğin Atilla İlhan, bunun bir politik oyun olduğunu söylüyor ya da yöresel özelliklerden dolayı bu ödüllerin kazanıldığını söyleyenler var...

□ Bunun bir politik oyun olduğunun ve dışarıda ödül kazanan filmcilerimizin oralarda adamlarının olduğunun söylenmesi, bence çok saçma ve hiç bir zaman kabul edilemeyecek bir durum. Yalnız şunu söyleyeyim, dışarıda ödül kazanan filmcilerimizin çok sayıda yandaşı var. Ama bu demek değildir ki, dışarıda ödül almış filmlerimizde sinemasal hata ve yetersizlik yok. Yurtdışında bu filmleri destekleyen, bu filmleri ve filmcilerimizi savunan kişiler de bu hatalar üzerinde duruyorlar. Ne yazık ki, bizim yönetmenlerimiz, yazarlarımız bu filmlerin yetersizliklerini ayrıntılı bir biçimde ortaya koyamadılar. Ama bu bir suçlama değil, çünkü Türkiye'de sinema yapmak, hem politik, hem ekonomik, hem de sanatsal engellerden ötürü çok zor bir olay. Böyle olduğu için belki, yurt içinde ve yurtdışında başarı kazanan filmleri koruma kaygısıyla, onları yeterince inceleyemedik ve değerlendiremedik. Eğer Atilla İlhan, Halit Refiğ, Ertem Eğilmez gibi bu filmleri savunan eleştirmenlere karşı çıkan sanat adamlarımız, bunu belirtecek bir eleştiri getirirler, kendilerine söyleyecek bir sözüm olamaz, ama kalkıp da işin içinde bir entrika olduğunu söyleyenlere ve bu filmlerin yurtdışında ödül kazanmalarının nedenlerini, işte Türkiye'yi kötü gösteren filmler olduğu için ödül kazanıyor diyerek kötüleyenlere kesinlikle saygı duymuyorum. Yalnız yine de şunu yineleyeyim, kendi kendimizi eleştirmeye önem vermemiz gerekiyor. Bu filmler yeterince değerlendirilmeden desteklendi. Belki kimi yönetmenlerimizde kendilerinin kusursuz olduğu izlenimini yaratmış olabilir bu destekler. Yusuf Kurçenli Nokta'daki açıklamasında şöyle bir şeyler diyor: "Ben sinema yazarlarının övgüsü-

ne sahip olmuş bir yönetmenim. Bekledim ki, diğer yönetmenler de desteklensin." Şimdi, Kurçenli de çok yeni bir yönetmen. Şimdiye dek iki film yaptı. İlk filmini izledikten sonra da kendisini destekleyen yazılar yazarlar arasında ben de vardım. Buradaki ince nokta şu: Bu demek değildir ki, Yusuf Kurçenli üçüncü filminde de çok başarılı olacak -umarım olur- ya da şimdiye kadar çevirdiği filmlerde hiç hata yok. Ama, bu kadar zor koşullar altında ortaya çıkan ve belli bir çizgiyi tutturmuş olan bir filmi destekleme kaygısı, bence çok uygar ve içtenlikli duygulardan biri. Bunu yönetmenlerin yanlış anlamamaları gerekir, ama bunu nasıl sağlayacağız?

■ Bugün eleştirmenin tüm sanatların ayrılmaz bir parçası olduğu bir gerçek. Eleştiri, bir sanat yapısını, öncelikle eleştirilen şeyin kendi özel bilgisine, sonra felsefeye, tarihe, ekonomiye vb. yaslanarak, tarihsel ve toplumsal konumuna oturup değerlendirme anlamını taşıyor, diye düşünüyorum. Siz bu işe uzun yıllardır emek vermiş bir kişi olarak, sinema eleştirisi konusunda neler söylemek istersiniz? Bir de sizce eleştirmenin Türk sinemasına ne gibi etkileri olmuştur?

□ Türkiye'de yalnız sinema alanında değil, diğer alanlarda da yeterli bir eleştiri kurumunun oluştuğunu söylememiz biraz zor. Bence sinema eleştirmenliği ya da herhangi bir sanat dalının eleştirmenliği, yalnız o sanatın biçimsel yapısı üzerine kurulamaz. Burada tabii, ideolojik bir durum ortaya çıkıyor. Öyle filmler biliyoruz ki, özellikle Amerikan sinemasında, çok büyük üstünlükler taşıyor, ama içerik olarak hiç bir şey yok. Oysa bizim gibi ülkelerde bence, bir eleştirmenin aynı zamanda önemli görevi, eleştirisini yaptığı sanat yapısının özünü de değerlendirmesidir. Konuşmamızın başında belirttiğimiz "kan davası"nın kökeninde de bu yatıyor bence. Sorunuza yeniden dönecek olursak, bence ülkemizde iyi sinema eleştirisi az sayıda yapılmasına karşın, çok büyük etki yaratmıyor. Çünkü eleştirmen, film yapanlara değil, halka ulaşması gereken değerlendirmeler yapmalıdır. Oysa, bildiğiniz nedenlerden ötürü eleştirmen, bir yayın organında yazdığı yazılarla halka değil, daha çok film yapan kesime ulaşıyor ve film yapan kesimden tepki alıyor. Yani halk eleştiriye okuyarak sinemaya gitmiyor.

■ Türkiye'de bir yandan bir başka sorun daha var: Dünya sinemalarını izleyebilmek gibi bir sorun. Sinema tarihini bilmek gerekiyor. Ancak, son

zamanlarda video gibi bir olanak var. Eskiden dışarı giden eleştirmenler böyle bir olanağa sahip olabiliyorlardı. Bu nedenle, Türk filmlerini değerlendiren, eleştirmenin yeterli olduğu kanısında mısınız? Bir de şunu eklemek istiyorum: Geçenlerde, anımsarsanız, Fransa'da eleştirmenler birleşerek gazeteye ilan verdiler, bir film izlenmesi konusunda. Yani böyle bir görevi de var eleştirmenlerin, bir filmi desteklemek, bunu nasıl değerlendiriyorsunuz?

□ Birinci noktada, eleştirmenlerimizin genelde yeterli olduğunu söylemek bence olanaksız. Sinema yazarı olarak buna ben de dahilim. Tüm olanaklara karşın, yine de yurtdışındaki yayınları izlemek mümkün olmuyor. Bunu çeşitli yetersizlikler nedeniyle yapamıyorum. Diğer sinema eleştirmenlerinin de aynı durumda olduğunu sanıyorum. Ama sinema eleştirmenlerimiz böyle bir arayış içindeler belki. Bence onlar, yanlış yapmaya çalışarak filmleri değerlendirmeye çalışıyorlar, ama hem elde olan, hem de olmayan yetersizliklerden ötürü, bu eleştirilerin çok fazla açıklayıcı ve yönlendirici olduğunu söyleyemeyiz. Eleştirmenlerin bir filmi desteklemeleri sorununa gelince, yurtdışından verdiğiniz örneğe yakın bir dayanışma Türk sinema yazarları arasında yok. Bunun belli nedenleri var herhalde, ama yine de dört-beş kişi bu açıdan hem de oldukça uzun yıllardan beri iyi örnekler verdi sanıyorum.

■ Buradan siyasaya geçerse, bildiğiniz gibi, sinemanın siyasayla ilişkisi sık sık tartışılan bir konudur. Belki de bu bir yandan sinemanın diğer sanatlardan daha fazla günlük yaşamla içiçe olmasından kaynaklanıyor, ya da coğrafi yayılma gücüyle daha çok insana ulaşabilmesinden, ulaştığı insanları daha fazla etkilemesinden. Çünkü, sinema bütün sanatları da içinde barındıran bir sanat aynı zamanda. Diğer yandan ise, kendisinin bir endüstri olması açısından ve bununla ilişkili olarak ekonomiye bağlanmasından ve siyasaya kadar da uzanmasından geliyor sanıyorum. Ülkemizi gözönüne aldığımızda sinema ve siyasa sözcükleri sizce ne gibi şeyleri imliyorsa, bu konuda neler söylemek istersiniz?

□ Bu konuda şöyle düşünüyorum: Sinema gerek üretim ilişkileri açısından, gerek yarattığı etkiler açısından yaşamın kendisi. Yani bence başka hiçbir sanat dalı yaşamla bu denli içiçe değil. Her sanat dalı yaşamla ilişkili, ama sinema değin yaşamın içine giren bir sanat dalı yok. Üstelik sizin de belirttiğiniz gibi, sinema-

nın sanatsal yanının dışında bir endüstri, ticari yanı da var. Diyeceksiniz diğer sanatların yok mu? Hepsinin var, ama bunlar sinema değin geniş boyutlu değil. O bakımdan sinema, her ülkede, sanıyorum en azından benim gördüğüm her ülkede, siyasanın da reddedilemez bir parçası olmuş durumda. En iyi bilinen örnek şu: Bugün ülkemizde her sanat dalı üzerinde sansür olmasına karşın yalnız sinema üzerinde resmileştirilmiş bir sansür var. Bu arada sansür kalsın diye belli bir dünya görüşüne sahip sinema yazarlarının açtığı bir mücadele de var. Ama bu mücadeleye karşın sansürün bu düzen sürdüğü sürece kalacağı beklenmemelidir. Tabii sinema yaşamın vazgeçilmez bir parçası olduğundan ötürü, aynı zamanda belli bir siyasanın uygulanmasında da çok etkin rol oynayan sanat dalı oluyor.

Siyasal düzenin getirdiği sansüre uygun çizgide ürün vermeyi, o sansüre girmeden önce sanatçının kendi kafası içinde yaratması. Bu da ayrıca bizim ülkemizde en belirgin olarak sinemada var. Bence devlet sansüründen daha korkunç olan bu. O siyasal sansür nedeniyle, yaratıcı insanın kafasında bir sansürün oluşması. Bunu Türk sineması belirgin olarak yaşamış ve yine belli arayış içinde olan, belli dünya görüşüne sahip olan yönetmenlerimizi ve sinema eleştirmenlerimizi kınayan filmciler, özellikle bu iç sansürü çok daha belirgin olarak kafalarının içinde yaratmışlar. Belli bir dünya görüşüne sahip olamamalarının nedeni de bu. Çünkü kendi kafalarının içindeki sansüre uygun filmler üretip, devletin sansüründen geçmeyi amaçlayarak, o belli arayışlar içinde olan filmcilerimizin çok uzağına kalmışlar. Sanıyorum bunu kendileri de göremiyorlar. Bu belki onların ellerinde olmadan, kendi kafalarında oluşturdukları bir durum. Ama en azından belli arayışlar içinde olan öbür filmcilerimiz bunu aşmaya çalışmışlar. İşte kimi sinema yazarları, bir de bu nedenle olumlu dediğimiz genç sinemacıların peşinden gidip, onları desteklemeyi amaçlamışlar. Bugün televizyonda izlediğimiz berbat Türk filmlerini yapan yönetmenlerden kimilerinin bu denli çapsiz olduklarına inanmıyorum ben. Ama bu denli berbat film yapımlarının bir nedeni de belli dünya görüşleri olmamasından, belki de cesaretlerinin olmamasından kaynaklanıyor. Kendi kafalarında yarattıkları sansüre uyarak bu filmleri yaratmışlar ama buna karşın yıllarda çok gelişeceğine inanıyorum. □

Sinemada Eleştirmen - Yönetmen Çekişmesi

Oğuz Onaran

Sinemada eleştirmen-yönetmen çekişmesi ne yeni bir olaydır, ne de Türkiye'ye özgü bir olaydır. Zaman zaman çok okunan, etkili bir eleştirmenin yazdığı bir filmin satışı açısından çok zararlı olabilir, filmin yönetmeni de açar ağzını, yumar gözünü (La Luna olayı gibi). Bazen kendi ülkesinde pek beğenilmeyen bir film başka bir ülke eleştirmenlerince göklere çıkarılır, bir eleştirmenin verdiği bir filmi bir başkası çok tutar. Ama genellikle daha çok film yapanlarla eleştirmenler arasında sürtüşmeler olur. Bu da sinemanın doğasından ileri gelir. Öteki sanatlarda sanatçı ürününü verirken toplumun hangi kesimi için bu ürünü yaptığını az çok bilir, bu ürünü pazarlayanlar da ne kadar satacağını az çok kestirebilirler. Oysa sinema sanayii az bir satışla yetinecek bir sanayi değildir. Filmin ortaya çıkışı büyük para gerektirdiğinden satışı da çok olmalıdır. Dolayısıyla sinemada her zaman "risk" etmenini göz önünde tutmak gerekir. Bu yüzden de filmlerin çoğu "ortalama" bir izleyici düşünülerek yapılır, böylece yapımcı, dünyanın her köşesinde yediden yetmişe herkesin filmi rahatlıkla izlemesini sağlamak ister. Bu kaygı da daha önce yapılanlardan çok ayrılmadan, insanları gözü açık düş görmeye iten, onları rahatsız etmeyen filmler üretmeye götürür. Böyle filmleri de eleştirmenler genellikle beğenmez. Bunca riski göze alıp filmi yapmış olan yapımcılar, yönetmenler, bir de karşılırları "olmamış bu" diye kestirip atan bir eleştirmen çıkınca, elbet öfkelenirler.

Gerçekten de, dünya sinemasına şöyle kuşbakışı bakacak olursak, yıldızları, teknisyenleri, yapımcıları, kendi yayın organlarıyla eleştirmenleri, kendilerine özgü bir sinema görüşleri olan bir "ticari" sinema dünyasıyla bunun yanında daha az sayıda izleyicisi olan sinema kulüpleri, "sanat sinemaları", yayın organlarıyla eleştirmenlerden oluşan "ayrı" bir sinema dünyası görürüz. Son yıllarda

üniversite ya da film okullarının da bu ikinciler yanında yer alması, sinemayla ilgili ciddi yayınların, araştırmaların, tezlerin artması, bu ikinci "dünyanın" önemini artırmıştır. Çözümleme amacıyla ayırdığımız bu iki dünya arasında aslında etkileşimler, "kız alıp vermeler" olmaktadır elbet; birbirinden apayrı iki dünya değildir bunlar.

Ama daha çok 1960'larda Türkiye'de görülen bu olay hiç değilse bir süre bu iki dünyanın birbirinden kopmasına yol açmıştır. Zaten başlangıçtan beri Türk filmlerini beğenmeyen eleştirmenlere karşı yönetmen/yapımcıların olumsuz bir tutumları vardı, aralarında çekişmeler oluyordu. Buna bir de yönetmenlerin bir kesimiyle Sinematek yöneticileri ve eleştirmenler arasında "ulusal sinema, halk sineması" adı verilen bir akım yüzünden çıkan kısır bir tartışma ve çatışma eklenince bu kopukluk iyice artmıştı. Düşünceden çok coşkusal duygusal bir ayrılıktan kaynaklandığını düşündüğüm bu kopukluk her iki tarafa da zararlı olmuş, bir süre sonra da yeni film yapanlarla eleştirmenler arasındaki ilişkiler artık kapanmaya başlamıştır.

Açıklamaya çalıştığım gibi, bu çekişmenin asıl nedeninin filmleri temelde bir ticari "meta" olarak görenlerle temelde bir kültürel-sanatsal ürün olarak görenler arasında her zaman olagelen bir sürtüşmeden kaynaklandığını sanıyorum. Bunun yanında bir de Türkiye'ye özgü, kültürel nitelikte başka bir kopukluk var mıydı acaba? Cumhuriyetin ilk yıllarında -Tanzimattan beri süregelen Batılılaşma akımının devamı olarak- kamusal bir siyaset diye uygulanan kültürde de Batılılaşma çabalarının sonucu, Yunan-Latin kültüründen başlayarak Batı kültürünü öğrenen, sonra oradan Anadolu-Osmanlı-Türk kültürüne gelenlerle Batı kültürünün ürünlerini tanımadan, doğrudan doğruya Anadolu-Türk kültüründen gelen kimseler arasındaki bir çekişme de olabilir mi?

Bu ikincilere, Ahmet Hamdi Tanpınar'ın nedenlerini çok iyi açıkladığı gibi¹ roman ve romana çok yakın bir sanat dalı olan film çok yabancı birer sanatsal biçim gelecek, bu gibi kimseler bu ikisini bir türlü bir yere oturtamayacaklardır.

Biraz da eleştiri gerekli midir, eleştirmen ne iş yapar sorusuna karşılık aramaya çalışalım. Bana göre eleştirmen iki işlev görür: Önce, gördüğü filmi açıklamaya, izleyicilere anlatmaya, yeni deyişle 'okumaya' çalışır: Bunu da çeşitli biçimlerde yapabilir. Psikoanalitik yöntemi kullanarak filmdeki imgeleri açıklayabilir, tarihsel yöntemi kullanarak filmin belli bir dönemdeki yerini, ortaya çıkış nedenlerini, filmi yapanın kişiliğini, geçmiş filmlerini, bu filmi yapmakla elde etmeye çalıştığı amacı gösterebilir, filmin çeşitli akımlardan hangisine girdiğini açıklar, bu iki yöntemi birlikte kullanarak film yapanın kişiliğini ele alıp onun psikoanalitik bir yorumunu da yapabilir, yapısalcı yöntemi kullanarak filmdeki izlekleri ortaya çıkarabilir, karşıtlıkları sergiler, dolayısıyla filmle toplumsal-iktisadi öğeler arasında koşutluklar kurabilir, göstergebilimsel yöntemleri kullanarak filmin kendine özgü görüntü düzenlemeleri, alıcı devinimleri, ışık, renk, kurgu, vb. gibi özelliklerini göstererek filmin anlamını, yönetmenin dilini açıklayabilir.

Eleştirmen eleştirisini burada bitirebilir. Böylece filmin izleyicilerce daha iyi anlaşılmasını sağlamış olur. Film yapanla izleyiciler arasında bir köprü işlevi görmüş, filmi başka bir dile çevirmiştir. Ama bundan başka eleştirmenden bir de o filme ilişkin estetik bir yargıda bulunması, filmi değerlendirmesi istenir. İlk işlevde eleştirmen daha çok bilimsel yöntemler kullanmıştır, buradaya artık estetik alana geçecektir.

Bu ikisini bu örnekte olduğu gibi ayırmak her zaman kolay değildir elbet, ama eleştirmenlerin dikkat etmeleri gereken bir noktadır bu. Yoksa bir film üstünde kolay kolay tartışılmaz, değer yargısıyla "görgül" önermeler birbirine karışır.

Görüldüğü gibi, filmi yapanlarla izleyiciler arasında filmin daha rahat anlaşılmasını sağlayan bir bağ kurduğu için eleştiri gereklidir. Ama filmin değerlendirilmesi dolayısıyla filmin satışı ya da filmi yapanların değerlendirilmesi için içine girince yönetmen-eleştirmen çekişmesi de başlar. Ama bu çekişmeyi fazla büyütmemek, bir "kavga" haline dönüştürmemek her iki taraf için de yararlıdır elbet.

(1) Ahmet Hamdi Tanpınar, 19. Asır Türk Edebiyatı Tarihi, İstanbul, Çağlayan 1976, s.23-33

Gençlik ve İletişim Sorunları

Hıfzı Topuz

Neden gençlik yılı? Bugün gençlik demek dünya nüfusunun % 45'i demektir.

15-24 yaşında olanların sayısı 1975'te 730 milyondur, bu sayı 2000 yılında 1 milyar 180 milyona yükselecek, yani 25 yılda % 60 oranında bir artış olacak.

Gelişme yolundaki ülkelerdeki artışın % 80 oranında olması bekleniyor. Sanayileşmiş ülkelerde ise artış oranı % 5'i geçmeyecek.

Gençlerin nüfusa oranı ülkeden ülkeye çok değişiktir. Bazı ülkelerde bu oran % 30'dur, bazı ülkelerde ise % 50-60.

Sayısı bir milyara yaklaşan gençlerin bütün dünyada aşağı yukarı aynı sorunları vardır: İşsizlik, güçleşen yaşam koşulları karşısında dayanabilmek, insanlığa yakışır bir biçimde toplumsal ve ekonomik koşulların içinde varlıklarını sürdürebilmek, gelişebilmek, huzur, güven ve barış içinde yaşayabilmek; Korku, baskı, yarınlara güvensizlik, düşüncelerini açıklayamamak, iletememek...

Bunları gerçekleştirebilmek için de gençlerin toplum düzeninin oluşturulmasında söz ve hak sahibi olmaları ve bu düzenin mekanizmasının yönetimine katılmaları gerekir.

İşte Gençlik Yılı'nın üç ilkesinden biri olan katılım bu demektir.

Bu ilkeyi gençliğin gelişme hakkı izler.

Üçüncü ilke de gençliğin huzur, güven ve barış içinde yaşamlarını sağlayabilmeleri hakkıdır.

Bu ilkelere ulaşabilmek için veri-

len savaşım her ülkenin kendi koşulları içinde birbirinden ayrı olmak-tadır.

Bazı ülkelerde gençler ırkçı saldırılara karşı kendilerini korumak, eşitlik ve özgürlük içinde bir toplum düzenine erişebilmek için savaşır; bazı ülkelerde bu savaşım otoriter rejimlerin baskılarına karşı verilir; bazı ülkelerde de her türlü terörizm eylemlerine karşı.

Bir yanda özgürlük ve güven içinde yaşamak ve gelişmek isteyen ve umutlarını mutlu yarınlara yönelten dal gibi gençler vardır, öte yanda onlara yaşam hakkı tanımak istemeyenler ve her türlü baskı yollarını arayanlar ve gençleri birbirlerine düşürerek bir anarşi ortamı içinde güçlerini sürdürmek isteyenler...

Bu hava çoğu kez bir karamsarlığa ve bunalıma sürüklemiştir gençleri.

Dünyanın her yerinde yarınlara umutla bakmayan ve ne yapsalar adaletli bir düzeni kuramayacaklarına inanan gençler korkunç bir umutsuzluğa düşmüşler ve toplumun yükünü taşıyabilmek için birtakım avuntulara yönelmişlerdir.

Nedir bu avuntular? Uyuşturucu kullanmak, toplumun bütün değerlerini dışlayarak herşeye boş vermek, herkesin yaptığının tam karşısını yapmak, ya da hiçbir şey yapmamak. Gerçekte bu, gençlerin kendilerini savunmasıdır. Kendilerini küçümseyen, iten, kendilerine yaşam hakkı tanımayan, gençleri kendilerine benzetmek isteyen ve çağını yitirmiş düşünceleri kendilerine zorla kabul

Fot. Ahmet GEZGIN (Fotoğraf Dergisi)

ettirmek isteyenlere karşı bu, gençlerin bir direnişidir.

Bu direniş, bazı ülkelerde pankçı-lığa yol açmıştır, bazı ülkelerde de aşırı uçlarda ırkçılık, dincilik ve anarşist terör eylemlerine.

Dünyadaki gençlik görüntülerine bir bakın: bir yanda Paris, Londra ve San Fransisko sokaklarında saçları kırmızı-yeşil boyalı, ayakları çizmeli, belleri zincirli, bütün toplum düzenine yuha çeken gençler; bir yanda patlayıcı maddelerle doldurulmuş bir kamyonu Lübnan'da bir Amerikan ya da Fransız karargahının kapısında uçuran fanatik inançlı eylemciler; Tahran sokaklarında Batı uygarlığının her türlü etkisini yok etmek için herşeye saldıran gözü dönmüş Hizbül islamcılar; Öte yanda Latin Amerika ormanlarındaki gerilla savaşçıları; terör çeteleri; Namibia topraklarında bağımsızlık savaşını sürdürenler; Güney Afrika'da ırkçı bir beyaz azınlığa karşı özgürlük savaşı veren kara derili gençler. Bunlar hep bir direniş sürdürmeye çalışmıyorlar mı? Gençliğin sorunları ülkeden ülkeye ayrıntılarda ne kadar değişik. Ama sorunların temelinde bir yığın ortak koşullar var.

Peki, dünyanın dört bir yanında büyüklerin kurduğu düzeni dışlayan gençler ya iletişim alanında neler yapıyorlar?

Gençlerden çağını yitirmiş ve kendilerini dışlamış gazeteleri okumalarını nasıl isteyebiliriz? Gazete bir iletişim aracı mıdır gençler için?

Ya radyo, televizyon, sinema, ka-

Teknolojiye evet ama...

set, video? Doyuruyor mu bunlar gençleri? Sorunlarına bir çözüm getiriyorlar mı? Umut ışığı mı tutuyorlar gençlere? Yoksa zaman zaman bunlar sadece eğlendirme, avutma, uyutma aracı mı oluyorlar? Bütün dünyada benzer sorunlar var.

Bugün bizdeki gazeteleri kabataslak belki üç bölümde toplayabiliriz:

- o Düşünce ağırlıklı genel haber gazeteleri (Cumhuriyet, Tercüman, Milli Gazete),
- o Magazin ağırlıklı genel haber gazeteleri (Hürriyet, Milliyet, Güneş, Sabah, Günaydın),
- o Magazin gazeteleri (Tan, Posta, Bulvar).

Birinci bölümdeki gazeteler belirli birer eğilimdeki okuyucuya seslenirler. Bu eğilimdeki gençlerin de okuyucu kitlesi içinde önemli bir oranı vardır. Ama, ne var ki, bu gazeteler pek yüksek tirajlara ulaşamazlar. Bunu düşünce basınıni yönetenler için bir başarısızlık saymak gerekir. Bu gazeteler çoğu zaman kalıplaşır ve potansiyel okuyucu kitlesinden uzaklaşırlar.

İkinci bölümdeki gazeteler her eğilimde ve her düzeyde okuyucuya seslenmeyi amaçlarlar. Politika dışı, renksiz bir tutumları vardır. Bu gazetelerde renkli resimler, büyük ve heyecanlı başlıklar ağırlıktadır. Bunların hepsi az çok birbirine benzer. Biçim ve içerikte büyük ayrıntılar görül-

mez. Kadrolarda zaman zaman transferler yapılır. Birbirlerinden okuyucu toplamaya çalışırlar. Bu da genellikle piyango, ansiklopedi, sözlük dağıtımı ve pazarlama servislerinin sunduğu çeşitli mallarla sağlanır.

Bu gazeteler içerik ve biçim bakımından homojenliğe, tek boyutluluğa yönelmişlerdir. Büyük sermayeye dayanmayan ufak gazeteler bunlara ayak uyduramaz ve yok olurlar. Bu gazeteler bütün güçlerini magazinde kullanırlar.

Başka ülkelerde gençler "gazetesiz de pekâlâ yaşanabilir" diyerek bunları boykot ederler.

Üçüncü bölümdeki gazetelere gelince, onların habercilik yanı o kadar zayıftır ki, bunları gazete saymak bile yanlış olabilir. Bunlar da gençlerin ilgi alanı dışında kalırlar.

Acaba gazete yöneticilerinin gençler karşısındaki tutumları nedir?

Fransa'da ve İtalya'da bu konuda yapılan bir ankete şu yanıtlar verilmiştir:

Dernieres Nouvelles d'Alsace'in başyazarı:

"Gençlere seslenmek için özel bir biçim gerektiği kanısında değilim. Gençler için yazmak, doğrudan, açık seçik bir biçimle yazmak demektir..

Le Courrier Picard genel yayın müdürü:

"Dinamik bir yayın politikası ile gençlere ulaşılır..."

Nord-Eclair genel yayın müdürü: "18-30 yaşlarında olanlar için gazetemizde hiçbir şey yapmıyoruz. Biz topluma yerleşmiş, kök salmış insanlara sesleniyoruz. Gençleri hedef almıyoruz. Gençlerle olgunların sorunları aynı değildir. Haberi aynı postaya koyamayız. Gençleri ele alacak olursak okuyucularımızın bir bölümü bizden vaz geçer..."

Liberation genel sekreteri: "Herşeyi adıyla söylemek gerekir. Gazetemiz kurumsallaştı artık. Gazetede 25 yaşın altında kimse çalışmıyor. Başladığımız yıllarda herkesin yaşı 25'in altındaydı. Gazeteyi gençleştirmeye yönelmiş değiliz..."

Le Point, haftalık dergi: "Biz klasik tipte bir dergiyiz. Herşey yerli yerine oturmuştur. Bunu bozmaya hiç niyetimiz yok..."

Nouvel Observateur, haftalık dergi: "Gençler çok haber, az yorum istiyorlar. Biz de olaylara yöneliyor, ideolojiyi azaltıyoruz..."

Courriere della Sera: "Gazete gençlere hiçbir şey kazandırmıyor. Üstelik de onlar için sıkıcıdır..."

Gazetta della Sport: "Gazetemizi okuyanların % 33'ü 18-24 yaş arasındadır. Biz yalnız spor haberi değil, genel haberler de veriyoruz. Gençler evde ana ve babalarıyla, büyüklerle konuştukları ve özellikle kendi sorunlarını anlatmaya çalıştıkları zaman kimse kendilerini dinlemiyor, ama spordan ve özellikle futboldan söz ettikleri zaman otorite kesiliyorlar, kendilerini dinletiyorlar. Futbol İtalya'da afyon olmuştur. Biz de bunu vererek gençleri kazanıyoruz..."

Gençler neden gazete okumuyorlar? Bu sorunun yanıtı bütün ülkelerde hep aynı: gençler gazetelerde kendi sorunlarını bulamıyorlar. Gençler kısır siyasal tartışmalardan çoktan bıkmışlardır. Birçok ülkede toplumdan kopmuşlar, itilmişler, orjinal durumlara geçmişlerdir. Kendilerini hep küçük gören, onlara öğütler vermeye kalkan yeteneksiz büyüklerin sorunlarıyla da ilgilenmiyorlar. Çoğu zaman bilinçli bir karşı-koyma eyleminin içindeler. Kendilerini dışlayan kişilerin toplumuna "integre" olmaya hiç niyetleri yok. Arada sessiz bir savaş süregeliyor.

Böyle olunca gençler neden büyüklerin gazetelerini okusunlar?

Gazeteler gençlerin sorunlarına çözüm getiriyor mu? Onların konula-

rını ele alıyor mu?

Ele almıyor diyemeyiz; zaman zaman gazeteler, bu konulara belki eğiliyorlar ama, bu eğilme büyüklerin eğilmesidir; gençlerin değil. Onlar olayları büyüklerin gözüyle görüyorlar, gençlerin gözüyle değil.

Zaman zaman bir iki anket yapıp gençlerin sözlerini türlü süzgeçlerden geçirdikten sonra özetin özetini yayınlamakla gençlerle bir iletişim mi kurulur? Bugünün basını gençlerin basını değildir.

Gerçekte gençler de gazetelere üstten bakıyorlar. Onların yorumlarına inanmıyorlar. Hele bazı ülkelerde gençler bunu açık açık söylüyorlar: "Basın olayları yansıtsın; yeter! Bizim için yorumlamaya kalkmasınlar. Bizim onların gözlüğüne, yanlış ve saptırılmış yorumlarına ihtiyacımız yok!"

Gazeteler gençlerin sorunlarına çözüm yollarını araştırıyorlar da ne yapıyorlar gençler için?

Gençleri içinde bulundukları gerilimli havadan, stress'ten kurtaracak formüller mi getiriyorlar? Gençler için bir kaçış, bir kurtuluş, bir dinlenme, bir mutluluk aracı mı oluyorlar?

Hayır, niye o zaman gençler gazete okusunlar?

Okuyanlar yok değil, var elbette. Hergün bir gazeteye şöyle bir göz atırların oranı, gelişmiş ülkelerde % 10-30 arasında değişiyor. Gazeteye ayrılan zaman da günde ortalama 10 dakika.

Gençler şöyle bir başlıklara göz atıyorlar, o da çağ dışı ve toplum dışı kalmamak için. Genel kültür konularında bir konu açıldığı zaman birşeyler söyleyebilmek için.

Ya da olağanüstü bir olay olduğu zaman onu izleyebilmek için. Bazen de futbol haberleri için.

Peki, gençler televizyon izliyorlar mı?

Bizde köklü araştırmalar yok. Ama birkaç ay önce Fransa'da yapılan bir araştırmaya göre büyükler gençlerden çok TV hastası durumundalar.

Yaşı 25'in üstünde olanların % 73'ü hergün TV seyrediyor, gençlerin ise % 51'i.

Çocuklar da haftanın 15-20 saatinin TV karşısında geçiriyorlar.

Genellikle TV gençlerin sorunlarına yanıt getirmiyor, çok fazla ilgisini çekmiyor. Ama, özellikle gençlerin

ilgisini çeken programlar da var elbette.

Peki, dışarıda gençler ne yapıyorlar? Araştırmalara göre bol bol kitap okuyorlar. Roman ve çizgi-öykü yayınlarının en geniş okuyucu kitlesi gençlerden oluşuyor. Video seyrediyorlar, kulaklıkları kaset dinliyorlar, clip denen müzikli video kasetleri alıyorlar, özgün radyoları izliyorlar. Bunlar ise geniş bir haber dolaşımı sağlamıyor.

Böylece ortaya genellikle pek parlak bir tablo çıkmış sayılmaz.

Ama ne var ki, gençler her yerde alternatif iletişim yolları ve araçları arıyorlar. Nedir bu alternatif yollar?

- o Örneğin, ufak taşınabilir video çekicileriyle kendi konularıyla ilgili video filimleri, kasetleri hazırlıyor ve aralarında bunları tartışmak için klüpler kuruyorlar;
- o FM yayını yapan özgür radyolarda kendi sorunlarını dile getiriyor ve tartışıyorlar;
- o Yeni baskı araçlarıyla broşür ve bültenler yayınlayıp yerel ölçüde kendi aralarında bir iletişim sağlıyorlar.

Genellikle toplumların bunalım dönemlerinde, ya da çok heyecanlı olayların yaşandığı dönemlerde bu alternatif iletişim araçlarının büyük bir önem kazandığını gördük. O zamanlarda duvar gazetelerinin ve en kolay yollarla basılan bültenlerin büyüklüğü bir yaygınlık kazandığı oluyor. Paris'te 1968 gençlik olayları sırasında en yaygın sloganlardan biri "Hayal gücünü iktidara getirelim" sözüydü.

O zamandan beri 17 yıl geçti. Basım teknikleri akla gelmez bir biçimde gelişti, kolaylaştı, FM yayını yapabilen radyo istasyonu kurmak birçok ülkede gençlerin en eğlenceli uğraşlarından biri oldu. Video kaset filmi çekiminde sonsuz deneyimler yapıldı ve bunlar gençlere yeni alternatif olanaklar sağladılar.

Elbette gençler alternatif yollara yönelecekler. Kolay mı bugün bir gazete yayınlatabilmek? Dergi çıkartabilmek? Kolay mı radyoların, televizyonların yönetimine ve programların oluşturulmasına katılabilmek?

Bütün dünyada bu kapılar kapatılmış olduğu için gençler alternatiflere yönelmişlerdir.

Hayal gücü gençlerin elindedir! □

KENT ENGLISH

Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığından Tastikli

PRATİK İNGİLİZCE KURSLARI

- TAMAMI YABANCI ÖĞRETMENLER
- EN MODERN METODLAR
- EN UYGUN ÜCRETLER
- VIDEO PROGRAMI

HAFTA İÇİ KURSLAR: 2 Aralık

HAFTA SONU KURSLAR: 30 Kasım

Mithatpaşa Cad. 46/3 Tel: 34 38 33
ANKARA

İsmail Sefa Güner'in Ardından

A. İhsan Beyhan

Köy enstitüsü kurucularının tükenmekte olan son halkalarından biri daha koptu. Düziçi'nde, İvriz'de, Gököy'de, Arifiye'de atılan eğitim temeli üzerine sağlam yapılar kuran İ. Sefa Güner uğraşlarla geçirdiği 73 yılın sonunda yaşama gözlerini yumdu. (16 Kasım C. ertesi, saat 12)

İ. Sefa Güner, 1912'de Kütahya'nın Aliören köyünde doğdu. Babası -köyün imamı- Yahya Efendi'den okuma, yazma öğrendi. 20 yaşında Konya İlköğretmen Okulu'nu bitirdi. Genç yaşta O'nun 1938'de Arifiye'de "Köy Öğretmenleri Kursu"nda öğretmenlik yaptığını biliyoruz. Burda görevini sürdürürken Gazi Eğitim Enstitüsü Pedagoji Bölümü sınavını kazanır. Okulu bitirince Erzurum ve Ağrı illerinde yaptığı müfettişlik ardından (1943) Adana Düziçi Köy Enstitüsü'ne eğitim başı olarak atanır.

Ben kendisini Toroslarda Aydos Dağı'nın yamacı Hakvermez sırtında adam uçuran, ağaç söken, çatı koparan, kurşun hızıyla taş fırlatan fırtınaların koptuğu İvriz Köy Enstitüsü'nde, 1946'da müdürken tanıdım. İvriz'den Gököy Köy Enstitüsü'ne yönetici olarak atanıncaya değin üç yıl birlikte çalıştık. Daha önce Isparta Gönen Köy Anstitüsü'nde bulunduğum için orda gördüklerimizle İvriz'de yapılanları karşılaştırıyor, İ. Sefa Güner'in kişiliğinde birçok şeylerin hızla oluşup geliştiğini izliyordum. O izlenimlerimiz ateşli, büyük bir istekle, kesintisiz 5 yıl yayımladığımız "İvriz Eğitim Dergisi"nin sayfalarında resimleriyle görülebilir. 1600 baskı yapan, hepsi de 20 köy enstitüsü ve milli eğitimdeki abonelerine ulaşan dergimizin sayıla-

rına göz attığımızda kimleri bulmayız: Öğrencilerimizden M. Makal'ın, F. Baykurt'un ilk şiir ve yazıları, Prof. Dr. C. Orhan Tütengil'in Kepirtepe, Aksu Köy Enstitüleri ile ilgili incelemeleri, Ümit Y. Oğuzcan'ın şiirleri, enstitü öğretmenlerimizin ve yine o yıllarda parlak birer öğrenci olan Prof. Dr. Ayşe Baysal'ın, birer yayınevi sahibi Süleyman Ege'nin, K. Bayram Çukurkavaklı'nın, M. Kaplan'ın ve M. Bakkal'ın, arkadaşlarına örnek olan, bugün de zevkle okunan şiir ve yazıları İvriz'dedir.

Gece gündüz durmaksızın çalışan İ. Sefa Güner bana: "Zorla beni, unutturma, benim de yazacağım çok

şey var dergimize, yazmalıyım" derdi. Ama işleri öyle yoğundu ki eli değdikçe yazabiliyordu.

İ. Sefa Güner'in İvriz Köy Enstitüsü'nde iyi bir kadrosu vardı. Yardımcılarından Hamit Özmenek, İhsan Baykal onunla yarışmasına çalışmaktaydılar. Kümebaşı öğretmenler, memurlar, ustabaşlar söz değil iş ü-

retmekteydiler. Enstitü en büyük binaya (yemekhane - müsamere salonu, mutfak, kiler, revir, yönetim odaları bu yapının içindeydi) o yıllarda kavuştu. Elektrik o zaman getirilmişti. Su deposu o zaman yapılmıştı. Uygulama okulu o zaman bitirilmişti. Sinema o zaman gösterilmiş, telefon o zaman bağlatılmıştı. O zaman 17 Nisan kuruluş günü şöenlerinde 300 konuk ağırlanırdı. Korolar eşliğinde müsamere verilir, sergiler açılır, beden hareketleri, yarışlar yapılırdı. Doğrusu yaşanır, yaşatılırdı.

Sabahın erken saatlerinde yatakhanelerden boşalan 610 kız, erkek yatılı öğrenci mandolin, akordiyon, davul eşliğinde milli oyunlar oynar, kahvaltı bitince alanda toplanır, "kitap tanıtma saatini" dinledikten sonra yarısı dersliklere, diğer yarısı da işliklere (atölye) demircilik, marangozluk, dokumacılık öğrenmeye, iş kollarına, su kanalı açmaya, yol yapmaya, kireç yakmaya ve tarımda çalışmaya giderlerdi. Ayrıca kız öğrenciler öğrenci arkadaşlarının giysilerini diker, davarların sütünü değerlendirirlerdi. İzlenmeye göre öğleden sonra yerler değiştirilirdi.

İ. Sefa Güner müdür odasında hiç oturmazdı. O sürekli öğrencilerin arasındaydı. Onlarla birlikte duvar örer; taş, tuğla taşır, toprak kazar, iş üretenlere yardımcı olurdu. Yaparak öğretmek onun ilkesiydi. Onun isteğiyle her sınıf bir gazeteye abone olmuştu. Her sınıfta bir kitaplık oluşturulmuştu. Her sınıf 15 günde bir sınıf gazetesi çıkartır, sıra ile her hafta sonu eğlence düzenlerdi.

O, Türkiye'de okul disiplini kurulunda öğrenci temsilcisi bulunduran ilk yöneticiydi sanırım. Haftalık yemek listesini öğrencilere yapır ve evet bir gün öğrenci başkanını müdür koltuğuna oturtup "Haydi, bir hafta okulun müdürü sensin", diyen devrimci bir eğitimciydi.

Haftalık nöbete giren "nöbetçi sınıfı" nı, nöbetçi öğretmen ve öğrenci başkanından çok o denetlerdi. Çünkü hafta sonu bayrak töreninden sonra başka sınıfa nöbet teslim edilirken nöbetçilerin hafta boyunca sabahın 6'sından gecenin 12'sine varan çalışmaları, genel temizlik işlerinden hamama ve helâ temizliğine, yemek-

lerden yatakhanelerin düzenine değin eleştirilirdi. Olumsuz eleştiriler almak için nöbetçi sınıflarda geceyi gündüze katan çok sıkı çalışmalar görüldü. Eleştiriler yapılırken İ. Sefa Güner orada. Kendisinin ve ilgili öğretmenlerin de eleştirilmesini beklerdi. Eleştiren çıkmazsa kendi kendini eleştirirdi. Özellikle yeni oluşan yoğaltım - çoğaltım kooperatifi üzerinde yapılan eleştiriler sert olurdu.

O, Türkiye'de okul disiplini kurulunda öğrenci temsilcisi bulunduran ilk yöneticiydi sanırım. Haftalık yemek listesini öğrencilere yaptırır, ve, evet bir gün öğrenci başkanını müdür koltuğuna oturtup, "Haydi, bir hafta okulun müdürü sensin", diyen devrimci bir eğitimciydi.

Ona göre öğretmenler birer gözetimcidir, kılavuzdur. Öğrenciler her sorunu çözebilir, her zorun üstesinden gelebilirlerdi. Onlar arar, bulur, yapar, yaratırlardı. Kendi aralarında çeşitli kollar kurmuşlardı: Örneğin "sigara ile savaş kolu, çevreyi çiçeklendirme kolu" gibi.

Her yönüyle öğretmen öğrenci kaynaşmasını ön planda tutardı İ. Sefa Güner. Kendisi ve kümebaşı öğretmenler yemeği öğrencilerin masalarında yer, onları evlerine çaya çağırırlardı.

İ. Sefa Güner Arifiye Köy Enstitüsü'nde yöneticiyken, 1951'de Bakanlık emrine alındı. Ankara'da parasız, pulsuz, peşinde polis zor günler geçirdi. Aklandığında artık o, Milli Eğitim Bakanlığında görev almayıp emekli oluncaya değin (1966) çeşitli kurumların okullarında çalıştı.

Eğitimci İ. Sefa Güner'in yaşamında ikinci aşama mesleki örgütlerdeki çalışmalarıdır: Türkiye Öğretmenler Sendikası (TÖS) nın kurucularındandır. 2 yıl ikinci başkanlık görevini üstlenir. TÖS'ün taşra örgütlerini denetler. TÖS kapanınca 1971'de TÖB-DER'in kuruluşunu gerçekleştirir ve sonra Tüm Öğretmenler Sınırli Sorumlu Yardımlaşma ve Tüketim Kooperatifi (TÖYKO) nın oluşturulmasında bulunur. Sayrırken bile TÖYKO'nun çalışmalarına ara vermeden katılır.

İ. Sefa Güner'in çeşitli meslek dergilerinde yazdığı yazılardan başka Yatılı Okul ve Köy, Köy Enstitüsü Hatıraları adında iki yapıtı vardır.

Yeri gelmişken onun bu yapıtı ile ilgili bir anımı anlatayım: 1960'lı yıllar. Ben Akçadağ İlköğretmen Okulu'nun yöneticisiyim. Yazın Ankara'ya geldiğimde rahmetli arkadaşım, meslektaşım Hamit Özmenek'le görüştüm. Dedi ki "Az sonra bizim İ. Sefa Güner gelecek, söz aldık. Hasan Ali Yücel'e gideceğiz, sen de gel."

Üçümüz Yücel'in evindeyiz. Bizi sinava çekiyor H. Ali Yücel. Önce bana okulumu, neler olup bittiğini soruyor. Üretimle ilgili rakamlar istiyor. "8 ton tahıl, 1 ton kayısı oldu" diyorum. "Olmamış, ürün çok düşmüş. Amasya'da elma, Malatya'da kayısı angındır. İki bin kayısı ağacından bir ton kayısı? Sonra 50 tavuğu 250 tavuğa çıkardığımızı söylüyorum. Gü-lüyor. "Bak, bu iyi," diyor. İ. Sefa Güner'e dönüyor. "Sen," diyor, "şu köy enstitüleriyle ilgili anılarını yaz. Zaman geçirme." Kahve içtikten sonra yeniden buluşmak dileğiyle ayrılıyoruz

İşte Köy Enstitü Hatıraları'nı Yücel'in isteği üzerine yazdı. İ. Sefa Güner. (1963 - Aydınlar Matbaası - İst.) Sonra Karacak, Çalışkan Toskin, İdi ile Büdü, Kadı ile Dudu adıyla çocuklar için yazdığı dört masalın ardından ancak dört forması basılabilen Eğitimbilim Notları'nı yayınladı.

İ. Sefa Güner'in son yapıtı (350 sayfa) Yarın İçin Dün'dür. Ölümünden bir ay kadar önce saynevine yatacağı gün öğrencisi, yayımcı Süleyman Ege'ye gelip Yarın İçin Dün'ü teslim eder, "Artık bunu sen değerlendir," der. Bu son yapıtının "Sunu"sunda o: "Yaşamımın sonu görünür bir noktadayım ... Gördüklerimi ve yaşadıklarımı etimle, kemiğimle cürütmek istemedim," diyerek gelecekte örgütlü yaşam günlerine kavuşacak meslektaşlarının kendi yaşantılarından ibret ve örnek almalarını ister. Henüz yayınlanmayan bu yapıtında Türkiye Öğretmen Dernekleri Milli Federasyonu (TÖDMF), Türkiye Öğretmenler Sendikası (TÖS) ve sonra kurulan Öğretmenler Birleşme ve Dayanışma Derneği (TÖB - DER)'nin acı tatlı, olumlu olumsuz davranışlarının öyküsünü anlatır.

İ. Sefa Güner'in yapıtları birer otobiyografi niteliğini taşımaktadır. Özgeçmişini kendi aynasından yalın bir biçimde yansıtmaktadır.

Gösterişten uzak, sabırlı, sakın, canı, kanı, var gücüyle Türk eğitimine hizmet veren, belleklerden silinmeyen anılar bırakan İ. Sefa Güner'e gönül dolusu sevgiler, saygılar. □

**ACININ
IRMAKLARI**
Asım Öztürk

Yaba Yayınları
P.K. 404 Ulus/ANKARA
Tel: 16 64 80

YARIN

**GENÇLERİN
DERGİSİ**

ARALIK (52) SAYISI ÇIKTI.

**GENÇLİK YILI
DEĞERLENDİRMESİ**

• Gençlik Yılı Biterken/Erhan Cömert
• Gençlerle Konuşmalar • Gençlik Yılında Gençlerin Kanıtladıkları / Gürhan Uçkan • Geride Kalan ve Kalmayan Gençlik Yılı / Yasemin Çongar • Dünyada Gençlik Toplantıları / Füsün Öztürk • Basın ile Konuşmalar • Kıbrıs'ın Kuzeyinde Gençlik Yılı / Sevgül Uludağ

İNSAN HAKLARI ÜZERİNE

• Nusret Fişek ile konuşma / "Cezalar çağın anlayışına uygun olmalıdır."
• İnsan Hakları Bildirisi Ne Diyor?
• İşkence Üzerine Çeşitlemeler / Metin Demiray

• Şiirde Gelenek / Aziz Çalışlar - Cahit Kılıbe • Bir Şair : Yevtushenko
• Yaşamın Dışındaki Şiir / Ergül Çetin

• Öğrencilerin Başarısı YÖK'ün Çıkarmazı / Mustafa Okan • Nevzat Helvacı ile Konuşma
• Öğrenci Dernekleri ve Uygulamalar / Selim Demirci • SHP'nin 59. Madde ile İlgili Değişiklik Önergesi / Cüneyt Canver ile Konuşma

BARİŞ YILINA GİRERKEN

**5. YIL ABONE KAMPANYASI
SÜRÜYOR.**

Kısa bir süre için abonelik ücretini artırmıyoruz. Şubat ayına kadar yine yıllık 2400, altı aylık 1200 liradan abone olabileceksiniz. Yarın Kitap Kulübü'nün olanaklarından indirimli olarak yararlanabileceksiniz.

**YARIN'A ABONE OLALIM
ABONE BULALIM!**

Yazışma adresi:
PK 723 Kızılay - Ankara
Posta Cekı No: 16 48 60

YARIN

Siyaset ve Öğretmen

Nihat Aksoy

Son yıllarda "siyaset üstü eğitim" sloganı moda oldu. Özal iktidarı bu slogandan yararlanmayı iyi becerdi. Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde yer etmiş en önemli organlardan Talim ve Terbiye Kurulu'nun görevleri, çeşitli bakanlardan oluşan bir siyasal organa devredildi. Bu organ "Eğitim ve Öğretim Yüksek Kurulu" adı altında çalışıyor ve "Milli Eğitim" le ilgili her türlü düzenlemeyi yapıyor; YÖK hariç. MEB'nin çok önemli bir işlevi olan, bilimi geliştirme ve üniversiteye vesayet etme, Doğramacı'nın başında bulunduğu sorumsuz "YÖK Bakanlığı" na bırakıldı. Yine MEB'nin çok önemli işlevlerinden birisi olan "Öğretmen Yetiştirme" işi de YÖK Bakanlığı'na devredildi. Liseleri de özel sektör açıyor. "Devlet okullarında parasız" olması gereken ilkokulları ise, yurttaşlar kendi aralarında topladıkları paralarla (bu yönteme "bağış" deniyor) yürütüyor. Bu durumda işsiz kalan MEB kendine yeni iş alanları bulmak zorunda idi. Buldu: "... ve Spor Bakanlığı" oldu. Kitle sporu, pehlivan liseleri vb. işlerle uğraşıyor. Kendi kendini yönetecek (Beden Terbiyesi gibi) kesimleri üstlendi. Tümünden politik yapıdaki "Eğitim Öğretim Yüksek Kurulu" nun aldığı kararları da orta yetenekte yöneticiler yürütüyorlar. Din eğitimini yönetenler de başka mihraklar. Bakanlığın adının değiştirilmesi, bu yönden de etkili oldu: Tevhid-i Tedrisat Kanununun kaldırdığı "Evkaf ve Şer'îye Vekaleti" nin işlevi, yeni düzenlemelerle yeniden Milli Eğitim "Gençlik ve Spor" Bakanlığı'na eklendi. Böylece, eğitim işleri tümünden politikanın bata-

ğına atılmış oldu.

Eğitim, siyaset dışı olabilir mi? Hemen cevaplayalım: Hayır. Siyaset, en genel biçimde "insanları yönetme sanatı" olarak tanımlanıyor. İnsanları yönetme eyleminde, onlara, gerekli davranışı kazandırma da vardır. Yönetimi kolaylaştırıcı davranışı kazandırma, eğitimin temel işlevlerinden birisidir. Sınıflı toplumun oluşumunu düşünelim: Egemenler, bir yandan baskı aygıtlarını kullanırken, öte yandan kendi yönetimlerinin meşruluğunu, yönettikleri kişilere ve kitlelere benimsetmeye çalışmışlardır. Yani başka bir aygıtı baş vurmuşlardır. Buna eski dilde "terbiye" denilmektedir. Terbiye, dinsel ağırlıklı bir eğitimidir. Dinsel eğitiminin ağırlığı kordur ama, sevecenlik de yok değildir. Cennet kapısının açılışı, sevaplar vb. vaatler, yapılan eğitimin sevimli yanlarıdır. Çağdaş devlet; çağdaş siyaset ve bununla birlikte çağdaş eğitim yapmak zorunda kalmıştır. 1789 Devriminin getirdiği insan hakları arasında "eğitim hakkı" da vardır. Eğitim artık, insanları boyun eğdirmeye aracı olmaktan çıkıp, onların bedence ve ruhca gelişimlerini sağlayan, günlük hayatlarını düzenleyen, toplumun yönetimine katılabilecek donanımlarını sağlayan bir "hak" olmuştur. Bu hakkın kullanılmasını sağlamak için, çağdaş kafa yapısına sahip öğretmenin yetiştirilmesi de baş görevlerden sayılmıştır. İnsanın değer kazanması, insan bilimlerinin (psikoloji, sosyoloji gibi) gelişmesini ve eğitimcilerin/öğretmenlerin, bu bilimlere vakıf olmasını gerektirmiştir. Antik Yunan'da, "çocuklara bakan köle" anlamına gelen "pedagog" un yerini çağdaş toplumda "eğitmen"

ya da "öğretmen" almıştır. Öğretmen köle değil, özgür bir görevlidir. Hem özgür, hem de özgür düşüncüyü temsil eden, onu kitlelerin kafalarına yerleştiren bir görevli.. Yani siyasi bir insan.

ÖĞRETMEN SİYASET DIŞI KALABİLİR Mİ?

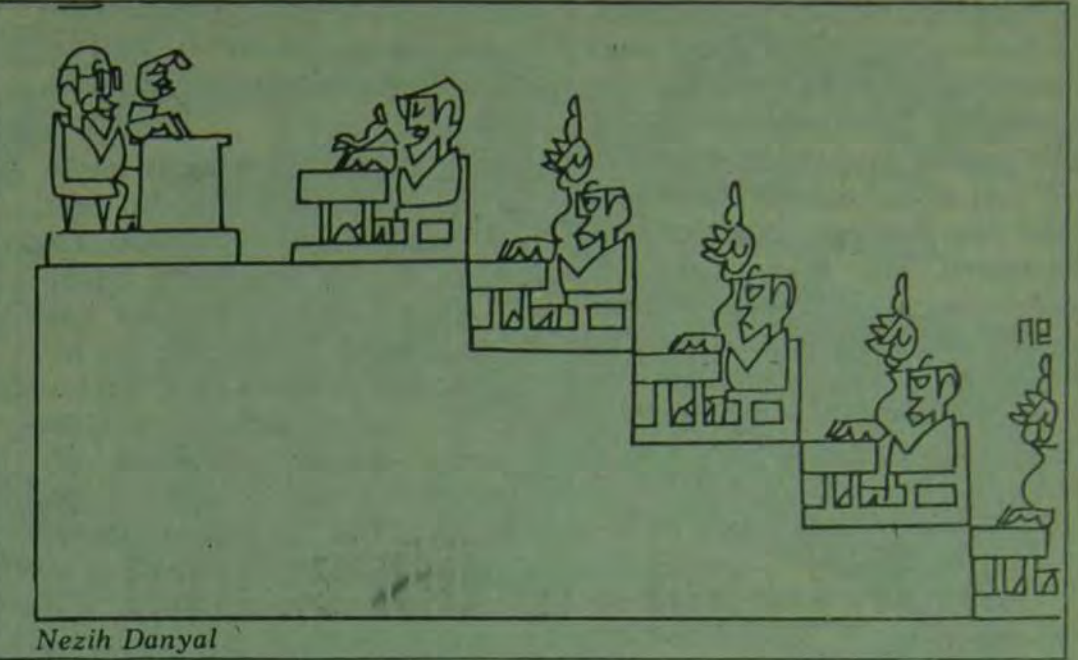
Siyaset etmenin temel gereğinin, siyasal davranış kazandırma olduğu anlatıldı sanıyorum. Bu ne anlama gelir? Öğretmen, yani siyasal davranış kazandırma görevini de üstlenmiş olan kişi kitlelere hangi siyaseti öğretecektir? Özgür düşüncenin temsilcisi olan bir kamu görevlisinden, her değişen iktidara göre, siyasi kanaat değiştirmesi beklenemez. Ancak, öğretmenin, kendi öznel siyasetini, eğittiği kişilere benimsetmesi de kolay kabul edilecek bir davranış değildir. O halde öğretmen, çağdaş devletin siyasetini, anayasal siyaseti, resmi eğitim programları ile öğretmen bir kamu görevlisidir. Nereye kadar? Eğitim programları bilimsel ölçülere uymazsa, öğretmen; bilimsel ölçülere başvuracaktır. Somutlarsak, canlıların evrimini bilimsel ölçülerle fen bilgisi dersinde, yaradılış ya da çamurun ruh kazanması sonucu insanın yaradılışını din ve ahlak dersinde okutması istenen öğretmen, bilimin ölçülerini kullanır. Yani bu ikilem, öğretmene kendiliğinden bir tercih hakkı vermiş olur. Gönül ister ki, öğretmen bu ikileme ve tercihe itilmesin. Eğer bu duruma zorlanmışsa, yani günlük siyasete alet edilmişse O, bilimsel bir siyaseti yeğlemek zorundadır. Yanlış olan, öğretmenin kendisini bir iktidar politikasına alet etmesi ya da kendi öznel siyasal tavrını, eğitmekle yükümlü olduğu öğrencilerine benimsetmeye kalkışmasıdır. Sorumluluğu bununla da bitmez: Öğretmen, hangi bilginin, becerinin, davranışın ne zaman ve hangi koşullarda kazandırılacağını bilmelidir. Demokrasi, siyasal partiler, siyasal muhalefet gibi kavramların hangi yaş olgunluğunda kazandırılacağı, bir ideoloji konusu değil, bir pedagoji konusudur.

Öğretmenin öznel siyasal görüşü olmayacak mıdır? Kuşkusuz olacak. Yasalarla yasaklanması, öğretmenin bir siyasal görüşünün olmadığını göstermez. Öğretmenlerden demokrasi eğitimi bekleyen çevrelerin, öğretmene siyaset yasağı getirmeleri, kötü niyete dayanmıyorsa bir mantıksızlıktır. Bazı ülkelerde öğretmenler siyasal partilere bile üye olmakta ve bu ülkelerde kimse öğretmenin öğrencisine yanlış davranacağını düşünmemektedir. Bizde ise, anayasa ile engellenmediği halde öğretmenlerin

bir kitle örgütü kurmalarını; hiç değilse mesleksi sorunlarını görüşebilecekleri, siyasal partiler karşısında tarafsız tavır koyabilecekleri bir dernekçiliği çok görenlerin, öğretmenlerden nasıl bir demokrasi eğitimi beklemektedirler, anlamak güç değil. Bu engelleme, ister istemez bazı öğretmenleri siyasal partilere itecek, tek tek, günlük politikaya yem edecektir. Buna karşıyız. Hemen belirtelim; Öğretmen, siyasal kanaatları, inançları ne olursa olsun, her zaman ve her şart altında, öğrencisine ve veliye karşı yansızlığını korumalıdır.

YAKIN TARİHİMİZDEN BİRKAÇ ÖRNEK

Türkiye'de öğretmen yetiştirmek amacıyla bir öğretmen okulunun ilk açılış tarihi 16 Mart 1848 ise de, öğretmenliğin profesyonel bir meslek olmaya başlaması II. Meşrutiyet Dönemine girişle mümkün olmuştur. Yasal statüsü ise Cumhuriyet Döneminde belirlenmiştir. Bu dönemde, Yeni Siyasal Rejim, öğretmenlerden çok şey beklemiştir. Atatürk başta olmak üzere, Cumhuriyet liderlerinin öğretmenlere büyük görevler yükledikleri bir gerçektir. Ancak, öğretmenliği, kendi görüşleri doğrultusunda geliştirmek koşulu ile böyle bir beklentiye girmişlerdir. 1924-28 arasında öğretmenlikle imamlık birbirinden ayrılmıştır. Bu dönemde binlerce öğretmen (hoca demek daha doğru) meslekten çıkarılmıştır. Bir yandan nitelikli öğretmen yetiştirme önlemi alınırken, öte yandan da Cumhuriyetin yetiştirdiği okur-yazar gençlerden, kurslar vb. yollarla kısa zamanda bir öğretmen kadrosu oluşturma yolu tutulmuştur. Öğretmenler Birliği ile Bakanlık arasında yakın bir ilişki kurulmuştur. Örneğin, 1925 sonlarında Bakan olan Mustafa Necati, daha önce Öğretmenler Birliği Genel Başkanı idi. Bu, öğretmenlerin örgütsel davranışları yönünden de gözetim altında tutulması demekti. 1930'dan sonra girilen Tek Parti yönetimi döneminde dernekler de kapatıldı ve başta öğretmenler olmak üzere herkes Halkevleri'ne, dolayısıyla CHP'ye üye sayıldılar. Bu örgütsel ilişkinin 1946'lara kadar sürdüğünü görüyoruz. Bu dönem, Türkiye'nin, görece çağdaşlaşma dönemidir. Bu ilişkinin, varolan birikim de dikkate alınırsa, öğretmenleri tatmin etmesi doğaldır. Bu dönemdeki öğretmen/iktidar uyumunu sadece yasaklara bağlamak pek doğru olmaz. Toplumsal değişimde öğretmenlere büyük yer verilmesi, laik eğitim, bilime verilen değer ve benzeri nedenler yüzünden öznel siyasal eğilimleri farklı öğretmenleriyle rejime uyumsuzluk gösterdikleri pek

Nezih Danyal

söylenemez. Bunda siyasal birikim azlığının, öğretmenlerin dağınık çalışan kamu görevlileri olmasının da rolü olabilir.

Köy enstitüsü olgusu, öğretmenlerin siyasal davranış kazanmalarında ve siyasal rol yüklenmelerinde önemli bir adımdır. Enstitü sisteminin koyduğu ilkeler, öğretmenler için daha da tatminkardır. (Fakat bu tatmin-kârlık uzun sürmeyecektir.) Enstitülerin iç yapıları ve eğitim ilkeleri, tepeden tırnağa bir örgütlülük göstergesidir. Enstitüde elde edilen yatkınlık ve asıl önemlisi sürekli okuma, yazma ve yaratıcı etkinliklere verilen prim, enstitülü kuşağın hem bilinçlenmesine, hem de kısa zamanda örgütlü bir güç olmalarına zemin hazırlamıştır. Örgütlenme yasağının sürdüğü bir dönemde, Tonguç'un büyük ustalığı ile eğitim programlarına ve yasal düzenlemelere, örgütlülüğe götüren ilkelerin sindirilmiş olması, önemlidir. Benzer etkinin, aynı dönemdeki Gazi Eğitim Enstitüsü'nde ve Teknik Öğretmen Okulu'nda, (üstelik yüksek eğitim kurumları olmalarına karşın) görülmemesi, bu ustalıkta aranmalıdır. Sözcüğün tam anlamıyla "demokratik eğitim" düzeninin kurulmuş olmasıdır ki, köy enstitüleri mezunlarının doğru siyasal tavır almalarında etkili olmuştur. Kuşkusuz köy enstitüleri de, 1900'lerden beri oluşturulan bir birikimden yararlandı. Toplumsal ve siyasal koşullar, ekonomik yapı iyi çözümlenerek yola çıkıldı. "Devşirme" geleneğinden bile yararlanılarak geliştirilen öğrenci seçme ve yatılılık, "imece" yöntemi vb. birikimle, dünyadaki genel siyasal birikim ve pedagoji ilkeleri iyi emiştirildi. (Bu sağ-

lam temel, giderek siyasal iktidarı kaygılandıracaktı.) Yeni kuşak, yeni bir demokrasi özlemi ile yetişiyordu. Köylü/devlet diyalogu, ters yönde de olsa geliyordu. Değer yargıları değişiyordu. Köy enstitülerinde "en yüce değer insandır." Bugün bile öğretmen öğrencisine "oğlum/kızım" diyor, öğrenci öğretmenine "hocam" diyor. Oysa köy enstitülerinde, köyden yeni gelen öğrencilere öğretmen "arkadaşlar" diye seslenir, öğrenci "öğretmenim" derdi. Öğrenciler birbirlerine "köylüm" diyorlardı. Artık, köylü olmak bir utanç konusu değildi. Zaten okulların adından bile böyle olmayacağı belli olmuştu. Bakan, genel müdür, okul müdürü, öğretmenler, aynı sofrada yemek yiyebiliyor, aynı işlerde çalışıyor ve aynı eğlenti programlarından zevk alıyorlardı. Gerçekten yeni bir demokrasi anlayışı belirmişti. Köy Enstitülerinde gelişen çağdaş demokrasi anlayışı kısa zamanda öteki kesimleri de sarmaya başlamıştı. Güçlü, ayağı yere basan ve demokrasinin gelişmesinde etkili olabilecek bir aydın kuşağı oluşuyordu. 1946'dan sonra sökün eden Amerikalı uzmanlar, tüm kesimlerde tutuculuğu körükleyeceklerdi. 1951 yılında ilk gelen ABD'li eğitim uzmanı Wofford, köy enstitülerinin ilkelelerini bozmayı önercekti. Ötekiler de din derslerinin konulmasını, ABD'ye öğrenci gönderilmesini, bu ülkeden uzman getirilmesini vb. önerilerde bulunacaklardı. Bütün bunlar, öğretmenleri "siyasetin dışına" çıkarmaya yetmeyecekti. Zaten siyasetten ayrı olamayacak olan eğitim, partizan bir siyasete alet edilmek istendikten sonra, bazı öğretmenlerin bu siyase-

tin karşısında olmaları kaçınılmazdı. 27 Mayıs 1960 Harekâtından sonra öğretmenler, yeni bir siyasetin içine itileceklerdi. Kimi muhtar, kimi belediye başkanı, kimi düz öğretmen olarak yeni siyasal rejimin (bir bakıma İsmet Paşa Rejiminin) propagandacısı olacaklardı. Öte yandan, niteliksiz birçok genç insan da vekil öğretmen, yedek subay öğretmen vb. adlarla mesleğe sokulacak ve yeni çatışma ortamları yaratılacaktı. Öğretmenleri gözden düşürmek için, yeni Amerikan misyonerleri (Barış Gönüllüleri) getirilerek, yeni ilişkiler ağı oluşturulacaktı. Ancak...

Ancak, köy enstitüsü hareketinin sürükleyiciliği ile öğretmenler bu oyuna gelmediler. 1961'den sonra siyasal partiler karşısında bağımsızlıklarını ve çağdaş demokrasiye inançlarını korudular ve pekiştirdiler. Aralarına, çeşitli kaynaklardan katılan meslekdaşlarını da almayı ve eğitmeyi bildiler. Bu durum, dış güçleri ve yerli işbirlikçilerini büsbütün tedirgin etti. Ancak, sinsice yöntemleri ile adım adım öğretmenliği yıpratmaktan da geri kalmadılar. Bir yandan, öğretmen yetiştiren kurumlarla oyun oynarlarken, öte yandan öğretmen örgütlerini bölmeye çalıştılar. Öğretmen okulları önce liseye çevrilererek, sonra mektupla öğretmen yetiştirerek, bir yandan da öğretmen okullarından yatılılık sistemini kaldırarak oyunlarını sürdürdüler. Eğitimcilerimizin bir "eğitim fakültesi" kurma özlemini kötüye kullandılar. Başlangıçta öğretmenlik mesleğine sırt çevirmiş bir "Eğitim Fakültesi" kuruldu. İstenildi ki, öğretmen okulları tümünden kapatılsın, devşirme öğrencilere meslek kursları verilerek öğretmen yetiştirilsin. Şu kadar kredi, bu kadar eğitim dersi alan kişi, sözde yükseköğrenim görmüş olarak öğretmen olacaktı. Böylece hem öğretmenlerin mesleksel bütünlüğü bozulacak, hem de yoksul çocukların okuyup "başbelası" olmaları önlenecekti. Bölünmüş bir mesleğin mensupları kolay yönetilecek, daha doğrusu günlük politikaya kolay alet edilecekti. Öğretmenler bu oyuna da gelmediler. Hiç değilse gelenekleriyle mesleksel bütünlüklerini korudular. Ancak, öğretmenlik her atılan ters adımda bir nitelik düşmesine uğradı. Niteliksiz eleman, mesleğin itibarını saracak, demokrasi inancını kitlelere götüremeyecek, çağdaş kafalar oluş-

turamayacak ve günlük politikaya kolay alet olacaktır. YÖK böyle bir zeminde öğretmen okullarını ağına düşürdü.

YÖK'leşme, öğretmenlik mesleğini yoketmede çok şanslıdır. Eğer bu saltanatı sürerse, gerçekten, dış güçlerin ve yerli ortaklarının özlemleri gerçekleşebilir. YÖK'çüler çok akıllıca önlemler almışlardır. Bir kere öğretmen okullarını MEB'den kopararak, kitle denetimini de önlemişlerdir. Bakanlık bünyesinde öğretmenlerin yetiştirmesi ile ilgili önemli bir birim olan "Öğretmen Okulları Genel Müdürlüğü" kaldırılmıştır. 1982 sonlarında oluşturulan 21 Eğitim Fakültesinden hiçbirinin dekanı eğitimci değildi. Öğretim üyelerinin çoğu da eğitimci değildi. Öyle ki, eğitim derslerine bile başka kökenden gelen kişiler girdi. Bu tutum, sistemi bozmanın en önemli yöntemlerinden birisidir. Eskiden bu kurumlarda görev yapan eğitimciler dağıtılmış, bunların yerine ilanlarla "araştırma görevlisi" alınmıştır. Örneğin eski Gazi Eğitim Enstitüsü'nün yerine kurulan Gazi Eğitim Fakültesi'nde bir tek profesör vardır, o da dekan. Bu hanım da arkeologdur. Kim ne akıl verirse ona göre dalgalanan bir kurum... Bu kurumların programları da kaybolmuştur. Pratik yapılacak dersler lafla geçiştirilmektedir. Öğ-

rencilere gelecekteki meslekleri hakkında bilgi verilmemekte ve olumlu değerler kazandırılmamaktadır. Yurtlarda, şurada burada kalan ve simitle beslenen bu gençlerin nasıl öğretmen olacaklarını kestirmek güç değildir. Üstelik bu kurumları tercih eden öğrenciler oldukça başarısız gençlerdir. Hele bağlı yüksekokullara, ilkökul öğretmeni olmak üzere gelen gençler, çok çok zayıftır.

SONUÇ

Bu günlere kadar varlığını koruyan, dar politikaya alet olmayan, demokrasi inancını sürekli canlı tutan öğretmenlik mesleği, yeni giren mensuplarının zayıflığı, maddi yoksuluklar, örgütsüzlük vb. nedenlerle günden güne itibarını yitirmekte ve günlük politikanın aleti olmaya zorlanmaktadır. Kendini demokrat sayan siyasal çevrelerin, aydın velilerin, dinamik güçlerin ve öğretmenlerin kendilerinin, öğretmenliğe sahip çıkmaları gerekir. Toplumun geleceği, yeteneksiz ve güçsüz ellere terkedilerek demokrasi özlemi çekmek boşunadır. Sorun çok ciddidir. Öğretmen yetiştirme politikasının, bugünkü YÖK'çülüğün elinden kurtarılması, öğretmenlere örgütlenme olanağının sağlanması, mali olanakların geliştirilmesi, barınma gibi en temel güvencelerin sağlanması, demokrasinin menfaati icabıdır...

Siyasi Haber ve Yorum Dergisi

10.(ARALIK) SAYISI ÇIKTI 150 lira

- ÖZAL VE ANAP HÜKÜMETİNİN İKİ YILINDA ücretler, vergiler, tekeller, dolar, piyasa, meclis, basın, sendikalar, konut, ABD ilişkileri, hukuk... Ve işi bitirilmeye çalışılan halk
- KIBRIS'IN KUZEYİNDEN ÜLKEMİZE GELEMİYEN SESLER Cumhuriyetçi Türk Partisi Genel Başkanı Özker Özgür ve Dev-İş Genel Başkanı Hasan Sarıcı'nın yazıları.
- PAKİSTAN ve hazırol'da "demokrasiye geçiş"
- BİRLEŞİK ALMAN'DA İŞ GÜVENLİĞİ GREVİNDE ZAFER İŞÇİLERİN

GÜN Siyasi Haber Yorum Dergisi 150 liradır İstanbul, Ankara, İzmir, Adana'da yaygın olarak dağıtılıyor, 33 il ve 45 ilçede de kitapçılarda satılıyor.

Yazışına ve abone adresi: 856. Sk. Nurhan, 3/505, Konak, İzmir

MADAME RAOUX
Lionel Richard
NAZİZM VE KÜLTÜR
Deniz kızlarının Şarkısı

BRECHT'LE YAŞAMAK
Çalışma Günlüğü

YILDIZ SAVAŞLARI
Teknolojisi, Sorunları, Sakıncaları
Haluk Gerger

SİNEMA DİYE DİYE...
Mahmut Tali Öngören

YER
Emin

DİZE ŞİİR KİTAPLARI
VEYSEL ÇOLAK • Ötesi Yar
YUSUF ALPER • Kanayan Şiirler
Tek ve toplu istekler
P.K. 108 Konak-İZMİR
Kalem LTD.ŞTİ. ANKARA-İZMİR

AMSTRAD ve ATARI
BİLGİSAYAR ve YAN ÜNİTELERİNİ
EN UYGUN FİYAT ve KOŞULLARLA
BULABİLECEĞİNİZ
DENEYİMLİ ve UZMAN BİR KADRO'nun
HAZIRLADIĞI İŞ PROGRAMLARI ARASINDA
İHTİYAC DUYDUĞUNUZ PROGRAMLARI
TEMİN EDEBİLECEĞİNİZ
HER ZAMAN YANINIZDA GÜVENİLİR DOST
ERBAY Bilgisayar Paz.ve Tic.Ltd.Şti.
SÜMER SOKAK 12/6 YENİŞEHİR-ANKARA
Tlf: 300337

Fergun ÖZELLİ
BURALARDAN GİTMELİYİM
Şiirler
GÜNDEM YAYINLARI
İsteme Adresi:
1754 Sok. 10/7 Karşıyaka-İZMİR
Cumhuriyet Kitap Kulübü 8Kod 055)
Yarın Kitap Kulübü

İSTANBUL
görsel irade
Benim bu
ni de o
sti.
sonra

Kalem
basın yayın dağıtım tanıtım
ticaret ve sanayi limited şti.
Merkez: Anadolu Cad. 677 1. Şemikler-İzmir, Tel: 11 82 71
Şube: Şehit Adem Yavuz Sok. 16 14. Kızılay-Ankara, Tel: 25 79 65

kitaplığınızda

BİLİM VE SANAT YAYINLARI

aralık ayı kitapları

"İŞBİTİREN EKONOMİ"

Liberalizm, Devlet Müdahalesi ve 24 Ocak

İlhan Selçuk'un önsözüyle,
Sadun Aren, Gürel Tüzün, Sinan Sönmez,
Oğuz Oyan, Alpaslan Işıklı, Yakup Kepenek,
Aziz Konukman, Namık Özcan

EDEBİYAT BİLİMİ

Gennadiy N. Pospelov
Çeviren: Yılmaz Onay

EDEBİYAT BARIŞ ve ÖZGÜRLÜK

Düzenleyen: Aziz Çalışlar

IRK VE IRKÇILIK DÜŞÜNCESİ

Alâeddin Şenel

BEN BİR FİZİKÇİYİM

Aleksandr Kitaygorodski
Çeviren: Osman Gürel

NÜKLEER TEHLİKE

Nükleer Silahlar ve
Nükleer Savaş

Haluk Gerger

ASIMOV AÇIKLIYOR

100 Soru - 100 Yanıt

Isaac Asimov

Çeviren: Aykut Göker

HEP ARANIZDA OLACAĞIM

Frederic Joliot
Curie'nin

Yaşamöyküsü

Güney Gönenc

KİM KORKAR

MATEMATİKTE

Nazif Tepedelenlioğlu

1984
'85

KİTAPLARI

1986
KİTAPLARINDAN

ÖYKÜLER

Vasili Şukşin

Türkçesi: Nilgün Sönmez

GÜNEYDE SÖYLEŞİLER

Marta Traba

Türkçesi: Gürhan Uçkan

Roman

BOYAEVİ

Mena Calthorpe

Türkçesi: Yusuf Cemali

Roman

BARIŞ

İçin Yazdılar, Çizdiler

Derleyen: Haluk Gerger
Sadun Aren, Aziz Çalışlar, Demirtaş Ceyhun
Bilgesu Erenus, Hüsnü Göksel, Gencay Gür-
söy, Haluk Gerger, Hasan Esat Işık, Alpas-
lan Işıklı, Yalçın Küçük, Aziz Nesin, Yıl-
maz Onay, M.Tali Öngören, Bahri Savcı, Ke-
mal Sülker, Cahit Talas, İlhan Tekeli, Taner
Timur, Vedat Türkali, Gündüz Vassaf, Fehmi
Yavuz

Oğuz Aral, Nezih Danyal, Hatay Dumlupınar
Kamil Masaracı, Tan Oral, Behiç Pek, Gırgır
çizerleri

BİLİM VE SANAT
aydınlığı

TÜRKİYE'DE SENDİKAL
HAREKET VE TÜRK-İŞ'İN
KURULUŞ YILLARI

Kemal Sülker

ÜNİVERSİTE ÇIKMAZI

Güney Dinç

PSİKOLOJİ ÇALIŞMALARI

A.V.Petrovsky

Türkçesi: Hüray-Caner Fidaner

ZEKA TESTLERİ NEYİ ÖLÇER?
TOPLUM VE GENÇLİK ÜZERİNE
PSİKOLOJİ YAZILARI

Gündüz Vassaf

YAPISAL YÖNTEM VE EKONOMİ
POLİTİK

Maurice Godelier-Lucien Séve

Derleyen: Hamza Erdem